

Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie

DEFENSIE

VEILIGHEID & STRATEGIE N° 134

Februari 2018

De Europese betrokkenheid in de evolutie van het Israëliësch-Palestijns conflict

Luk Sanders

De Europese betrokkenheid in de evolutie van het Israëliisch- Palestijns conflict

Luk Sanders

Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie
Studiecentrum voor Veiligheid en Strategie
Renaissancelaan 30
1000 Brussel

ISSN 2295-0915

Een elektronische versie van dit document is beschikbaar en kan gedownload worden van onze website www.khid.be.

De in dit document geuite standpunten vallen uitsluitend onder de verantwoordelijkheid van de auteur en geven niet noodzakelijkerwijs het officiële standpunt van het Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie, het Ministerie van Landsverdediging of van de Belgische regering weer.

Vragen, commentaren of opmerkingen met betrekking tot dit document kunnen gestuurd worden naar volgend adres:

Directeur van het Studiecentrum voor Veiligheid en Defensie
Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie
Renaissancelaan, 30
1000 Brussel

Of elektronisch naar: irsd-cesd-scvd@mil.be

De auteur

Luk Sanders is onderzoeker aan het Studiecentrum voor Veiligheid en Defensie van het Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie. Hij is master in Applied Ethics: Social and Political Questions (KU Leuven) en doctor in de wijsbegeerte (UA) en in sociale en militaire wetenschappen (KMS).

Inhoudstafel

De auteur	i
Inhoudstafel.....	iii
I. Executive Summary	5
II. Inleiding	7
1. Een op zichzelf staand conflict met Europese wortels.....	7
2. Israëli's en Palestijnen, twee “mishandelde kinderen” van eenzelfde “vader”	8
3. De hoofdrol en bijrol van Europa.....	9
4. Het gebrek aan gemeenschappelijke maatstaven	11
5. Het doel van deze studie	15
III. De verre aanlopen tot het conflict.....	17
1. De Joodse voorgeschiedenis	17
a. Inleiding	17
b. Het Eerste Huis.....	17
c. Het Tweede Huis	18
d. De diaspora en de eerste aanlopen naar het Derde Huis	19
2. De Arabische voorgeschiedenis	29
a. Een eindeloos lijkend verhaal van vreemde overheersingen	29
b. De eerste aanzetten naar een onafhankelijkheid ... die er niet echt kwam	31
3. De Europese voorgeschiedenis	39
a. Europa en de islam	39
b. Het Britse mandaatgebied: kroniek van een aangekondigde mislukking	41
4. Conclusie.....	44
IV. Resolutie 181	47
1. De voorgeschiedenis	47
2. UNSCOP.....	47
3. De inhoud van resolutie 181	48
4. De stemming en het daaraan voorafgaande lobbywerk	49
5. De reacties van de betrokken partijen	53
6. Conclusie.....	54
V. Hoe het verder ging... ..	55

1.	De oorlog van 1948.....	55
2.	De Suezcrisis.....	58
3.	De Zesdaagse Oorlog en de naschokken.....	60
4.	Jom Kipoer en Camp David.....	62
5.	Crisis in Libanon.....	64
6.	De Eerste Intifada.....	66
7.	De vredesconferentie in Madrid, de Oslo-akkoorden en de <i>Road Map for Peace</i>	68
VI.	Actuele status quaestiones	71
1.	De tweestatenoplossing.....	71
2.	De grootste obstakels voor een oplossing van het conflict	71
a.	Aan Israëlische zijde	71
b.	Aan Palestijnse zijde	73
VII.	De EU	77
1.	De algemene geopolitieke slagkracht van de EU.....	77
2.	De EU en de Israëlisch-Palestijnse kwestie	78
3.	Federica Mogherini	79
4.	En België?.....	80
VIII.	Een mogelijke constructieve rol voor de EU.....	83
1.	Inleiding	83
2.	Een morele rol voor Europa	84
IX.	Conclusie	89
	Bibliografie	93
	Bijlagen	97

I. Executive Summary

A striking element of the European involvement in the Israeli-Palestine conflict is that Europe bears a dramatic responsibility in the origin and causes of the conflict, although it has almost never played a key role in the negotiations to resolve it. There is one exception, i.e. the role played by Norwegian sociologist Terje Larsen who took an initiative that led to the well-known Oslo Accords. The EU, however, has never had any impact in Middle East peace talks so far.

After a historical introduction, this study will explain how deep Europe's involvement was in the origin and causes of the conflict. Furthermore, an overview of the conflict will show that Europe was somehow involved in it, but the EU has not shown any strength yet in terms of peace efforts.

In this study no final solutions to the Israeli-Palestine conflict will be proposed – that would be too ambitious to be credible – yet suggestions will be made on how the EU can put itself in a position in order to play a constructive and significant role in Israeli-Palestinian relations.

II. Inleiding

1. Een op zichzelf staand conflict met Europese wortels

Stellen dat het Israëlich-Palestijnse conflict een angel is in de geopolitiek van na de Tweede Wereldoorlog lijkt op het intrappen van een open deur. De voorgeschiedenis gaat ver terug in de tijd, maar het is helemaal opengebarsten op 15 mei 1948, toen diverse Arabische legers Israël binnenvielen, daags nadat David Ben-Goerion de onafhankelijkheid van het moderne Israël had afgekondigd.

Het conflict is dus opengebarsten bij de aanvang van de Koude Oorlog en werd aanvankelijk dan ook vaak geduid binnen de Oost-Westtegenstelling, waarbij Israël een ondubbelzinnige westerse bondgenoot was en de Arabische opposenten – inclusief de Palestijnen – eerder vage bondgenoten van de Sovjet-Unie waren. Intussen is die Koude Oorlog voorbij en sindsdien werd het conflict ook meegesleept in andere grote conflicten van de diverse tijdperken waarin het zich heeft afgespeeld. Daardoor lijkt dit conflict enkele gedaantewisselingen te hebben ondergaan: de Koude Oorlog, de Golfoorlog, Huntingtons *Clash of civilizations*, George W. Bush' *War on Terror*, de Arabische Lente ... Maar die bredere contexten werken vaak meer verwarrend dan verhelderend; het Israëlich-Palestijns conflict staat grotendeels op zichzelf en de kern ervan is niet wezenlijk veranderd.

Een studie van de *wortels* van het conflict kan meer verduidelijking brengen. Dat geldt overigens voor de meeste internationale conflicten, want bij hun conceptie vormt zich hun DNA. De verschijningsvorm van een conflict kan behoorlijk evolueren – net als een menselijk lichaam – maar DNA blijft onveranderlijk. Dat geldt in ieder geval voor natuurlijk DNA, maar vaak ook voor de aard van een conflict.

Voor het zoeken naar oplossingen van oude conflicten zijn in dergelijke gevallen de uiterlijke verschijningsvormen van het ogenblik ondergeschikt aan de historische oorzaken ervan. Als voldoening schenkende oplossingen worden gevonden voor de grondoorzaken, ontstaat vaak een dynamiek die de bijkomende problemen bijna automatisch doet verdampen. Zo verging het althans in het voormalige Joegoslavië, in Rwanda en in Noord-Ierland. Een verschil met de conceptie van menselijk DNA is wel dat de oorsprong van een conflict geen momentaan gebeuren is. Het kan wel op een aanwijsbaar ogenblik openbarsten, maar dat is dan een acuut resultaat van een proces dat zich al lang aan het vormen was. Dat zagen we bijvoorbeeld tijdens de Arabische Lente, een kettingreactie van revoluties in talloze Arabische landen die begon met een a priori banaal ogende discussie tussen een fruitverkoper en twee politieagenten. In een dergelijk geval spreekt het voor zich dat de oorzaken dieper liggen en dat er al een lang verhaal aan voorafging.

Dat laatste geldt zeker ook voor het Israëlich-Palestijns conflict en dat is voor ons, Europeanen, van belang omdat Europa nauw betrokken was bij die voorgeschiedenis. Dus om het ontstaan van het Israëlich-Palestijns conflict te onderzoeken moeten we verder teruggaan in de tijd (en de daarbij horende tijdsgeesten) dan de Israëliche onafhankelijkheid in 1948, nog verder dan de stemming van VN-resolutie 181 over het verdelingsplan van het Britse mandaatgebied Palestina.

Zo is het ontstaan van de zionistische gedachte van een Joods thuisland in Palestina op diverse manieren verbonden met het *nationalisme* van de negentiende eeuw in Europa. Ook de *Eerste* en *Tweede Wereldoorlog* zijn scharniermomenten geweest in de totstandkoming van het conflict, net als de tijdsgeesten van *kolonisatie* en *dekolonisatie*. En

aangezien het oude continent een sleutelrol heeft gespeeld in al die thema's, was Europa een hoofdrolspeler in de processen die hebben geleid tot het ontstaan van het conflict.

2. Israëli's en Palestijnen, twee "mishandelde kinderen" van eenzelfde "vader"

In zijn essaybundel *Under This Blazing Light* vergeleek de Israëliische vredesactivist en wereldvermaarde auteur Amos Oz Israëli's en Palestijnen met twee mishandelde kinderen van eenzelfde mishandelende ouder: Europa.

Hij stelde dat het een illusie is te denken dat mishandelde kinderen altijd een solidariteit ontwikkelen ten aanzien van elkaar. Vooral wanneer de mishandelende ouder wegvalt, zijn zij niet zelden geneigd om elkaar te identificeren met die gewelddadige ouder. Israëli's herkennen in de Arabieren de oude Europese antisemieten die hen eeuwenlang het licht in de ogen niet gunden, terwijl de Arabieren in Israël de koloniserende, onderdrukkende en arrogante voogd herkennen, zoals Europa dat ooit voor hen was:

"Both parties, in two different ways, are victims of Christian Europe: the Arabs through colonialism, imperialism, oppression, and exploitation, while the Jews have been the victims of discrimination, pogroms, expulsions, and, ultimately, mass murder. According to the mythology of Bertold Brecht, victims always develop a sense of mutual solidarity, marching together to the barricades as they chant Brecht's verses. In real life some of the worst conflicts develop precisely between victims of the same oppressors: two children of the same cruel parent do not necessarily love each other. They often see in each other the image of their past oppressor. So it is, to some extent, between Israelis and Arabs: the Arabs fail to see us as a bunch of survivors. They see in us a nightmarish extension of the oppressing colonizing Europeans. We Israelis often look at Arabs not as fellow victims but as an incarnation of our past oppressors: Cossacks, pogrom-makers, Nazis who have grown moustaches and wrapped themselves in kaffiyehs, but who are still in the usual business of cutting Jewish throats." (*Oz, 1996, pp. 8-9*)

Wanneer Israëli's en Palestijnen naar elkaar kijken, zien ze niets nieuws onder de zon en spontaan welt een drang op om definitief af te rekenen met deze laatste relictten uit een pijnlijk en onverwerkt verleden. Er zijn weliswaar heel wat particuliere Israëli's en Palestijnen die bereid zijn elkaars slachtofferschap te erkennen en solidariteit voor elkaar aan de dag te leggen, maar de geweldsspiraal is intussen zo ver gevorderd dat er steeds meer andere individuen zijn die, door acties allerhande, dat verzoenende beeld verstoren. Daardoor – en uiteraard ook door conflicterende belangen – slagen het Israëliische *volk* en het Palestijnse *volk* er niet in om zich met elkaar te verzoenen.

Het discours van de pacifistische Oz gaat niet zover om Europa dan maar te overladen met de spreekwoordelijke "zonden van Israël", maar hij grijpt het beeld aan om Europa te wijzen op zijn historische verantwoordelijkheid. Hij doet een appel op ons om die verantwoordelijkheid op te nemen en om Europa's moraliserende, verdeelde en ineffectieve houding om te buigen tot een constructief en daadkrachtig engagement in het aanslepende vredesproces.

3. De hoofdrol en bijrol van Europa

Gezien de hoofdrol die Europa heeft gespeeld in het ontstaan van het Israëliisch-Palestijns conflict is het verbazingwekkend dat het tot nog toe meestal slechts een bijrol heeft gespeeld in de talloze pogingen die sinds 1948 werden ondernomen om vrede te bewerkstelligen tussen Israël's en Palestijnen. Dat is dus verbazingwekkend omwille van de historische verantwoordelijkheid van Europa in het conflict, maar in bijkomende mate ook omwille van de economische belangen die Europa heeft bij een oplossing van het conflict. Zoals bekend laat deze bijrol zich voor een belangrijk deel verklaren door de verdeelde (en daarom zwakke) Europese buitenlandpolitiek. Ook die verdeeldheid klinkt als het intrappen van een open deur en die geldt niet in het minst voor de Europese standpunten met betrekking tot het Israëliisch-Palestijns conflict.

Als we terugblikken op de Europese berichtgeving daarover in de afgelopen zeventig jaar, valt het op dat de publieke opinie er per land vaak verschillende sympathieën en antipathieën op nahoudt met betrekking tot dat conflict. Hoe seculier de meeste Europese landen vandaag ook zijn, toch is er een vage verdeelsleutel waarbij landen met een rooms-katholieke traditie of verleden (Polen, Spanje, Frankrijk en ook België) eerder geneigd zijn te sympathiseren met de Palestijnen, terwijl landen met een protestantse traditie of verleden (Groot-Brittannië, Nederland, de Scandinavische landen) vooral bekommerd zijn om de overleving van de Joodse staat. Daarenboven, als we de Europese positie ten aanzien van het conflict vergelijken met de Amerikaanse, valt toch op dat, alles goed en wel beschouwd, Europa eerder geneigd is te sympathiseren met de Palestijnen. De Europese Unie is overigens de belangrijkste geldschietster van de Palestijnse Autoriteit.

Hoe dan ook, de diepste essentie van de huidige stand van zaken is heel eenvoudig, zoals dat wel vaker het geval is met patstellingen: zowel het Israëliische als het Palestijnse volk hebben legitieme argumenten om aanspraak te maken op het land, zij voelen zich existentieel bedreigd door elkaar en daarom verdedigen zij zich met de middelen waarover zij beschikken. Israël weet zich gesteund door supermacht Amerika en beschikt daardoor ook zelf over een van de sterkste krijgsmachten ter wereld, terwijl de Palestijnen eenvoudigweg geen leger hebben, enkel een rits Arabische bondgenoten die onderling even verdeeld zijn als de Europese lidstaten (al zijn ze in regel wel unaniem pro-Palestijns). En wie de middelen niet heeft om zich met conventionele middelen te verdedigen tegen militaire aanvallen of verdrukking grijpt vaak naar *guerrilla*, het Spaanse verkleinwoord voor “oorlog” (dus letterlijk “oorlogje” of “kleine oorlog”). Dat begrip staat voor het fenomeen van ongeregelde strijders die een reguliere krijgsmacht trachten te ontregelen en uit te putten, omdat een rechtstreekse confrontatie militair niet haalbaar is. Deze term is in onbruik geraakt en wordt nu grotendeels ondergebracht onder het containerbegrip “terrorisme”. Dat is deels terecht, want een decennialange *guerrilla* vloeit onvermijdelijk over in terreur, maar tegelijk is het een beladen en ideologisch begrip. Een terrorist zaait terreur ... meer zegt het woord niet, waardoor het kwaad van de gehele context bij de terrorist wordt gelegd. Onnodig te melden dat een dergelijk simplisme een bijkomend obstakel vormt op de weg naar vrede.

Vanwege de Israëliische militaire overmacht ontstaat voor velen spontaan de indruk dat de existentiële angsten van de Joodse staat irreëel zijn, maar het land is slechts een eiland in een Arabische oceaan en al van sinds zijn ontstaan is de vernietiging van Israël een droom van talloze Arabieren. Die droom is nog niet uitgekomen bij gebrek aan eensgezindheid. Want indien de Arabieren erin zouden slagen de militaire krachten tegen Israël te bundelen, zou Israël opzien tegen een militaire overmacht. Daarom zijn de angsten van het land niet denkbeeldig.

Wat de Palestijnen betreft is het glashelder dat dit volk niet de middelen krijgt om zich volwaardig te ontplooiën in een stabiele samenleving. Een daadwerkelijke genocide onder de Palestijnen is nooit aan de orde geweest, maar wel de assimilatie van het volk onder de diverse buurlanden, waardoor kan worden gesteld dat ook het Palestijnse volk existentieel wordt, of althans werd, bedreigd. Bovendien spreekt het voor zich dat bij ontstentenis van Arabische eendracht, de Palestijnen dagelijks worden geconfronteerd met de Israëliëse (militaire) overmacht en er nagenoeg geen hoop is op een structurele verandering van die hachelijke situatie (waarin kinderen opgroeien met een nog grotere wrok ten aanzien van Israël dan hun ouders).

De existentiële angsten van zowel Israëliërs als Palestijnen zijn dus wel degelijk reëel, met als logisch gevolg dat de beide partijen zich hartstochtelijk verdedigen met de middelen waarover zij beschikken. En wie systematisch dezelfde partij blameert in dit conflict, riskeert de legitieme angsten van de andere partij te minimaliseren. Het is daarbij van belang te weten dat elke verdraaiing van de essentiële aard van het conflict hooguit kan leiden tot schijnoplossingen, met alle valse hoop en verkwisting van tijd, energie en middelen die daarmee gepaard gaan.

De ervaring leert dat het Israëliësch-Palestijns conflict, nog meer dan andere conflicten, mensen ertoe brengt spontaan partij te kiezen, soms gepaard met sterke emoties. Het gebeurt immers zelden dat een conflict zo lang aansleept met een dergelijke intensiteit en dat het decennialang zo aanwezig blijft in de internationale media. Maar door resoluut partij te kiezen wordt niets bijgedragen tot een oplossing van het conflict, eerder integendeel. Opvallend is dat die partijdigheid zich zelfs vertaalt in heel wat literatuur over het conflict.

Europeanen hebben al veel gemoraliseerd over het conflict, al talloze oordelen geveld. Gezien onze historische verantwoordelijkheid in het ontstaan van het conflict komt dat zeer slecht over bij zowel Israëliërs als Palestijnen, ook al is zo'n moraliserende reflex heel menselijk. Ons aandeel in het ontstaan van het conflict zijn we grotendeels vergeten en wie verbijsterd is bij het zien van schrijnend onrecht is nu eenmaal geneigd om daar uiting aan te geven. Bovendien spreekt het voor zich dat momenteel geen enkele levende Europeaan enige *persoonlijke* aansprakelijkheid heeft in de oorzaken van het conflict en ons eigen particuliere oordeel is te onbenullig om enige invloed te hebben op het complexe proces. Er zijn ook nog nauwelijks Europeanen over die levende herinneringen hebben aan de tijd dat Europa het bloedigste slagveld was in de menselijke geschiedenis. Dat maakt het des te moeilijker voor ons om te begrijpen waarom mensen in het Midden-Oosten het vreemde idee hebben elkaar schijnbaar gratis te onderdrukken en desnoods te vermoorden. Per slot van rekening is moraliseren voor velen een kosteloze manier om het geweten te sussen.

Maar geen van die zonet genoemde excuses geldt op het macroniveau, zeg maar op het niveau van de internationale politiek. Europa heeft wel degelijk een historische verantwoordelijkheid in het ontstaan van het conflict, wat hoe dan ook een verantwoordelijkheid impliceert om te investeren in daadwerkelijke oplossingen. Maar alvorens te kunnen denken in termen van concrete oplossingen, moet men kijken naar de mogelijksvoorwaarden die moeten worden vervuld opdat Europa daadwerkelijk die rol kan opnemen.

De genoemde excuses gelden evenmin voor wie een ernstige studie wil uitschrijven over dit conflict. Daarom zal er in deze studie nauwgezet worden op toegezien dat elk argument voor eender welke partij getoetst wordt aan het perspectief van de andere partij. Gebeurlijk zal ook aandacht worden besteed aan het Europese perspectief. In dit conflict loert immers om elke hoek de valkuil van de partijdigheid. Zo hanteren Israëliërs en Palestijnen een onoverzichtelijke wirwar van verschillende terminologieën met betrekking tot de gebieden

die niet overeenstemmen met het initiële verdelingsplan van het voormalige Britse mandaatgebied Palestina: “bezette gebieden”, “betwiste gebieden”, “Judea en Samaria”, “Joodse kolonies”, “Joodse nederzettingen”, “*the Green Line*” of eenvoudigweg “Eretz Israel” of “Palestina”. Sommige van die termen impliceren een volstrekte miskennis van de legitimiteit van de andere partij om aanspraak te maken op eender welk grondgebied van het toenmalige Britse mandaatgebied.

4. Het gebrek aan gemeenschappelijke maatstaven

Met oog op een objectieve studie lijkt het voor de hand te liggen dat men zich dient te baseren op “de feiten”. Maar hoewel een zakelijke benadering uiteraard noodzakelijk is, dient men zich te realiseren dat de logische betekenis van een studie van “de feiten” is dat men “alle feiten” zou onderzoeken, wat onmogelijk is. Het uitermate ingewikkelde kluwen woedt al decennialang, volgens sommigen zelfs eeuwen of zelfs al millennia (tot in het Bijbelse Israël en zelfs nóg verder in de geschiedenis) ... Geen enkele studie kan alle feiten incorporeren en dan rest de vraag welke feiten relevant zijn. Voor de bepaling daarvan loert subjectiviteit om de hoek.

In 2004 verscheen een studie, uitgevoerd door Israëlische en Palestijnse onderzoekers, naar de voorstellingswijze van het conflict in schoolboeken van de twee bevolkingsgroepen. (Firer & Adwan, 2004) Dertien Israëlische schoolboeken (van in totaal 2.682 blz.) en negen Palestijnse schoolboeken (van in totaal 1.207 blz.) werden met elkaar vergeleken. De onderzoekers van de twee partijen kwamen tot gelijkaardige eindconclusies met betrekking tot *parallelle*n aan beide zijden:

- beide zijden vermijden om uit te weiden over periodes van relatieve kalmte tussen beide partijen (zoals de periode van 1921-29) of stellen ze voor als slechts een schijnbare kalmte in een niet-aflatende strijd,
- geen van beide zijden doet noemenswaardige pogingen om leerlingen te laten inleven in het perspectief van de tegenpartij,
- beide zijden stellen zichzelf voor als slachtoffer en verdonkeremanen het leed van de tegenpartij.

Wat daarentegen heel *verschillend* is in de respectieve schoolboeken is de terminologie die wordt gehanteerd om dezelfde gebeurtenissen te omschrijven. Zo verwijzen de Israëli's naar de oorlog van 1948 met de term “onafhankelijkheidsoorlog”, terwijl de Palestijnen diezelfde oorlog “al-Nakba” noemen, oftewel “de ramp”, wat in het Hebreeuws “Shoah” heet, de algemeen aanvaarde Joodse term om “de Holocaust” te benoemen (Joden gebruiken de term “Holocaust” doorgaans niet). Ook de kern van het hele Israëlisch-Palestijns conflict wordt anders omschreven door beide bevolkingsgroepen; volgens de Israëlische schoolboeken is dat “veiligheid” en volgens de Palestijnse schoolboeken draait alles in essentie om “grondgebied”.

Het Israëlisch-Palestijns conflict kent ook talloze dimensies en wordt getekend door culturele verschillen. De discussies daarover zijn al zo ver geëvolueerd dat het schier onmogelijk is geworden om de beide partijen (en hun standpunten) te vergelijken met eenduidige maatstaven, althans niet zonder onrecht aan te doen aan minstens een van beide partijen. Hoe surrealistisch dat kan zijn, blijkt bijvoorbeeld uit de verschillende inschattingen van de waarde van een mensenleven. Op het eerste gezicht oogt het schokkend om zelfs nog maar te betwijfelen dat elk mensenleven evenwaardig is. Maar wat te denken van het feit dat

in 2011 de regering-Netanyahu een overeenkomst afsloot met Hamas om 1.027 Palestijnse gevangenen te ruilen voor slechts één Israëlische gijzelaar, namelijk de ontvoerde reservekorporaal Gilad Sjalit? Eerder had de regering overigens al negentien Palestijnse gevangenen vrijgelaten, enkel om een video-opname te kunnen zien, waaruit bleek dat Gilad nog in leven was. Men zou dat kunnen interpreteren als een gouden deal voor de Palestijnen, maar evengoed als een verschrikkelijke belediging voor diezelfde Palestijnen, alsof het leven van een Israëlische gevangene duizend keer meer waard is dan dat van een Palestijnse gevangene. De verklaringen hiervoor zijn divers en complex. Een element dat doorgaans weinig indruk maakt op westerlingen, maar dat een beduidende rol speelt op het terrein, is dat de joodse religie en cultuur “aardser” zijn dan de islamitische, waardoor – heel algemeen genomen – het aardse leven door een jood hoger wordt ingeschat dan door een moslim. Het jodendom kent geen cultus van martelaarschap, waardoor het fenomeen van zelfmoordterrorisme er ook onbestaande is. In de Thora (het oudste en heiligste boek van de joden) is zelfs geen sprake van een hiernamaals. Waar het joods-religieuze denken essentieel gericht is op het *hiernumaals*, stellen sommige radicaalislamitische doctrines het aardse leven bijna voor als een irritante wachtkamer voor het hemelse leven en, zoals bekend, mogen islamitische martelaren zich verheugen in tot de verbeelding sprekende beloningen in het paradijs. Daarom is voor Joden elk verlies in eigen midden een ramp zonder meer. Ook de hele Holocaustcultus die heel sterk leeft binnen het Jodendom, heeft niets van doen met martelaarschap voor een goede zaak, het is de intense herdenking van een volstrekt zinloze massamoord die zich onder geen beding mag herhalen.

Het is uiteraard van groot belang om in te zien dat zoiets geen verschoningsgrond kan vormen voor een lichtzinnige omgang met mensenlevens, maar feit is dat, algemeen genomen, bijvoorbeeld een Hamasstrijder veel minder geeft om zijn eigen leven dan een Israëlische soldaat. Dat uit zich onder meer in de gevechtsprocedures van de Israeli Defense Forces. Zo worden extreme middelen ingezet om het verlies aan eigen manschappen maximaal te beperken¹ en zijn de militaire leiders nadrukkelijk zichtbaar aanwezig voor de strijders in de frontlinies. Door zelf ook bloot te staan aan oorlogsgevaar zouden die leiders zich steeds bewust blijven van de gevaren waaraan ze hun manschappen blootstellen. Daartegenover staat een hele cultus van verheerlijking van het martelaarschap langs radicaalislamitische kant, ook al dient men zich te behoeden voor overdrijvingen wat betreft het aantal radicaalislamitische Palestijnen.

Een tweede voorbeeld waaruit blijkt dat de schijnbaar vanzelfsprekende gelijkheid van mensenlevens de facto niet zo evident is in het Midden-Oosten, is dat binnen beide partijen sterk het gevoel leeft dat zij zich in een veel zwakkere positie bevinden dan hun tegenstander. Een eenvoudige wandeling in Gaza én in Tel Aviv doet meteen begrijpen waarom Palestijnen zich in een uiterst kwetsbare positie bevinden in vergelijking met Israël's. Dan wordt meteen duidelijk dat in geval van conflict Palestijnen spreekwoordelijke *sitting ducks* zijn. Daartegenover staat echter dat Israël niet alleen de Palestijnen als vijand heeft. De dag dat een reeks Arabische landen, inclusief enkele rijke Golfstaten, hun onderlinge verdeeldheid kunnen overstijgen en hun krachten bundelen tegen Israël, staat dat land tegenover een gigantische numerieke én militaire overmacht. Zo is alleen al de Saoedische luchtmacht niet slechter uitgerust dan de Israëlische en komt de Egyptische luchtmacht ook al in de buurt daarvan, om nog maar te zwijgen van de Israëlische minderheidspositie op demografisch vlak in het Midden-Oosten. Wanneer één Israëli zou

---

¹ Zo ondernam Israël in 2006 een heus oorlogsoffensief in Zuid-Libanon, met als enige inzet de vrijlating van slechts twee Israëlische soldaten.

sterven voor elke Arabische strijder die bereid is zijn leven te offeren, zou bij wijze van spreken de Israëliëse bevolking snel van de kaart worden geveegd, zonder dat enig Arabisch volk zou verdwijnen. Ook dat verklaart waarom Israël zo hevig reageert op het doden van slechts één Israëli. In ieder geval redeneren heel wat Israëli's op die manier. Zodoende hebben zowel Israëli's als Palestijnen argumenten om te stellen dat zij zich in een kwetsbare minderheidspositie bevinden ten opzichte van hun vijand, wat dus de beide partijen ertoe kan aanzetten om sneller over te gaan tot geweld, telkens men zich bedreigd voelt en de mogelijkheid tot geweld zich aandient.

Een ander argument dat aantoont hoe moeilijk het is om met eenzelfde maatstaf Palestijnen en Israëli's te vergelijken is het democratische gehalte (en dus de legitimiteit) van het bestuur. Israëli's slaan zichzelf op de borst omdat hun land de enige democratie is in de regio. Een blik op de democratie-index van *The Economist* bevestigt dat.² Israëli's wijzen erop dat de schaarse middelen waarover de Palestijnen beschikken (geld, water, energie ...) corrupt en onzorgvuldig worden beheerd.³ Daartegenover staat echter dat Israël de Palestijnen hindert om een efficiënte bureaucratie en een volwaardige staatsstructuur uit te bouwen. Precies omdat de levensomstandigheden in bijvoorbeeld Gaza zo onmenselijk zijn, hoeft het niet te verbazen dat daar ook heel wat extremistische ideeën circuleren. Een land kan maar evolueren tot een volwaardige democratie door in alle vrijheid te vallen en op te staan op de weg naar democratie. Maar dat is bijzonder moeilijk wanneer Israël en Amerika de Palestijnen voortdurend over de schouders kijken en continu allerlei zaken bijsturen, soms met geweld. En dus, hoewel er inderdaad argumenten zijn om aan te nemen dat Israël de enige democratie is in de regio, kan evengoed gesteld worden dat Israël de Palestijnse Autoriteit de facto verhindert om te evolueren naar een democratisch bestuur.

Bijgevolg is het erg moeilijk om een onpartijdige studie schrijven. Daarbij komt nog dat zelfs binnen de Europese landen de publieke opinie er verschillende antipathieën en sympathieën op nahoudt. Het spreekt voor zich dat, zo beschouwd, een eenduidige lijn van de Europese Unie bemoeilijkt wordt.

Wie acuut wordt geconfronteerd met een conflict waarin zich onnoemelijk leed voordoet, is spontaan geneigd zich af te vragen wie de dader is, wie “de slechten” zijn en wie “de goeden”. Zo gesteld klinkt dat bijna infantiel, maar het is wel een diep menselijke neiging; ethiek komt voort uit verontwaardiging. Als buitenstaanders geschokt zijn door leed en onrecht, willen ze dat dit meteen stopt en dan welt de drang op om snel te achterhalen waar de bron van het kwaad zich situeert en dan loeren simplistische analyses om de hoek, analyses die het vredesproces geen meter vooruithelpen, vaak integendeel. Eigenlijk is het relatief gemakkelijk om in te zien dat dit soort instant-analyses niet kunnen leiden tot een duurzame oplossing in een conflict dat al decennia aansleept. Men hoeft niet heel diep te graven naar de wortels van het conflict om in te zien dat beide partijen sterke argumenten hebben om hun gelijk te verdedigen. Wellicht is dat overigens ook de belangrijkste verklaring

---

² In de recentste editie scoorde Israël 7,77/10, wat beter is dan enkele EU-lidstaten, zoals Slowakije (7,29), Polen (7,09) en Hongarije (6,84). Palestina scoorde 4,57, wat nog slechter is dan landen met een evenmin democratische reputatie, zoals Mozambique (4,60), Nigeria (4,62) en Venezuela (5,00). (The Economist Intelligence Unit Ltd, 2016)

³ Volgens de gezaghebbende Corruption Perceptions Index van 2015 doet Israël het behoorlijk goed met een score van 61% (waarbij een perfect “zuivere” score 100% bedraagt en een volstrekt corrupte score 0%). Dat is althans beter dan enkele EU-lidstaten zoals Spanje (58%), Malta (56%) en Hongarije (50%). Palestina werd in 2015 niet opgenomen in deze index; dat gebeurde voor het laatst in 2010, toen het een magere score van slechts 31% behaalde (Israël scoorde in dat jaar 64%). (Transparency International, 2015)

waarom het conflict al zo lang aansleept. In zowat alle gewapende conflicten maken alle betrokken partijen fouten, maar de diepste angel van het probleem is wellicht dat zowel Israëli's als Palestijnen een sterk dossier hebben om hun zaak te verdedigen. Aan de basis van het conflict ligt een terechte bezorgdheid van zowel Israëli's als Palestijnen voor hun existentie als volk.

Het is alleen maar menselijk dat wanneer men een internationaal conflict analyseert, men toegeeft aan de verleiding om de partijen op te delen in "goeden" en "slechten". Wanneer echter een ernstige poging wordt ondernomen om het conflict gedetailleerd en onbevangen te onderzoeken, raakt men steeds minder geneigd om de belligerenten in te delen in een goed en een slecht kamp. Het is dan ook niet aangewezen om de geschiedenis te interpreteren op basis van een nieuwsflash. Wie ziet dat Hezbollah plots raketten afvuurt op Israëli'se woonwijken (zoals in 2008 of 2014) zal vertrekken vanuit een sympathie voor de Israëli's. Maar wie ziet in wat voor erbarmelijke omstandigheden talloze Palestijnse kinderen vandaag opgroeien, zal vooral daarmee sympathiseren.

Spontaan duikt dan de vraag op waarom het land niet eenvoudigweg wordt verdeeld onder de beide volkeren, maar dan wordt het verhaal complex. Aanvankelijk hebben de Verenigde Naties het land opgedeeld in, grosso modo, drie Joodse en drie Palestijnse delen, en hadden in een bijzondere regeling voor de steden Jeruzalem en Jaffa voorzien. De Joden hebben grotendeels daarmee ingestemd in tegenstelling tot de Palestijnen en de rest van de Arabische wereld. Onder Arabieren was het ongenoegen zo groot dat verschillende oorlogen werden aangevat die allesbehalve het verhoopte succes hebben opgeleverd, integendeel; de Israëli's hebben daardoor hun grondgebied sterk uitgebreid. Dat leidde ertoe dat heel wat Palestijnen nu alsnog ijveren voor de initiële verdeling, iets wat de meeste Israëli's intussen niet meer willen.

Men zou kunnen stellen dat de Arabieren in de Israëli'sch-Palestijnse kwestie gegokt en verloren hebben en ze zich bijgevolg maar moeten schikken in de consequenties daarvan. Alleen wordt dan voorbijgegaan aan talloze deelaspecten van het conflict die hoogst relevant zijn. Zo was de aanvankelijke verdeling van het land gunstiger voor het Joodse kamp. Mandaathouder Groot-Brittannië heeft, vóór de verdeling van Palestina, tegenstrijdige beloften gemaakt aan de beide partijen. Uiteindelijk waren het vooral de beloften aan het Joodse volk die werden waargemaakt, ongetwijfeld als gevolg van ontwikkelingen die zich binnen Europa hebben afgespeeld (zoals de wijze waarop de Joden in Europa werden behandeld). Het was dus niet verwonderlijk dat in 1948 het ongenoegen zich vooral aan Arabische kant situeerde. Relevant is ook dat een aantal Arabische landen met veel theater en machtsvertoon de piepjonge staat Israël hebben aangevallen (waar veel burgers nog leden onder de fysieke en psychische wonden van de Holocaust), zonder altijd de volle verantwoordelijkheid op te nemen voor de gevolgen die dat opleverden voor de Palestijnen. Dus zowel de Europeanen als de Arabische buurlanden blonken niet uit in hun "dienst na verkoop" ten aanzien van de Palestijnen. Bovendien kan men hoe dan ook de Palestijnse kinderen die vandaag opgroeien in mensonwaardige omstandigheden niet verantwoordelijk houden voor hun uitzichtloze lot. Zulke kinderen groeien op in heel frustrerende omstandigheden, waardoor het in de sterren staat geschreven dat nieuwe generaties van verzetsstrijders/terroristen zich zullen aandienen. En wat vandaag ook relevant is, is dat het ironische beeld alsmaar toeneemt van een Israëli'sche Goliath (gesteund door supermacht Amerika) waartegen de dappere Palestijnse David zich moedig tracht te verzetten.

Voor de volledigheid (en bij wijze van nuancering) kan nog opgemerkt worden dat het overtrokken zou zijn om het Israëli'sch-Palestijns conflict te beschouwen als het enige kernprobleem van het Midden-Oosten, als zou de oplossing ervan een sneeuwbaaleffect

hebben dat ook alle andere problemen in de regio oplost. Zo staat de huidige burgeroorlog in Syrië, inclusief de daaruit voortvloeiende vluchtelingenstromen, nogal los van dat conflict. En de gigantische problemen van armoede en werkloosheid in het Midden-Oosten zouden er in wezen ook zijn als er nooit een Joods thuisland was gevestigd in de regio. Wat het decennialange internationale getouwtrek rond Iran betreft, speelt Israël uiteraard wel een significante rol, maar ook daar is het niet moeilijk om te overdrijven.

Maar ondanks alle moeilijkheden en valkuilen werd met deze studie toch een poging ondernomen om het Israëliisch-Palestijns conflict te beschrijven in alle onbevangenheid. Het is daarbij aan de schrijver om onpartijdigheid na te streven, maar het is aan de lezer om kritisch (maar los van elke vooringenomenheid) uit te maken in welke mate de schrijver daarin is geslaagd.

5. Het doel van deze studie

Het doel van deze studie is tweeledig.

Ten eerste zal getracht worden om de historische rol van Europa in het Israëliisch-Palestijns conflict in kaart te brengen. De rol van Europa zal daarbij breder worden geïnterpreteerd dan enkel de rol van de Europese Unie, aangezien het Joodse en het Palestijnse verlangen naar een eigen staat al beduidend ouder is dan de Europese eenmaking.

De tweede doelstelling van deze studie is niet oplossingen aan te reiken voor het conflict, dat zou te ambitieus zijn, op het arrogante af, aangezien er vandaag geen enkel concreet plan voorligt waarin Joden, Palestijnen of Europeanen geloven. Wel zal getracht worden om uit te kijken naar de voorwaarden die moeten worden vervuld opdat Europa (inclusief België) überhaupt een rol van betekenis zou kunnen spelen in het bedenken van een oplossing van dit conflict en de uitvoering ervan. Aangezien we dan over de toekomst spreken, zal hier wel de nadruk gelegd worden op de Europese Unie. Qua beleid met betrekking tot het Israëliisch-Palestijns conflict is de EU immers de doorslaggevende instantie binnen Europa.

III. De verre aanlopen tot het conflict

1. De Joodse voorgeschiedenis

a. Inleiding

De relevantie van de argumenten uit de verre geschiedenis die heel wat Joden hanteren om de huidige staat Israël te verdedigen, wordt vaak betwist. Immers, als elk volk zich vandaag zou beroepen op een voorgeschiedenis die eeuwen teruggaat in de tijd, zou heel de wereldkaart grondig moeten worden hertekend. Zowel Noord- als Zuid-Amerika zou dan toekomen aan indianen, Australië aan de Aboriginals, enzovoort. Bovendien kan men dan eindeloos discussiëren over de vraag *hoe ver* men dient terug te gaan in de geschiedenis. De ene partij kan honderd jaar teruggaan in de tijd om land X te claimen, terwijl de andere partij duizend jaar kan teruggaan om datzelfde land X te claimen. Nog een bijkomende reden waarom de relevantie van de historische argumenten van Joden soms betwist wordt, is dat het Joodse volk veel meer geschreven bronnen heeft bewaard dan de meeste andere volkeren. In de Arabische wereld zwierven stammen rond in uitgestrekte woestijngebieden en vele onder hen waren ongeletterd. Bijgevolg beperkte hun historische kennis zich tot mondeling overgeleverde mythes, terwijl het Joodse volk al eeuwenlang “het volk van het boek” wordt genoemd. Als de ene meer historisch materiaal kan voorleggen van een aanwezigheid in het verleden, wil dat niet noodzakelijk zeggen dat de andere afwezig is geweest.

Maar óf en in welke mate die historische aspecten ter zake zijn, hoe dan ook moeten ze worden genoemd om inzicht te krijgen in het discours van de partijen. Overigens, om de relevantie van deze argumenten echt te kunnen beoordelen, moeten ze minstens gekend zijn en moet begrepen worden wat ermee wordt bedoeld. Datzelfde geldt ook voor de religieuze argumenten.

b. *Het Eerste Huis*

Vermoedelijk bouwde omstreeks 1850 v.C. een halfnomadische stam enkele nederzettingen in Kanaän. Volgens de Bijbelse overlevering bestond deze stam uit de brede entourage van Abraham, een patriarch afkomstig uit het Chaldeeuwse Ur. Mogelijk was dat de huidige gelijknamige stad in Irak. Historici vermoeden dat Abraham daadwerkelijk heeft bestaan en dat de migratie effectief heeft plaatsgevonden. Hongersnood zou deze stam tot nog verdere migratie naar Egypte hebben gedwongen, waar hij in slavernij belandde. Rond 1200 v.C. was de stam uitgegroeid tot een heus volk. Dat zou erin geslaagd zijn om het juk van slavernij af te werpen en vervolgens een tocht aan te vatten doorheen de Sinaïwoestijn. Volgens de Bijbel gebeurde dat onder leiding van de figuur Mozes.

Volgens diezelfde Bijbel duurde deze woestijntocht veertig jaar lang. Het einddoel was de terugkeer naar hun eerdere nederzettingen in Kanaän, het “Land dat overloopt van melk en honing”, het “Beloofde Land”. De deelnemers aan deze exodus vielen niet naadloos samen met de nakomelingen van zij die eerder de honger waren ontvlucht in Kanaän, maar de tocht van deze mensenmassa wordt vandaag gangbaar beschouwd als de genese van het Joodse volk.

Het zou uiteindelijk niet meer onder leiding van Mozes zijn, maar van Jozua dat het land – niet zonder slag of stoot – werd veroverd op de lokale stammen. Voortaan was er onder de Hebreërs in Kanaän niet langer sprake van losse nederzettingen, maar wel van een aantal welomschreven gebieden, die min of meer overeenkwamen met de stammen die waren

voortgekomen uit de twaalf zonen van Jacob.⁴ De totaliteit van al deze gebieden omvat grosso modo het huidige Israël. De huidige Gazastrook behoorde toen nog wel toe aan de Filistijnen en drie stammen zouden zich ten oosten van de Dode Zee hebben bevonden, dus in delen van het huidige Jordanië. Alleen de stam van Levi kreeg geen eigen gebied toegewezen, maar vormde een priesterklasse die later de tempeldienst voor haar rekening zou nemen.

Aanvankelijk werden de stammen geleid door “richteren” of rechters, maar onder invloed van de omliggende volkeren veranderde dat na verloop in koningen. De eerste koning – Saul (1020-1004 v.C.) – werd opgevolgd door David die erin slaagde om de rivaliteit tussen enerzijds de twee zuidelijke stammen en anderzijds de tien noordelijke stammen te bedaren en ze te versmelten tot het verenigd koninkrijk van Israël, met Jeruzalem als politieke hoofdstad. Toen zijn zoon Salomon er de Eerste Tempel liet bouwen, omstreeks 960 v.C., werd Jeruzalem tevens de religieuze hoofdstad. Deze eerste periode van een thuisland en Tempel wordt in Joodse middens vaak “het Eerste Huis” genoemd. Na Salomons dood viel het rijk echter opnieuw uiteen in twee koninkrijken: Israël in het noorden en Juda in het zuiden (de latere Romeinse provincie Judea).⁵

Circa 722 v.C. viel Israël ten prooi aan Assyrische expansiedrang. De bevolking van Israël werd gedeporteerd en een aantal onder hen zijn wellicht ook naar Juda gevlucht. Vermoedelijk assimileerden de meeste gedeporteerde Israëlieten in het Assyrische rijk, maar vandaag bestaan talloze mythen en speculaties over het lot van de tien verdwenen stammen van Israël. Er bestaan hieromtrent echter onvoldoende historische bronnen opdat sprake kan zijn van hypothesen, maar deze speculatiedrift wordt onder meer gevoed door de religieuze overtuiging van heel wat hedendaagse Joden (en van een aantal christenen) over een hereniging van het Uitverkozen Volk die ooit zou plaatsvinden.

Juda hield aanvankelijk nog stand, maar omstreeks 598 v.C. viel het alsnog ten prooi aan uitheemse expansiedrift, ditmaal van de Babyloniërs, die later ook de Tempel verwoestten.

c. Het Tweede Huis

Onder Perzische soevereiniteit konden de Joden terugkeren naar Jeruzalem, waar ze een Tweede Tempel bouwden (520-515 v.C.), het Tweede Huis. Na de overwinning van Alexander de Grote op de Perzen (333 v.C.) kwam het Joodse volk onder invloed van het hellenisme, maar bleef het godsdienstvrijheid genieten. Na nog een overheersing van de Seleuciden (vanaf 165 v.C.) bezetten de Romeinen het land in 63 v.C. Het bleef toen enkele decennia relatief kalm tot wanneer de belastingen stegen tot ondraaglijke hoogten en de godsdienstvrijheid van de Joden onder steeds zwaardere druk kwam te staan, met politieke instabiliteit tot gevolg.

Jezus van Nazareth diende zich dan wel aan als de beloofde Messias, maar hij weigerde de rol van politieke bevrijder op te nemen. Vier decennia na zijn dood kwam het Joodse volk in opstand, onder impuls van de zeloten, een reactionaire beweging. De

---

⁴ De naam van de Bijbelse figuur Jacob wijzigde tijdens zijn leven in “Israël”. Samen met zijn grootvader, Abraham, en zijn vader, Izaäk, behoort hij tot de drie aartsvaders van het Joodse volk.

⁵ Het aanvankelijke tweestammenrijk bestond eigenlijk uit drie van de twaalf stammen van Israël, maar aangezien de stam Simeon was opgeslorpt door Juda, was er dus sprake van een tweestammenrijk, bestaande uit Juda en Benjamin. In de overige negen stammen splitste de stam van Jozef zich op in twee delen, waardoor men daar van een tienstammenrijk sprak. Door de jaren heen ontstonden nog meer fusies en splitsingen, waardoor de zogenaamde twaalf stammen steeds minder overeenkwamen met de twaalf zonen van Jacob.

Romeinen lieten zich niet onbetuigd; Jeruzalem werd deels verwoest, inclusief de Tweede Tempel (in augustus 70). Gedurende drie jaar hield nog een kleine Joodse enclave stand op het rotsmassief van Massada, nabij de Dode Zee. Toen de Romeinen er uiteindelijk toch in slaagden om ook dat laatste restant in te nemen, vonden ze 960 levenloze lichamen. Volgens de Joods-Romeinse historicus Josephus Flavius (37 - ± 100 n.C.) hadden de rebellen verkozen de eer aan zichzelf te houden in plaats van te capituleren.

In de twintigste eeuw is de interesse voor dit verhaal sterk toegenomen. Het rotsplateau van Massada trekt massa's toeristen en het was lange tijd traditie in het Israëliëse leger dat rekruten van gevechtseenheden, na hun basisopleiding het massief beklommen, om op de top hun eed af te leggen en te zweren nooit meer te zwichten voor een vreemde overheerser.⁶

Maar doorgaans wordt 70 n.C. beschouwd als het aanvangspunt van de Joodse diaspora die deels tot op heden bestaat. Dit werd en wordt vaak beschouwd als de vervulling van wat God aan Mozes zou hebben gezegd, aldus het Bijbelboek Deuteronomium (28:64): “want de Heer zal u uiteenjagen en onder alle volken verstrooien, tot in de verste uithoeken van de aarde”. Maar aan de profeet Ezechiël zou God (in het gelijknamige Bijbelboek) gezegd hebben: “Ik haal de Israëlieten weg bij de volken waar ze terechtgekomen zijn, ik zal ze overal vandaan bijeenbrengen en ze naar hun land laten terugkeren.” (37:21)

d. De diaspora en de eerste aanlopen naar het Derde Huis

Om diverse redenen is de Joodse diaspora nauwelijks te vergelijken met enige andere. Dat zo een klein volk bijna tweeduizend jaar zo verspreid heeft geleefd zonder zijn natiegevoel te verliezen is ongezien (Joden zeggen soms dat in de diaspora de Thora hun draagbaar vaderland was of is). Het feit dat na zo een lange tijd van verstrooiing het volk plots terug een eigen land heeft, is al even opmerkelijk. Joden uit alle uithoeken van de wereld en van heel diverse plimage keerden in de twintigste eeuw terug naar “hun” land: uit de Sovjet-Unie, de Verenigde Staten, Ethiopië, Jemen, Noord-Afrika, holocaustoverlevenden ... Nogmaals opmerkelijk zijn de talrijke intellectuele en andere realisaties van dit volk die iedere verwachting overstijgen wanneer men kijkt naar de bescheiden omvang van het Joodse volk. De inzichten van Joden als Marx, Freud en Einstein hebben het aangezicht van de wereld ronduit veranderd. Bovendien is sinds de oprichting van “het Derde Huis”⁷ Israël nooit uit de media geweest. Niet alleen raakte het land verstrikt in verschillende oorlogen, maar ook heel wat internationale toppolitici hebben persoonlijk bemiddeld in het conflict.

Men kan de Joodse diaspora niet bespreken zonder het fenomeen van het antisemitisme aan te kaarten. In homogene en mono-culturele samenlevingen, waarin haast niemand “diversiteit” als een verrijking ziet en xenofobie de regel was, trotseerden de Joden

---

⁶ Voor de controversie omtrent de eedaflegging van Israëliëse rekruten in Massada, zie het boek *Masada Myth*. (Nachman, 1996, pp. 159-60) De vraag of zo'n massale zelfdoding mag beschouwd worden als een heldendaad en, a fortiori, de vraag of hier geen sprake was van bewuste mythevorming voor politiek gewin hebben ervoor gezorgd dat in het recente verleden het verhaal van Massada heeft ingeboet aan belang in de Israëliëse samenleving.

⁷ Sinds 1948 heeft het Joodse volk voor de derde keer een eigen staat, Israël. Een belangrijk verschil met de twee vorige “huizen” is echter dat er nu geen tempel is. Op de plaats waar de twee vorige tempels hebben gestaan, zou de profeet Mohammed ten hemel zijn gevaren en staat nu de befaamde Al-Aqsamoskee. Daardoor werd geen derde tempel gebouwd, maar het Tempelplein blijft een heel gevoelige plek, zowel voor moslims als voor joden.

onnoemelijk veel tegenkating. Heel wat van de huidige stereotypen met betrekking tot Joden vinden hun oorsprong in antisemitische maatregelen uit vervlogen tijden. Zo gold door de middeleeuwen heen het adagium “Fenus pecuniae, funus est animae” (“winst op geld is de begrafenis van de ziel”), aangezien daardoor God zou beroofd worden van tijd (zijnde een goddelijk geschenk) en de mens van geld. Het adagium werd geconcretiseerd in canon 25 van het Derde Lateraans Concilie (anno 1179). Dat bepaalde dat “woekeraars” geen deel mochten hebben aan de heilige communie van het altaar en als ze in die zonde zouden sterven, zou hen een christelijke begrafenis worden ontzegd. Dat betekende niets minder dan dat eeuwige hel en verdoemenis hen te wachten zou staan. De oorspronkelijke betekenis van “woeker” – en daarover ging het in canon 25 – was eenvoudigweg het vragen van een toeslag bovenop de terugbetaling van de nominale som van een uitgeleend bedrag. Woekeren was dus niets anders dan het vragen van interest op een uitgeleende geldsom.

Aangezien welgestelde katholieken niet altijd bereid waren om belangeloos geld uit te lenen aan behoeftige geloofsgenoten, werden, volgens Jacques Le Goff, twee uitwegen bedacht om alsnog tegemoet te komen aan de geldbehoefte. Enerzijds het “purgatorium” (oftewel het vagevuur) dat de woekeraar toeliet om zowel zijn geld als zijn eeuwige leven te behouden en anderzijds het lenen van Joods geld. Sowieso namen Joden geen deel aan de communie en werden zij niet christelijk begraven. Op die manier rolden Joden vanzelf in de financiële branche (maar ook in de hel, volgens de toenmalige opvattingen van de kerk) (Le Goff, 1997). Wie aan de bak kwam in deze onchristelijke branche genoot weinig aanzien en wie moeite had om zijn schuld in te lossen kwam al snel in de verleiding om de positie van zijn schuldeiser te verzwakken. Dat was niet moeilijk ten aanzien van Joden. Door te “woekeren” toonden zij zich immers bereid om voor geld te verzaken aan de zaligheid, net als Judas Iskariot die zich bereid had getoond om voor dertig zilverlingen Jezus te verraden. Er stond geen maat op de daaruit voortvloeiende fantasieën.

Dus, omwille van hun niet-christelijke geloof, werden talloze redeneringen bedacht waarom Joden geen toegang konden krijgen tot eervolle beroepen. Edellieden wilden hun vruchtbare land niet laten bewerken door Joden, de uitoefening van openbare functies werd hen sowieso ontzegd, ambachtlieden verenigden zich in christelijke gilden, enzovoort. Als gevolg daarvan belandden Joden onder meer in de commerciële en financiële wereld, waardoor hun status alsmat dieper wegzakte. Wat deze fenomenen extra pervers maakt, is dat het huidige antisemitische stereotype van de Jood als geldzuchtig zijn oorzaak vindt in eerdere vormen van antisemitisme.

Zo verging het ook enigszins met het fenomeen van de Joodse getto's. Het eerste Joodse getto werd in de negende eeuw ingesteld in Italië, meer bepaald in de Venetiaanse wijk Ghetto Nuove (vandaar de oorsprong van het woord), onder het voorwendsel dat de Joden zo beschermd zouden worden tegen de niet-Joodse bevolking waartussen ze leefden. Eenmaal het getto een feit was, bleken de bewakers aan de andere kant van de poort te staan, in tegenstelling tot wat de bewoners hadden verwacht; meteen bleek dat het getto niet diende om de Joden te beschermen tegen niet-Joodse indringers, maar wel om de niet-Joodse bevolking te bevrijden van de Joden. Volgens het Derde Lateraans Concilie van 1179 werden Joden verplicht om afgescheiden te wonen van christenen en ontstonden er ook getto's in Portugal, Spanje en Polen. Toen in de veertiende eeuw de Zwarte Dood uitbrak in Europa, bleken de Joden op het eerste gezicht minder vatbaar voor besmetting van die gruwelijke ziekte. Eens de ziekte uitbrak in een regio duurde het vaak enige tijd alvorens ook de Joodse getto's werden getroffen. De verklaring daarvoor lag in hun isolement (en misschien ook in mindere mate in hun rituele reinigingswetten). Maar omwonenden concludeerden daaruit dat Joden intentioneel besmettingen hadden verspreid en dus genocides veroorzaakt. Deze

verhalen kwamen boven op de reeds bestaande hysterische verhalen die bijvoorbeeld stelden dat Joden voor hun religieuze rituelen bloed nodig hadden van niet-Joodse kinderen.

Toen de Verlichting waaide door West-Europa waren de verwachtingen dan ook hooggespannen binnen de Joodse gemeenschap. Aanvankelijk kregen de meeste West-Europese Joden inderdaad meer gelijkheid, meer beroepsuitwegen en sommigen onder hen traden zelfs toe tot de toen opkomende bourgeoisie. Vooral in Frankrijk was dat het geval. Napoleon had immers niet alleen met de Heilige Stoel een concordaat afgesloten (om de verhoudingen tussen de rooms-katholieke kerk en de Franse Republiek vast te leggen), maar ook met de joodse (en protestantse) autoriteiten van Frankrijk. Dat concordaat tussen de Franse Joden en de Franse Republiek gaf aanleiding tot een aanzuigefect van Joden vanuit heel Europa, waardoor tot op heden Frankrijk het Europees land is met veruit de grootste Joodse populatie.

Maar meer dan honderd jaar na het begin van de Franse Revolutie barstte de Dreyfusaffaire los. Toen de Frans-Joodse officier Alfred Dreyfus veroordeeld werd voor spionage ten bate van Duitsland, werd dat in verband gebracht met zijn Joodse afkomst. Toen onweerlegbaar bleek dat zijn veroordeling onterecht was, stelde de Franse overheid veel in het werk om de bewijzen van onschuld te laten verdwijnen. Wanneer de bewijzen alsnog publiek raakten, werd de officier met lange tanden in eer hersteld.

Hoewel het antisemitisme tot dan toe meestal een religieuze en een sociaaleconomische tint had, begon het aangezicht ervan te veranderen tijdens de negentiende eeuw; het nationalisme rukte op, de natiestaat deed opgeld en velen vroegen zich af of het überhaupt mogelijk was om zowel Jood als Duitser, Fransman ... te zijn. Heel wat antisemieten sprongen in die tijd ook mee op de trein van de toenemende interesse voor biologie. De sociaaleconomische aspecten van het antisemitisme bleven grotendeels intact, maar de religieuze tint evolueerde in een biologische en nationalistische. De Fransman Joseph Arthur de Gobineau was de eerste om "ras" aan te duiden als de stuwende kracht achter de menselijke geschiedenis. Zijn diptiek *Essai sur l'inégalité des races humaines* (de Gobineau, 1884) verkocht veel beter in Duitsland dan in Frankrijk. Het voorwoord was overigens in kruiperige bewoordingen gericht aan de koning van Hannover. Gobineau zelf was geen antisemiet, maar velen van zijn Duitse lezers waren of werden het wel.

Zoals bekend bereikte deze biologische en nationalistische benadering van het antisemitisme een hoogtepunt in Neurenberg, Warschau, Auschwitz, enzovoort, met als gevolg een aantal dodelijke Joodse slachtoffers dat al even bekend is: zes miljoen. Concreet betekende dat ongeveer twee derde van de Europese Joden oftewel een derde van de Joodse bevolking wereldwijd.

Sommige Joden meenden dat er in de negentiende eeuw eigenlijk nog een heel andere bedreiging was voor hun gemeenschap. Bij aanvang van die eeuw bestond de hedendaagse benaming "joodse orthodoxie" nog niet, aangezien tot dan toe elke Jood getrouw de Thora naleefde. Maar de hoop die de Verlichting met zich had meegebracht bracht heel wat Joden tot het afschudden van het juk van de goddelijke leer en tot assimilatie. Aldus werd een eeuwenoud taboe binnen de Joodse gemeenschap voor het eerst op grote schaal doorbroken. Voor het eerst ontstond toen ook de gedachte van een Joodse identiteit die kon losstaan van

de joodse religie. Voor heel wat religieuze Joden was dit een schokkend fenomeen dat als erg bedreigend werd ervaren.⁸

Tijdens diezelfde eeuw was in Oost-Europa nog niet eens sprake van enige emancipatie van Joden. Qua gewelddadigheid overtroffen de negentiende-eeuwse pogroms in Rusland, Polen en andere landen nog de middeleeuwse vervolgingen.

Naarmate de eeuw vorderde, werd het voor Joden uit zowel Oost- als West-Europa steeds duidelijker dat er voor hen geen hoop was op een voorspoedig leven in Europa. Voor vele West-Europese Joden was het een enorme ontgoocheling dat de Verlichting hen valse hoop had gebracht en Oost-Europa werd geteisterd door moorddadige pogroms. Om die reden emigreerden vele Europese Joden naar de Verenigde Staten, anderen assimileerden in hun niet-Joodse omgeving en nog anderen verenigden zich rond de gedachte om een Joodse staat te creëren in Palestina.

In 1862 verscheen het boek *Rom und Jerusalem, die Letzte Nationalitätsfrage* van de Duitse socialist Moses Hess (1812-1875). Daarin riep hij de Joodse gemeenschap op om een nationale vereniging te vormen en terug te keren naar het thuisland van hun verste voorouders. De Russische arts Leon Pinsker (1821-1891), die teruggekomen was op zijn aanvankelijke overtuiging dat assimilatie de oplossing zou zijn voor de Jodenvervolgingen, schreef in 1882 het Duitstalige pamflet *Selbstemanzipation*, waarin verder werd ingegaan op de ideeën van Hess. Veel decisiever en concreter waren de acties van de Oostenrijker Theodor Herzl (1860-1904). In 1896 verscheen het traktaat *Der Judenstaat* dat het startschot was voor enkele belangrijke initiatieven. Ten tijde van de Dreyfusaffaire was Herzl correspondent geweest in Frankrijk voor een Weense krant. Naar aanleiding van de degradatie van de Joods-Franse officier was hij getuige van een schouwspel waarbij een joelende menigte “À mort les juifs !” schreeuwde. Als direct gevolg daarvan schreef hij zijn bewuste traktaat. Een jaar later stichtte hij de internationale zionistische beweging tijdens het eerste Internationale Zionistische Congres. Op deze bijeenkomst namen een tweehonderdtal deelnemers een programma aan dat voorzag in Palestina als Joods thuisland. Gedurende talloze eeuwen behoorde het tot de traditie van zowat alle Joden ter wereld om tijdens het joodse paasfeest – ter herdenking van de tocht van het Joodse volk richting Beloofde Land – gezamenlijk “lesjana haba’a Bi-jeroesjalajiem!” te proclameren, “volgend jaar in Jeruzalem!” Daarmee werd het verlangen uitgedrukt om dat feest het komende jaar in hun thuisland te vieren, in Jeruzalem. Welnu, Herzl wilde dat verlangen concreet maken.

De eerste zionisten in de negentiende eeuw bedienden zich echter allerminst van religieuze argumenten om aanspraak te maken op het land. Aanvankelijk was het zionisme een zuiver seculiere beweging die veel tegenstand ondervond vanuit religieuze hoek omdat orthodoxe joden meenden dat het de Messias was die hen terug zou leiden naar “hun” land.⁹

Ondanks de vijandigheid van heel wat orthodoxe joden, maar ook het scepticisme van heel wat liberale joden, riepen de zionisten alle Joden op om zich te richten op productievere

---

⁸ Volgens de overlevering – al dan niet apocrief – zou Karl Marx’ afkeer van de godsdienst ontstaan zijn toen hij zag hoe zijn Joodse vader zich tot christen liet dopen in de hoop zo te kunnen promoveren van een soort vierderangsklerk tot derderangsklerk.

⁹ Volledigheidshalve kan daarbij opgemerkt worden dat als gevolg van het Eerste Internationale Zionistische Congres te Bazel (1897) de Joodse gemeenschap van Wenen toch twee rabbijnen had uitgestuurd om de haalbaarheid en wenselijkheid van een Joods thuisland in Palestina te onderzoeken. Per telex kwam het laconieke antwoord: “De bruid is mooi, maar reeds gehuwd met een andere man”. Bij zijn terugkeer verklaarde de verzender van deze tekst, Israel Zangwill, dat Palestina geen land zonder volk is voor een volk zonder land. (Ghada, 2007)

beroepen. Die mogelijkheid had de Verlichting hen dan toch geboden en op die manier zou het Joodse volk bekwaam worden om een zelfstandige staat op te richten. Aanvankelijk voorzag Herzl in het Duits als voertaal in het nieuwe land, maar later groeide de overtuiging dat dat het Hebreeuws moest worden. Tijdens de diaspora was die taal herleid tot een zuiver liturgische taal en de overtuiging groeide dus dat deze moest gemoderniseerd worden en aldus nieuw leven ingeblazen. Het herstel van het oude thuisland veronderstelde immers het herstel van de oude taal, aldus de zionisten. Gangbaar wordt Eliëzer Ben-Jehoeda beschouwd als de belangrijkste drijvende kracht achter de modernisering van de Hebreeuwse taal (ook wel “Ivriet” genoemd).

Herzl en zijn entourage deden enorme inspanningen om hun project, dat door talloze Joden aanvankelijk als absurd of blasfemisch werd afgedaan, te realiseren. Er werden fondsen gezocht om stukken land te kopen in Israël en er werd gelobbyd voor diplomatieke steun. Zo slaagde Herzl erin meermaals de Duitse keizer Wilhelm II te ontmoeten, evenals sultan Abdülhamit II. Als hoofd van het Ottomaanse Rijk was deze laatste een sleutelfiguur in het zionistische project, omdat Palestina in zijn rijk gelegen was. Herzl deed hem een voorstel om een belangrijk deel van zijn staatsschulden in te lossen, in ruil voor Palestina. De sultan was hem aanvankelijk welgezind, maar in laatste instantie weigerde hij alsnog dat deel van zijn grondgebied af te staan. De Duitse keizer, die aanvankelijk sympathie had voor Herzls project – al was het maar om zo verlost te zijn van de Joden in zijn land – wilde zijn relaties met het Ottomaanse Rijk echter niet op de proef stellen, waardoor ook hij zijn steun introk.

Na nog een mislukte poging bij het Vaticaan vond Herzl alsnog gehoor bij Joseph Chamberlain, toenmalig minister van Koloniën en vader van Neville, de Britse premier aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog. Deze deed hem het voorstel een Joodse staat te vestigen in de Britse kolonie Oeganda. Herzl verdedigde dit plan op het Zesde Internationale Zionistische Congres in 1903, maar men kwam niet tot een akkoord en Herzl overleed een jaar later. Nog een jaar later werd in het Zevende Zionistische Congres besloten om definitief voor Palestina te kiezen als Joods thuisland.

De Eerste Wereldoorlog was een sleutelperiode in de totstandkoming van Israël. Palestina lag in het Ottomaanse Rijk dat behoorde tot de centrale mogendheden en aldus streed aan de zijde van Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Bulgarije. Om terug vooruitgang te boeken in de vastgelopen oorlog, konden zowel de centrale mogendheden als de Entente elke bijkomende steun gebruiken, met heel wat lobbywerk tot gevolg. Beide mogendheden hadden belangrijke Joodse bevolkingsgroepen. Maar uit angst voor verdeeldheid onder hen had de zionistische beweging er aanvankelijk voor geopteerd om zich neutraal op te stellen. Maar vooral vanuit de Britse regering werd gelobbyd om zionistische steun te verwerven en die kwam er ook. Zo hebben drie Joodse bataljons aan Britse zijde gestreden, maar daarnaast was er ook financiële steun, evenals bijvoorbeeld de steun van Chaim Weizmann, die tijdens de oorlog de laboratoria van de Britse Admiraliteit leidde. Weizmann, die later de eerste president van Israël zou worden, verloor overigens een zoon tijdens de Tweede Wereldoorlog, nadat die als piloot van de Royal Air Force werd neergehaald boven de Golf van Biskaje.

Na enkele eerdere initiatieven (Friedman, 1992) kwam de Britse regering op 31 oktober 1917 tot een akkoord met betrekking tot de zionistische kwestie. Het was de minister van Buitenlandse Zaken Arthur James Balfour die twee dagen later daaromtrent een verklaring overmaakte aan parlementslid en bankier lord Lionel Walter Rothschild. Deze tekst zou de geschiedenis ingaan als de beroemde Balfour-verklaring, waarin de Britse regering haar steun betuigde aan de oprichting van een Joods “nationaal huis” in Palestina.

De tekst is een klassieker die hieronder integraal wordt opgenomen omdat hij zo een belangrijke rol heeft gespeeld in de totstandkoming van het hedendaagse Israël:

November 2nd, 1917

Dear Lord Rothschild,

I have much pleasure in conveying to you, on behalf of His Majesty's Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet.

"His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country."

I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.

Yours sincerely,

Arthur James Balfour"

De Balfour-verklaring werd voorafgegaan door een Franse verklaring aan de Russische zionist Nahum Sokolov, waarin ook Frankrijk instemde met de wedergeboorte van de Joodse nationaliteit in Palestina. Er waren nog andere (minder formele) verklaringen, maar steeds werden de woorden gewikt en gewogen. Zo sprak geen enkele overheid over een volwaardige Joodse staat in Palestina. Waar de Balfour-verklaring sprak over "een nationaal huis voor het Joodse volk", had de Britse regering eerder ook al gesproken over "het aanbieden van een regeling met betrekking tot Palestina die helemaal tegemoetkomt aan de Joodse aspiraties" (Friedman, 1992, p. 57) en de Franse had het over "de wedergeboorte van de Joodse nationaliteit in Palestina". (Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict 1881-1999*, 2011, p. 74) De vaagheid van die bewoordingen liet zich grotendeels verklaren door het zogenaamde Sykes-Picotverdrag uit 1916, waarin Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk het Midden-Oosten onder elkaar hadden verdeeld, in de veronderstelling dat zij de oorlog zouden winnen. Het was een geheim verdrag, maar het genoot wel de instemming van Rusland en Italië. Daarin werd onder meer bepaald dat indien het Ottomaanse Rijk zou instorten, de betrokken landen de onafhankelijkheid van de Arabische staten niet zouden erkennen. Tevens werd voorzien om Palestina onder internationaal bestuur te plaatsen. Een andere reden waarom de beloften aan de zionisten in vage bewoordingen werden opgesteld, was omdat de geallieerden ook de Arabische volkeren aan hun kant wilden krijgen en ook hen niet voor het hoofd wilden stoten.

Ook al hadden de Britten diverse redenen om de joden aan hun kant te krijgen, toch was de Balfour-verklaring in belangrijke mate ook een impulsieve paniecreactie geweest op de gebeurtenissen in Rusland van 1917, waarbij de Britse regering was uitgegaan van verkeerde veronderstellingen.

Op het ogenblik dat alles aan het Russische front begon in te storten en de Amerikanen nog niet besloten hadden om toe te treden tot de Grote Oorlog, begon het er ernstig naar uit te zien dat Duitsland de oorlog zou winnen. Het was toen duidelijk voor alle betrokken partijen dat de geallieerden niet opgewassen waren tegen de centrale mogendheden, zonder Russen en zonder Amerikanen. In oktober 1917 ontving de Britse regering een inlichtingenverslag waarin stond dat Joden een significante invloed hadden onder de Bolsjewieken. De Britse premier David Lloyd George vreesde dat de Bolsjewieken er voor zouden zorgen dat Rusland zich terugtrok uit de oorlog. Aangezien de Amerikanen nog steeds niet hadden besloten om toe te treden tot de oorlog moest dringend actie worden ondernomen. Hij beval daarom zijn minister van Buitenlandse Zaken Arthur Balfour dringend maatregelen te treffen om de joodse “hearts and minds” te winnen. Prompt schreef Balfour zijn bekende verklaring. Zijn veronderstelling was immers dat zowat alle joden zionisten waren en als ook de Bolsjewistische joden een vooruitzicht hadden op een thuisland in Palestina, zij gemotiveerd zouden zijn om Rusland in de oorlog te houden. In het geval van een geallieerde overwinning zou de zionistische droom immers worden gerealiseerd.

Net bij het uitvaardigen bij de Balfour-verklaring – begin november 1917 – waren de Britten Palestina aan het innemen (en liep ook de tragische Slag om Passendale op zijn eind). Vijf dagen na het schrijven van de verklaring namen de Bolsjewieken ook de macht over in Rusland. Aanvankelijk koesterde Lloyd George nog hoop dat de Balfour-verklaring de nieuwe Russische machtshebbers zou aanmoedigen om in de oorlog te blijven, maar het draaide geheel anders uit. Ideologisch gezien waren de Bolsjewieken uiteraard internationalisten. Bovendien waren er hooguit vijftien à twintig joden in de hogere rangen van de Russische communistische partij en de meesten onder hen waren ronduit antizionistisch. Het had daarom niet mogen verbazen dat de nieuwe Russische machtshebbers meteen verklaarden dat het zionisme een kapitalistisch complot was en in de weken na het uitbreken van de revolutie deed Rusland precies het tegenovergestelde dan wat de Britten hadden hopen te bereiken met hun Balfour-verklaring. Niet alleen trokken de Russen zich terug uit de oorlog, maar bovendien maakten zij het geheime Sykes-Picotverdrag publiek, waardoor het ook voor Joden en Arabieren duidelijk werd dat de Britten niet de meest betrouwbare partners waren.

Dus hoewel de Balfour-verklaring bijna uitsluitend was ingegeven vanuit een Britse imperiale machtspolitiek, zou het uiteindelijk een blok worden aan het Britse been dat enkel de zionistische zaak diende.¹⁰ Dat werd het sleuteldocument in de totstandkoming van het moderne Israël, dat was de legitimiteit waarop Joden zich in de daaropvolgende decennia zouden beroepen om massaal te emigreren naar “hun” land. Zonder de Balfour-verklaring was het moderne Israël er wellicht niet geweest.

Na de Eerste Wereldoorlog bekrachtigde de Volkenbond niettemin de overeenkomsten uit het Sykes-Picotverdrag en wees hij Palestina aan als Brits mandaatgebied. De uitstraling van het Verenigd Koninkrijk begon sinds het einde van de Eerste Wereldoorlog te tanen op het wereldtoneel, waardoor het land met graagte dit mandaatgebied binnenhaalde. Al snel werd echter duidelijk dat dit een kruitvat was en de Britten voerden er een wanbeleid dat zowel aan Arabische als aan Joodse zijde tot grote frustraties leidde.

---

¹⁰ Er bestaan niettemin speculaties dat de Balfour-verklaring nauw zou samenhangen met zionistische pogingen om Amerika te betrekken in de oorlog. (Cornelius, 2005) Vandaag bestaat hiervoor echter geen enkel bewijs.

Toen in 1933 de nazi's de macht grepen in Duitsland, behoorde het aanvankelijk tot hun politiek om Joden te verwijderen uit hun land. Zo werd nog in datzelfde jaar een bizarre overeenkomst afgesloten tussen de World Zionist Organization, de zionistische Vereinigung für Deutschland en het Duitse ministerie van Economische Zaken, namelijk de Ha'avara-Abkommen.¹¹ De overeenkomst bepaalde dat Duitse Joden naar Palestina konden emigreren op voorwaarde dat ze hun goederen en gelden achterlieten en in ruil zou Duitsland exportgoederen leveren aan Palestina. Het schip genaamd *Tel Aviv* (in Hebreeuwse letters geschilderd op de romp) voer met een nazivlag met hakenkruis wapperend op de mast tussen 1933 en 1939 ongeveer 50.000 Duitse Joden naar Palestina. Het schip zelf was eigendom van zionisten, maar de kapitein was lid van de NSDAP. Later noemde een van de passagiers van het schip de hele opzet *metaphysical absurdity*. (Polkehn, 1976, p. 65) Met die Duitse export werden onder meer een haven en olieraffinaderijen aangelegd in Haifa en kreeg de landbouwinfrastructuur een boost. De ironie wil dat in de jaren 1930 geen enkel land zo veel exporteerde naar Palestina als nazi-Duitsland en dat bij de onafhankelijkheid van Israël een belangrijk deel van de nationale infrastructuur afkomstig was van het land verantwoordelijk voor de Holocaust. Niet minder ironisch was dat met de Ha'avara-Abkommen nazi's en zionisten hun gemeenschappelijke belangen dienden *tegen* de Britse migratiepolitiek in Palestina. Uiteraard was de Ha'avara-Abkommen een uiterst controversiële deal voor zowel nazi's als zionisten, om nog te zwijgen van Arabieren en Britten. Zo werd de zionistische onderhandelaar van de overeenkomst, Haim Arlosoroff, op het strand van Tel Aviv vermoord in 1933. De dader werd nooit gevonden.

De strenge beperkingen die de Britse mandaathouder oplegde aan de Joodse instroom in Palestina maakte de sfeer voor het eerst grimmig aan Joodse zijde. Ten tijde van het nazibewind, zelfs in volle oorlog, voerden de Britten een hardvochtige migratiepolitiek, omdat zij onder grote druk stonden van de Arabische Palestijnen ten aanzien van wie zij eerdere beloften niet hadden gehonoreerd. Daarenboven nam de migratie van Joden naar Palestina in die tijd proporties aan die groter waren dan ooit voordien. Zo arriveerden tussen 1933 en 1936 174.000 Joden in Palestina. Tussen 1929 en 1938 waren er dat 250.000. Tallozen onder hen emigreerden illegaal.

Tot dan toe hadden de Joden in de diaspora een opvallend pacifistisch bestaan geleid. Van 70 n.C. tot de twintigste eeuw waren de Joden het slachtoffer van enorme vervolgingen geweest en nooit waren zij in de positie om zich afdoend te kunnen verdedigen. Tijdens die vele eeuwen van diaspora waren er dan ook nauwelijks gevallen bekend waarbij Joden zich gewapend of gewelddadig hadden verzet tegen de schrijnende terreur die zij ondergingen. Maar in de jaren 1930 en de daaropvolgende oorlogsjaren werd heel het Europese Jodendom existentieel bedreigd en bovendien was er voor het eerst in vele eeuwen terug hoop op een Joods thuisland.

In de aanloop naar de oorlogsjaren waren de relaties in Palestina tussen Britten, Arabieren en zionisten bijzonder verzuurd geraakt, zeker na het fameuze MacDonald White Paper dat de mogelijkheid van een Joodse staat – voldoende sterk om levensvatbaar te zijn – onmogelijk leek te maken (cf. infra).

Tijdens de oorlogsjaren was de Joodse gemeenschap wereldwijd totaal ontredderd, maar de Britten hielden het been stijf met betrekking tot hun strenge migratiepolitiek. Niettemin meldden 30.000 joden – waaronder veel niet-Britse (inclusief Palestijnse) Joden – zich vrijwillig aan om dienst te nemen in het Britse leger. Aanvankelijk weigerde het Britse

---

¹¹ *Ha'avara* is het Hebreeuwse woord voor “overdracht” en *Abkommen* het Duitse woord voor “overeenkomst”.

leger om aparte Joodse eenheden op te richten, vervolgens twijfelde het en werden heel wat kleine losse Joodse eenheden opgericht. In 1942 echter werden 18.000 Palestijnse Joden geïncorporeerd in zuiver Joodse bataljons; een kwart ervan werd ingezet aan de frontlinies, onder meer in de Slag bij Bir Hakeim in Libië, waarbij slechts 45 van de 1.000 ingezette Joodse strijders de gevechten overleefden. Pas in 1944 werd de Joodse Brigade opgericht, onder leiding van brigadegeneraal Ernest Benjamin. De 3.400 manschappen – met davidster op de schouder – werden ingezet om het heroverde Italië te bezetten.

De inzet van zo veel Joodse vrijwilligers in het Britse leger was niet noodzakelijk een teken van vriendschap tussen de Joodse gemeenschap wereldwijd en het Verenigd Koninkrijk. Er hebben overigens nog meer moslims gevochten in de Britse strijdkrachten, namelijk uit India. Maar door zich aan te bieden bij de Britse strijdkrachten konden heel wat Joden zelf een bijdrage leveren aan de strijd tegen het nazisme. Bovendien zou de gevechtserfaring van al die Joodse manschappen later van grote waarde zijn voor de paramilitaire zionistische organisatie Hagana, de voorloper van het Israëliëse leger.

Tijdens de oorlog bleef de Britse mandaathouder dus trouw aan het strakke beleid dat was vastgelegd in het White Paper van 1939 (cf. infra). Toen de eerste feiten met betrekking tot de Holocaust begonnen door te dringen in het Westen, vond in New York van 6 tot 11 mei 1942 een conferentie plaats in het Biltmore Hotel met zeshonderd Joodse afgevaardigden uit achttien verschillende landen.¹² De combinatie van de aan gang zijnde genocide van de Europese Joden en de harde opstelling van de Britten om Palestina als uitweg voor Joodse vluchtelingen te ontzeggen had de genodigden kennelijk tot wanhoop gebracht, want tot dan toe was de opstelling van de zionisten altijd pragmatisch en diplomatisch geweest. Tijdens deze conferentie werd echter een beleidslijn aanvaard – het zogenaamde Biltmoreprogramma – die veel radicaler was en die erop neer kwam dat de wapens moesten worden opgenomen. Zo werd aangedrongen op “the fulfilment of the original purpose of the Balfour Declaration and the Mandate [...] to found there a Jewish Commonwealth.” Ook werd gewezen op de “unalterable rejection of the White Paper of May 1939” en werd gepleit voor “Palestine be established as a Jewish Commonwealth integrated in the structure of the new democratic world.”

In het Biltmoreprogramma werd ook gewezen op “the readiness and the desire of the Jewish people for full cooperation with their Arab neighbours”, maar de tekst leek te suggereren dat daarmee werd verwezen naar de volkeren in de buurlanden van Palestina. Hoe dan ook repte dit beleidsprogramma met geen woord over wat er dan diende te gebeuren met alle Arabische (en andere niet-Joodse) inwoners van Palestina, terwijl er wel voor gepleit werd om alle poorten van Palestina open te zetten voor Joodse immigratie.

De befaamde Midden-Oostenhistoricus James Gelvin wees erop dat in dit verband veel van zijn collega's dit hebben beschouwd als een virtuele staatsgreep binnen de World Zionist Organization, waarbij de radicale leiders het gezag overnamen van de tot dan toe gematigde leiders.¹³

---

¹² Vanwege de oorlog was het 22ste Internationale Zionistische Congres uitgesteld, maar in zekere zin was deze conferentie het vervangprogramma, al waren er op dit congres ook niet-zionistische joden aanwezig.

¹³ “Many historians view the Biltmore Program as evidence of a virtual coup d'état within the Zionist movement: The Young Turks, represented by David Ben-Gurion of the Yishuv-based Jewish Agency Executive, replaced their more moderate elders, represented by the London-based Chaim Weizmann, at the head of the World Zionist Organization. Weizmann had advocated gradualism, the partition of Palestine between Jews and Palestinians, and negotiations with Britain. Ben-Gurion championed immediate statehood,

Ondanks wat verbloemende woorden stelde het Biltmoreprogramma dat de zionisten voortaan zouden aansturen op een mono-etnische toekomst van Palestina, een Joods Israël zonder Arabieren. De twee feiten die de zionisten zo'n radicale bocht hadden doen nemen – de Palestijnse migratiestop en de Holocaust – waren beleidsdaden van twee Europese landen, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland. De Biltmoreconferentie markeerde dan ook het moment waarop de zionisten hun hoop op Europese steun hebben begraven en zich voortaan zouden richten op de Verenigde Staten van Amerika als bondgenoot.¹⁴ Al eeuwenlang hadden Europeanen moeite gehad om Joden het licht in de ogen te gunnen en ondanks de Verlichting en moderniteit scheen het enkel erger te worden. Op ieder straaltje hoop dat Europa de Joden had gegeven volgde een lading haat die de vorige overtrof. Dat versterkte alleen de kerngedachte van het zionisme: er moet definitief een halt worden toegevoerd aan de willekeurige vervolgingen van Joden en alleen een sterke eigen staat kan die garantie bieden.

Toen aan het eind van de Tweede Wereldoorlog de volle zwaarte van de Holocaust glashelder werd voor de wereld en het Verenigd Koninkrijk halsstarrig bleef weigeren om Holocaustoverlevenden toe te laten in Palestina, meenden sommige strijders van de Hagana dat men de situatie niet langer met lede ogen kon aanzien en zij splitsten zich af in de radicale Etsel, die de geschiedenisboeken zou ingaan onder haar afgekorte naam Irgoen.¹⁵ Net als de Hagana was zij actief in de illegale migratie, alleen meenden de Irgoenleden dat harder moest gereageerd worden op Arabisch geweld en waren zij ook bereid om, gewapenderhand, het leven voor de Britten in Palestina onmogelijk te maken. Zo pleegden haar leden in 1946 een bomaanslag met 350 kg TNT op het King David Hotel, waar de Britse administratie haar zetel had gevestigd: 91 mensen kwamen daarbij om, waaronder 41 Arabieren, 28 Britten en 17 Joden.

De aanslag zou niet de bedoeling hebben gehad mensen te doden, maar de Britse autoriteiten zouden niet gereageerd hebben op de waarschuwing die ze ontvingen van de Irgoen. Tijdens het gerechtelijk onderzoek ontkenden de Britten formeel door wie dan ook te zijn verwittigd, maar enkele maanden na het afsluiten van dat onderzoek luidde het dat niemand “in an official position to take action” werd verwittigd. (Koestler, 1949, p. 138) Ook in Balad al-Sheikh (december 1947) en in Salsa, nabij Hebron (maart 1948), werden aanslagen gepleegd, maar de Irgoen verloor helemaal haar onschuld door het aanrichten van een bloedbad in het Arabische dorpje Deir Yassin, waarbij naar schatting bijna 120 doden vielen.¹⁶

---

the establishment of a Jewish state in all of Palestine, and armed resistance, if necessary, to achieve Zionist goals.” (Gelvin, 2005, p. 122)

¹⁴ “Gone were the proposals for an amorphous Jewish national home in Palestine, for carving out Jewish cantons and delineating autonomous regions with an overarching Arab state. Similarly, effaced was the long-standing Zionist assumption that Palestine's fate would be decided in London. Instead, the delegates agreed that the United States constituted the new Zionist “battleground” and that Washington would have the paramount say in the struggle for Jewish sovereignty. Henceforth the Zionist movement would strive for unqualified Jewish independence in Palestine, for a state with recognized borders, republican institutions, and a sovereign Army, to be attained in cooperation with America.” (Oren, 2007, p. 442)

¹⁵ De benaming “Etsel” was een acroniem voor “Irgun Tzwa’i Le’umi” (d.w.z. Nationale Militaire Organisatie), dat al snel werd afgekort als Irgoen.

¹⁶ De inwoners van Deir Yassin hadden een vredesakkoord met de Hagana, maar er waren geruchten dat inwoners van het dorp toch Joodse doelwitten bleven bestoken, geruchten die waarschijnlijk onterecht waren. In de nacht van 8 op 9 april 1948 (dus na de VN-stemming over het verdelingsplan van Israël) gelastte de Hagana onder meer de Irgoen om het dorp in te nemen, met de boodschap daarbij zo weinig mogelijk bloed te

2. De Arabische voorgeschiedenis

a. Een eindeloos lijkend verhaal van vreemde overheersingen

Palestina als benaming voor de desbetreffende regio werd voor het eerst gebruikt door de Oude Grieken, maar de Palestijnen – althans de Filistijnen – zijn bij een breder publiek ook bekend als de vijand van het Bijbelse Israël na de uittocht vanuit Egypte. Grotendeels betreft het hetzelfde gebied als Eretz Israel, dat grosso modo in het noorden wordt begrensd door de Golanhoogvlakte, in het oosten door de Jordaan, in het zuiden door de Rode Zee en in het westen door de Middellandse Zee. Net zomin als er een duidelijk aanwijsbare culturele en etnische band bestaat tussen de huidige Belgen en de Oude Belgen, geldt dat al minstens zo zeer voor de huidige Palestijnen en de Filistijnen, aangezien het volk en de cultuur van de toenmalige Filistijnen werden geassimileerd door omringende volkeren. (Noort, 1994, S. 27-33)

Na de Romeinse overheersing van Palestina is het gebied in handen gevallen van talloze overheersers. In het jaar 636 n.C. – vier jaar na het overlijden van de profeet Mohammed – vond de Slag bij de Jarmuk (een zijrivier van de Jordaan) plaats, onder leiding van Omar ibn al-Chattab, de tweede kalief. Als gevolg daarvan werd Palestina veroverd op de Byzantijnen en kwam het voor het eerst in islamitische handen. Er kwamen en gingen verschillende islamitische besturen en tussen 706 en 717 n.C. in Jeruzalem zou de Al-Aqsa moskee worden gebouwd (Gil, 1997, p. 95), precies op de plaats waar voordien de twee Tempels hadden gestaan. Volgens de overlevering zou de profeet van daaruit immers een nachtelijke hemelreis hebben gemaakt. Om die reden werd Jeruzalem de derde heiligste plaats van de islam, na Mekka en Medina. Van dan af was Jeruzalem een heilige stad voor zowel joden, christenen als moslims ... een even flaterende als gevaarlijke status.

Het gebied werd bestuurd door diverse islamitische heersers, tot de komst van de kruisvaarders in 1099. (Gil, 1997, p. 826) Hun controle over Jeruzalem en de belangrijkste delen van Palestina duurde bijna een eeuw, tot wanneer zij in 1187 verslagen werden door de troepen van Saladin. Het gebied is grotendeels in islamitische handen gebleven, zeker toen het werd opgenomen in het Ottomaanse Rijk. Reeds vanaf 1516 n.C. was Palestina deel van dat rijk, net als Syrië, Irak, de westelijke provincies van Saoedi-Arabië en een deel van Jemen. De huidige grenzen met Libanon, Syrië en Jordanië waren toen nog onbestaande en zowel de provincie Filistin als Jordanië strekten zich nog uit aan de beide zijden van de Jordaan.

Onder Ottomaans bewind zagen de Palestijnse Arabieren zichzelf vooral als Ottomaanse onderdanen. In 1856 vaardigden de Ottomaanse machthebbers een edict uit dat voorzag in gelijke rechten voor alle onderdanen van het rijk, maar niettemin werden de Palestijnse Joden¹⁷ nog steeds beschouwd als dhimmi's, niet-moslims onder islamitisch bestuur die slechts onder voorwaarden een mate van godsdienstvrijheid genoten en hoe dan ook ondergeschikt waren aan moslims.

---

vergieten. Met een wagen met luidsprekers werden de inwoners opgeroepen hun dorp te verlaten, maar door een slechte voorbereiding ontstond paniek in beide kampen, waardoor een strijd losbarstte op een ogenblik dat de ontruiming nog maar nauwelijks op gang was gekomen. Het gevolg was een verschrikkelijk bloedbad onder de burgers van Deir Yassin, waarbij ook vrouwen, kinderen en bejaarden niet werden gespaard.

¹⁷ Van sinds de vernietiging van de Tweede Tempel in 70 n.C. is er altijd een bepaalde Joodse aanwezigheid blijven bestaan in Palestina.

De huidige kaart van het Midden-Oosten (net als die van Afrika) werd grotendeels uitgetekend in West-Europese salons. Neerbuigende opmerkingen, als zouden de bevolkingen van die landen vandaag geen authentieke volkeren zijn, zijn hoogst ongepast, alvast vanuit West-Europees oogpunt. Immers, dat Europese grootmachten de grenzen van deze landen vastlegden klinkt vandaag al weinig legitiem, maar daarenboven oordelen dat de bevolkingen die er op dat ogenblik woonden geen recht hebben om er te blijven, zou blijk geven van arrogantie.

Om diverse redenen is de Palestijnse geschiedenis dus minder opmerkelijk als men ver teruggaat in de tijd. Het volk dat we vandaag “de Palestijnen” noemen, hebben gedurende talloze eeuwen niet de kans gehad zichzelf te besturen en de afbakening ervan fluctueerde voortdurend, wat niet zo verwonderlijk is, aangezien de omgevende volkeren dezelfde taal spraken, dezelfde godsdienst beleden en eerder in stamverband leefden.

Heel wat Israëlische hardliners blijven dan ook tot op heden ontkennen dat de Palestijnen überhaupt een volk vormen en noemen hen eenvoudigweg “Aravim” (Arabieren). Omwille van die troebelere voorgeschiedenis menen ze ook dat Palestijnen minder aanspraak kunnen maken op grondgebied van het zogenaamde Eretz Israel, oftewel het historische land van Israël. Immers, zo redeneren zij, in de Arabische wereld is voldoende plaats voor hen en zij hadden geen noemenswaardige bindingen met het land dat pas laat werd afgebakend als Brits mandaatgebied (toch niet meer dan met andere plaatsen in de Arabische wereld).

Uiteraard wordt in die redenering zo vlot abstractie gemaakt van heel wat argumenten dat weinigen die nog ernstig nemen. Het is wel zo dat Samuel Huntington heel de islamitische wereld – dus nog veel ruimer dan heel de Arabische wereld – slechts als één cultureel blok beschouwde, inclusief Indonesië, Guinee en Albanië. Daarentegen behoort Israël niet tot een ander cultureel blok, het is een beschaving op zichzelf, *a lone country* (net zoals Turkije, Ethiopië en Haïti). (Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*, 1996, p. 48)¹⁸ Maar om daaruit eenvoudigweg te concluderen dat de Palestijnen om het even waar elders in de Arabische of islamitische wereld zouden kunnen wonen, is natuurlijk bijzonder kort door de bocht. Men zou overigens evengoed kunnen aanvoeren dat de status van Israël als *lone country* er net op wijst dat het land een artificiële constructie is, in tegenstelling tot het oorspronkelijke land dat het Joodse volk bewoonde. Aanvankelijk leek de God van Israël nog op een stamgod en de Israëlieten werden nog beïnvloed door het heidendom.¹⁹ Dit blijkt onder meer uit Babylonische en Assyrische codices die gelijkenissen vertonen met de mozaïsche wet. Zo bevat de Codex Hammurabi – de oudste vandaag bekende codex (die overigens niet Joods was) – de befaamde *ius talionis* (vergeldingswet), in dezelfde casuïstiek van “oog om oog” en “tand om tand”, precies zoals het in de joodse Thora zou worden verwoord.

Het belangrijkste argument van de Palestijnen is eenvoudigweg dat zij er effectief woonden op het ogenblik dat hun land (andermaal) verdeeld werd. Uiteraard is dat een legitiem argument. De Volkenbond (maar in de praktijk eerder het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk) heeft na de Eerste Wereldoorlog nu eenmaal grenzen gesteld waarbij de toenmalige bewoners weinig andere keuze restte dan te blijven wonen in het gebied dat door

---

¹⁸ Zie ook (Kaplan, 1981, pp. 173-208).

¹⁹ “Originally, there appears to have been not very much difference, from a religious point of view, between the Israelites and surrounding tribes. Yahweh was, at first, only a tribal god who favoured the children of Israel, but it was not denied that there were other gods, and their worship was habitual. When the first Commandment says, ‘Thou shalt have none other gods but me’, it is saying something which was an innovation in the time immediately preceding the captivity”. (Russell, 1945, p. 320)

anderen voor hen werd afgebakend. Het zou kras zijn om decennia later dan plots (eens te meer boven hun hoofden) te beslissen dat ze ditmaal met zijn allen datzelfde grondgebied dienen te verlaten.

b. De eerste aanzetten naar een onafhankelijkheid ... die er niet echt kwam

Het huidige Palestijnse volk heeft zich gedurende vele eeuwen moeten schikken naar eenieder die voldoende wapens en machtshonger had om zijn gebied in te palmen, maar ten tijde van de Eerste Wereldoorlog doken voor de (latere) Palestijnen hoopvolle perspectieven op. Zoals gezegd konden de geallieerden toen alle hulp gebruiken om beweging te krijgen in de vastgelopen fronten en dus was ook Arabische hulp welkom. Nog vooraleer het Ottomaanse Rijk daadwerkelijk betrokken was in de Eerste Wereldoorlog, voerden de Britten al een diplomatie met Arabische leiders, in het bijzonder met Hussein ibn Ali, sjarief van Mekka (die aanvankelijk nochtans eerder geneigd was partij te kiezen voor de Ottomanen).

Het Verenigd Koninkrijk was niet zozeer geïnteresseerd in het Midden-Oosten, maar het zag ernaar uit dat het Ottomaanse Rijk zich in de strijd zou gooien als bondgenoot van Duitsland. De Britten wilden vooral steun van de Arabieren om het Ottomaanse Rijk snel te kunnen uitschakelen teneinde de handen vrij te hebben in Europa.

Via het Protocol van Damascus had Hussein ibn Ali de instemming verkregen van enkele geheime Arabische genootschappen dat zij in opstand zouden komen tegen de Ottomanen op voorwaarde dat de Britten garandeerden dat hun eisen werden ingewilligd.²⁰ Dit protocol vormde de basis van een overleg tussen Arabieren en Britten. In dat verband ontstond er een correspondentie tussen Hussein ibn Ali en de Britse hoge commissaris in Egypte, sir Henry McMahon, dewelke liep tussen juli 1915 tot februari 1916.

In totaal wisselden ze tien brieven uit met elkaar en daaruit bleek dus dat het Verenigd Koninkrijk effectief instemde met Arabische onafhankelijkheid voor zover de Arabieren een opstand zouden ontketenen tegen hun Ottomaanse overheersers. Hussein ibn Ali zag het groots, hij zou de leider worden van alle *sandjaks*, dat wil zeggen van alle Arabische provincies van het Ottomaanse Rijk. Dat gebied strekte zich uit vanaf de havenstad Mersin, in het zuiden van het huidige Turkije, tot aan de Perzische grens en van de Middellandse Zee tot het gehele Arabische Schiereiland. Henry McMahon wees wel op een reeks uitzonderingen die moesten gemaakt worden, omdat die niet exclusief Arabisch waren. Het betrof een aantal

---

²⁰ De inhoud van dat protocol werd pas in 1938 voor het eerst vertaald naar het Engels en bevatte de volgende eisen:

“The recognition by Great Britain of the independence of the Arab countries lying within the following frontiers:

- North: The Line Mersin-Adana to parallel 37N and thence along the line Birejek-Urga-Mardin-Midiat-Jazirit (Ibn ‘Unear)-Amadia to the Persian frontier;

- East: The Persian frontier down to the Persian Gulf;

- South: The Indian Ocean (with the exclusion of Aden, whose status was to be maintained).

- West: The Red Sea and the Mediterranean Sea back to Mersin.

The abolition of all exceptional privileges granted to foreigners under the capitulations.

The conclusion of a defensive alliance between Great Britain and the future independent Arab State.

The grant of economic preference to Great Britain.” (Antonius, 1938, pp. 157-8)

districten van Mersin en Alexandretta, evenals enkele gebieden in Syrië, maar uiteraard niet Palestina.²¹

Op 5 juni 1916 ontketende Hussein ibn Ali de afgesproken opstand – naar de eigen bevolking ingekleed als een “jihad” – tegen de Ottomaanse overheerser, echter zonder te weten dat nauwelijks een maand eerder de Britten en de Fransen het Midden-Oosten onder elkaar hadden verdeeld in het geheime Sykes-Picotverdrag. Dus reeds vóór de opstand hadden de Britten besloten om hun akkoord met Hussein ibn Ali niet na te komen. Na de Eerste Wereldoorlog heeft de Volkenbond niettemin het geheime Sykes-Picotverdrag bekrachtigd, uiteraard tot groot onbegrip van de Arabische wereld. Bovendien verscheen anderhalf jaar na de Arabische opstand dus nog de Balfour-verklaring.

Uiteindelijk slaagden Arabieren erin de Ottomanen te verdrijven en op 2 november 1916 riep Hussein zichzelf uit tot koning der Arabische landen. Dit bracht de Britten in verlegenheid ten aanzien van de Fransen, waardoor zij besloten hem te erkennen als koning van Hejaz, zijnde een regio die slechts een fractie omvat van het huidige Saoedi-Arabië. Later, in maart 1924, riep Hussein zichzelf ook uit tot kalief van de islam.

Deze Arabische opstand tijdens de Eerste Wereldoorlog heeft een enorme impact gehad op het Arabisch nationalisme ... tot op heden. Enerzijds vormde het de kiem van het Arabische onafhankelijkheidsstreven in de daaropvolgende jaren, maar anderzijds leidde het ook tot een woede die zich niet alleen tegen de Britten richtte, maar vervolgens ook tegen de Volkenbond en uiteindelijk tegen heel de westerse wereld.

Dit beleid waarin misverstanden, valse verwachtingen en conflicten werden gecreëerd was kenmerkend voor het Britse bestuur in Palestina. Goed en wel beschouwd heeft de Britse regering tijdens de Eerste Wereldoorlog (delen van) Palestina aangeboden aan niet minder dan vier partijen: eerst aan de Ottomanen, vervolgens aan de Arabieren (in de Hussein-McMahoncorrespondentie), vervolgens aan zichzelf (in samenspraak met de Fransen, in het Sykes-Picotverdrag) en tot slot aan de zionisten (in de Balfour-verklaring). (Schneer, 2010)

Wat betreft de belofte aan de Ottomanen werd hen aangeboden om hun rijk (inclusief Palestina) na de oorlog te behouden op voorwaarde dat zij zich meteen zouden terugtrekken uit die oorlog. Aangezien zij niet zijn ingegaan op dat voorstel, was het duidelijk dat zij aan het eind van de oorlog Palestina zouden verliezen. Niettemin waren er toen nog drie partijen aan wie beloften werden gedaan met betrekking tot ten minste delen van het toenmalige Palestina.

Tijdens en kort na de Eerste Wereldoorlog trachtten de zionistische leider Chaim Weizmann (die later de eerste president van Israël zou worden) en Faisal ibn Hussein (zoon

---

²¹ In de brief waarin McMahon beloofde in te stemmen met de Arabische eisen bepaalde hij de volgende uitzonderingen: “The districts of Mersin and Alexandretta, and portions of Syria lying to the west of the districts of Damascus, Homs, Hama and Aleppo, cannot be said to be purely Arab, and must on that account be excepted from the proposed delimitation.

Subject to that modification, and without prejudice to the treaties concluded between us and certain Arab Chiefs, we accept that delimitation.

As for the regions lying within the proposed frontiers, in which Great Britain is free to act without detriment to interests of her ally France, I am authorized to give you the following pledges on behalf of the Government of Great Britain, and to reply as follows to you note:

That subject to the modifications stated above, Great Britain is prepared to recognize and uphold the independence of the Arabs in all the regions lying within the frontiers proposed by the Sharif of Mecca.” (Antonius, 1938, p. 170)

van de genoemde Hussein ibn Ali) een plan uit te werken voor een nationaal thuisland voor zowel Joden als Arabieren. Op dat ogenblik leek dat nog haalbaar. De eerste Joodse immigranten in Palestina vormden immers nog geen noemenswaardige bedreiging voor de Arabieren, te meer daar zij zorgden voor een kapitaalinjectie in de zwakke Palestijnse economie. Maar met het verlies van Damascus aan Frankrijk verloren de Arabische nationalistische hun uitvalsbasis (die hen nochtans beloofd werd in de Hussein-McMahoncorrespondentie), waardoor de samenwerking met de zionisten afgebroken werd en begon het Arabisch nationalisme zich gaandeweg eerder tegen hen te richten.

Toen het voor de Arabische inwoners ten westen van de Jordaan (dus voor de huidige Palestijnen) duidelijk werd dat de Britten ook niet zinnens waren om hun beloften na te komen voor wat Palestina betrof, was het voor de Joden nog onduidelijk wat er zou worden van de Balfour-verklaring, al stelden de Britten zich toen nog soepel op met betrekking tot Joodse immigratie naar Palestina. Voor de Arabieren was de ontgoocheling en de vernedering groot. Na het Ottomaans (islamitisch) bestuur hadden “christenen” boven hun hoofden allerlei grenslijnen getrokken doorheen de Arabische wereld (die veel minder verdeeld was onder Ottomaans bestuur).

Onder de Arabische bevolking nam het ongenoegen steeds grotere proporties aan, maar gezien de gewapende overmacht van de Britten, richtten de Arabieren hun woede eerder op de Joodse immigranten (die migratie was immers een gevolg van de Britse politiek in Palestina). Zo vonden in april 1920 de Nabi Musa-rellen plaats. Reeds onder Ottomaans bewind had het islamitische Nabi Musa-feest regelmatig aanleiding gegeven tot onlusten en in 1920 richtten die zich tegen de Joodse bevolking, waarbij plundering, schending van joodse heiligdommen, verkrachting en moord niet werden geschuwd. Uiteindelijk lieten vijf joden en vier Arabieren daarbij het leven, maar dat werd nog beschouwd als een eenmalige actie van enkelingen. Tot mei 1921 – bij het uitbreken van de Jaffa-rellen – ging de hoge commissaris van Palestina, sir Herbert Samuel, ervan uit dat de Arabieren zich wel zouden verzoenen met het zionisme. (Huneidi, 2001, p. 127)

Naar aanleiding van het Feest van de Arbeid van 1921 raakten in de stad Jaffa twee manifestaties van linkse Joodse immigranten slaags met elkaar. De Joodse communistische partij hield een verboden optocht waarin zij zowel joden als Arabieren opriepen om het Britse juk af te werpen en pleitten voor een “sovjet-Palestina” waarin het mandaatgebied dus onder Sovjet-invloed zou komen te staan. De deelnemers aan deze manifestatie raakten dus slaags met een toegestane 1 mei-optocht van de Joodse socialistische Achdut HaAvoda.

Bij deze interne Joodse confrontatie zouden zelfs schoten zijn afgevuurd, maar plots stortte zich een Arabische menigte op de beide strijdende partijen. Dat was onverwacht omdat het een Joods intern geschil betrof dat op zich irrelevant werd bevonden door de Arabieren, maar ook omdat de alledaagse Joods-Arabische relaties in Palestina toen nog niet zo slecht waren te noemen. Tot dan waren zowel Arabieren als Joden vooral misnoegd over het Britse beleid, al was het voor de Arabieren toen duidelijker dan voor de Joden dat de Britten niet zinnens waren om hun beloften na te komen.

De onlusten in Jaffa namen uitbreiding; in de daaropvolgende dagen werden op verschillende plaatsen Joden aangevallen door Arabieren. Zeker in Jaffa zelf verliepen de onlusten bijzonder chaotisch omdat het in eerste instantie een interne Joodse twist was en de Britse politie bijzonder hardhandig optrad tegen de Arabieren, terwijl Arabische politieagenten zich tegen Joden keerden.

De balans van de Jaffa-rellen was ernstig; aan Joodse zijde vielen 47 doden en 146 gewonden, aan Arabische zijde 48 doden en 73 gewonden. Uit het rapport van het

onderzoek dat Herbert Samuel had bevolen ten gevolge van deze onlusten, bleek dat de Britse overheid quasi alle verantwoordelijkheid bij de Arabische nationalistes legde, maar heel onrechtstreeks erkenden de Britten ook eigen fouten. De eigenlijke oorzaak van het Arabische ongenoegen zou immers gelegen zijn in de Joodse immigratie en een vermeende voorkeursbehandeling van de Joden. Uiteraard waren die aangeduide diepere oorzaken het gevolg van het beleid dat de Britten voerden in Palestina.

Als direct gevolg van de rellen had Winston Churchill een *Correspondence with the Palestine Arab Delegation and the Zionist Organisation* laten opstellen, een document dat de geschiedenis zou ingaan als de *Churchill White Paper* en dat verscheen op 3 juni 1922. Herbert Samuel had immers zijn bezorgdheid geuit ten aanzien van Churchill als minister van Koloniën. Het document verscheen na breed overleg tussen Churchill, de Arabische Palestijnse delegatie en de World Zionist Organization, maar voor de uiteindelijke redactie ervan had Samuel zelf ook zijn stempel erop gedrukt.

De bedoeling ervan was de gemoederen te doen bedaren in Palestina en meer duidelijkheid te verschaffen aan zowel Joden als Arabieren met betrekking tot hun toekomst in Palestina. Zo werd verduidelijkt dat geen al te brede interpretaties moesten worden verleend aan de Balfour-verklaring:

“The tension which has prevailed from time to time in Palestine is mainly due to apprehensions, which are entertained both by sections of the Arab and by sections of the Jewish population. These apprehensions, so far as the Arabs are concerned are partly based upon exaggerated interpretations of the meaning of the [Balfour] Declaration favouring the establishment of a Jewish National Home in Palestine [...].

Unauthorized statements have been made to the effect that the purpose in view is to create a wholly Jewish Palestine. [...]

When it is asked what is meant by the development of the Jewish National Home in Palestine, it may be answered that it is not the imposition of a Jewish nationality upon the inhabitants of Palestine as a whole, but the further development of the existing Jewish community, with the assistance of Jews in other parts of the world, in order that it may become a centre in which the Jewish people as a whole may take, on grounds of religion and race, an interest and a pride. [...]

It is essential to ensure that the [Jewish] immigrants should not be a burden upon the people of Palestine as a whole, and that they should not deprive any section of the present population of their employment.”

Churchill legde voorts uit dat de uitdrukking “a national home for the Jewish people”, waarvan sprake in de Balfour-verklaring, niet mocht geïnterpreteerd worden als “a national state for the Jewish people”. Dat bleek ook uit latere Britse publieke verklaringen, al gaven diverse Britse functionarissen, waaronder minister Balfour zelf, in privégesprekken wel toe dat bij de redactie van de Balfour-verklaring er wel werd van uitgegaan dat het op termijn daarop zou uitdraaien.

Aan de Arabieren maakte Churchill duidelijk dat zij niet veel moesten verwachten van de Hussein-McMahoncorrespondentie. Hij zei met zo veel woorden dat, volgens de Britse interpretatie van die correspondentie, Palestina ressorteerde onder het voorbehoud dat McMahon had gesteld om in te gaan op de Arabische eisen. Churchill zei met andere

woorden dat zijn land tijdens de Eerste Wereldoorlog *geen* toezegging had gedaan voor Arabische onafhankelijkheid in Palestina:

“In the first place, it is not the case, as has been represented by the Arab Delegation, that during the war His Majesty’s Government gave an undertaking that an independent national government should be at once established in Palestine. This representation mainly rests upon a letter dated the 24th October, 1915, from Sir Henry McMahon, then His Majesty’s High Commissioner in Egypt, to the Sharif of Mecca, now King Hussein of the Kingdom of the Hejaz. That letter is quoted as conveying the promise to the Sherif of Mecca to recognise and support the independence of the Arabs within the territories proposed by him. But this promise was given subject to a reservation made in the same letter, which excluded from its scope, among other territories, the portions of Syria lying to the west of the District of Damascus. This reservation has always been regarded by His Majesty’s Government as covering the vilayet of Beirut and the independent Sanjak of Jerusalem. The whole of Palestine west of the Jordan was thus excluded from Sir Henry McMahon’s pledge.

Nevertheless, it is the intention of His Majesty’s Government to foster the establishment of a full measure of self government in Palestine. But they are of the opinion that, in the special circumstances of that country, this should be accomplished by gradual stages and not suddenly.”

Wat betreft deze afwijzing van het engagement voor Palestina in de Hussein-McMahoncorrespondentie kunnen echter twee belangrijke opmerkingen worden gemaakt. Ten eerste was het een volstrekt nieuw gegeven om de genoemde “independent Sanjak of Jerusalem” – die twee derde van Palestina besloeg – te beschouwen als onderdeel van het voorbehoud dat werd gemaakt op het gebied ten westen van het district Damascus. Tot dan toe bleek immers uit alles dat – ook voor de Britten – dat voorbehoud sloeg op de gebieden met een Franse en katholieke invloed in Libanon en Syrië, en niet op Palestina, dat eerder ten zuiden lag van Damascus. Ten tweede had Hussein in zijn laatste brief van 1 januari 1916 heel uitdrukkelijk gezegd dat hij McMahons beperkingen slechts tijdelijk kon aanvaarden en hij daarop zou op terugkomen “at the first opportunity after this war is finished”.

Hoewel de bewoordingen van de *Churchill White Paper* weloverwogen waren en het Britse beleid in Palestina tot dan toe rampzalig was geweest, kwam het document erop neer dat de Britten zichzelf nog steeds zagen als heer en meester van Palestina, dat zij weinig begrip oprachten voor het Joodse en Arabische ongenoegen over hun beleid, dat zij tijdens de Eerste Wereldoorlog geen verregaande, laat staan bindende toezeggingen hadden gedaan met betrekking tot zelfbestuur van Arabieren of Joden in Palestina en dat zelfbestuur er uiteindelijk maar zou komen volgens hun voorwaarden en op hun tempo. De Arabische delegatie heeft het document in zijn geheel verworpen en de World Zionist Organization had, na veel intern gekibbel, uiteindelijk besloten ermee in te stemmen, niet omdat haar leden tevreden waren met de inhoud, maar omdat zij vreesden anders alle Britse steun te verliezen. (Tucker S. , 2008, p. 1081)

Hoe dan ook werd in de nasleep van de Jaffa-rellen (eerder dan van de Nabi Musa-rellen) duidelijk dat deels als gevolg van het wanbeheer in hoofde van de Britten (én van Frankrijk én van de Volkenbond) er in het mandaatgebied een structureel samenlevingsprobleem was ontstaan tussen Arabieren en Joden, een probleem dat onafgebroken is blijven bestaan tot op heden. Volledigheidshalve kan daarbij worden

opgemerkt dat de eerste immigraties van zionisten naar Palestina niet als vijandig of bedreigend werden ervaren door de Arabische inwoners van het gebied, hooguit als zorgwekkend.

Hoewel de *Churchill White Paper* veel ongenoegen had veroorzaakt bij zowel Arabieren als Joden, brak nadien een periode aan waarin het geweld beperkt bleef. De zionisten waren ontstemd dat met dit document de Joodse migratie naar Palestina werd beperkt en drie maanden later maakte de Britse regering dit ook concreet door een memorandum voor te leggen aan de Volkenbond waarin werd voorgesteld het gebied ten oosten van de Jordaan uit te sluiten van Joodse immigratie. Diezelfde maand nog stemde de Volkenbond daarmee in, waardoor het huidige Jordanië dus niet langer toegankelijk werd voor Joodse immigranten. Enkele maanden later, op 25 mei 1923, werd het mandaatgebied bestuurlijk opgesplitst in Palestina (ten westen van de Jordaan) en Transjordanië (ten oosten van de Jordaan). Abdullah I werd benoemd tot emir van Transjordanië, een eretitel met aanvankelijk weinig inhoud, want het land verwierf pas onafhankelijkheid in 1946.

Niettemin brak na de *Churchill White Paper* dus een periode aan van relatieve rust tot 1929. Op 23 augustus van dat jaar braken ernstige rellen uit in de omgeving van de Klaagmuur, zijnde de westelijke muur van het plateau waarop de joodse Tempel had gestaan die dus in het jaar 70 n.C. was verwoest. Tijdens het vrijdaggebed in de Al-Aqsamoskee verspreidde de Arabische leider Amin el-Husseini het gerucht dat de Joden de Tempelberg wilden innemen. Daarop daalden enkele heethoofden af naar de gebedsplaats aan de Klaagmuur om er aanvallen uit te voeren die zich vervolgens ook verder in de hele omgeving rond Jeruzalem uitbreidden. De Britse politie stond tegenover een overmacht (in heel Palestijnen waren toen minder dan 300 Britse politiemensen) en greep niet in. Uiteindelijk vielen die dag 31 doden in de omgeving van Jeruzalem, allen Joden. (Montefiore, 2014, p. 510) Ook op verschillende andere plaatsen in het land braken onlusten uit, waarvan de gewelddadigste in Hebron plaatsvonden. Daar vielen 67 doden. Opmerkelijk daarbij is wel dat 435 Joden (ongeveer twee derde van de toenmalige Joodse bevolking van de stad) toen werden gered doordat Arabische burens hen onderdak had geboden in hun huizen. (Segev, 1999, p. 325) Anderen vonden onderdak in de lokale politiestation. In totaal verloren bij deze rellen in de week van 23 tot 29 augustus 133 joden het leven en 399 werden gewond. Aan Arabische zijde vielen 87 levens te betreuren en 98 gewonden. (Wald, 2008, p. 1079)

De daaropvolgende Arabische opstand brak uit in 1936 en duurde tot 1939. In november 1935 was de antikoloniale activist sjeik Izz ad-Din al-Qassam omgekomen tijdens een vuurgevecht tussen Britten en Arabische nationalist. In de nasleep daarvan organiseerden zijn talrijke aanhangers, in april 1936, een algemene staking in Jaffa en Nablus. Het toen net opgerichte Arabisch Hoger Comité (dat het centrale politieke orgaan zou zijn van de Arabische inwoners van Palestina) verklaarde de staking pas te zullen opgeven wanneer (1) de Joodse immigratie onmiddellijk zou worden stopgezet, (2) een verbod werd ingesteld om land te verkopen aan Joden en (3) een representatieve regering zou worden ingesteld. Al snel breidde de staking zich uit over heel het land en ging zij gepaard met diverse bomaanslagen en aanvallen op Joodse burgers.

Na meer dan een half jaar werd de staking beëindigd in oktober 1936, waarna de mandaathouder de Palestine Royal Commission oprichtte die de geschiedenis zou ingaan als de commissie-Peel, teneinde de oorzaken van de onlusten te onderzoeken. De commissie werd geleid door de gedecoreerde hertog William Robert Wellesley Peel die heel wat koloniale ervaring had, onder meer als minister voor India. Er werd besloten dat het Arabische ongenoegen te wijten was aan de Joodse immigratie en eens te meer stelde de mandaathouder zijn eigen beleid niet in vraag. In juli 1937 legde Peel de aanbeveling neer om

Palestina op te delen: een kuststrook van Jaffa tot Akko, met in het noorden een verbreding tot aan het Meer van Tiberias, zou worden toegewezen aan de Joodse inwoners en het resterende deel geïntegreerd in Transjordanië (dus het huidige Jordanië).

De zionisten waren verdeeld over het plan (omdat het toegewezen stuk klein was), maar de Arabische bevolking van Palestina keurde het geëmotioneerd en unaniem af, alleen Abdullah I, de emir van Transjordanië, was enthousiast (Podeh, 2015, p. 28) In de onlusten die erop volgden werd onder meer de Britse commissaris van het district Galilea, Louis Andrews, vermoord door Arabieren, waarop de mandaathouder bijzonder repressief reageerde. De Britten verwoestten zo'n 5.000 Arabische huizen, haast alle Arabische leiders werden gearresteerd of verbannen en een kleine 150 Arabieren werden veroordeeld tot de doodstraf.

Hoewel de Britten naar aanleiding van deze rellen hun troepenmacht hadden opgevoerd tot 20.000 man, heeft het dus drie jaar geduurd alvorens ze erin slaagden de opstand de kop in te drukken. Bij de opstand lieten uiteindelijk zo'n 5.000 Arabieren het leven, net als 400 Joden en 200 Britten.

De Britse regering nam het initiatief om in februari 1939 te Londen de Saint James Conference te organiseren. Een Arabische en een zionistische delegatie zouden eraan deelnemen, maar aangezien de Arabische delegatie weigerde te onderhandelen met zionisten, besloot de mandaathouder eenzijdig een nieuw plan uit te werken. Dat resulteerde in een witboek, het zogenaamde MacDonald White Paper, dat de facto de basis heeft gevormd van het verdere Britse beleid in Palestina tot 1948. Daarin werd vooral tegemoetgekomen aan de verzuchtingen van de Arabieren, al vonden zij dat het niet ver genoeg ging. Bij de Joodse gemeenschap werd het onthaald op veel ongenoegen en protest. Het leidde niet tot fysiek geweld aan Joodse zijde, maar het speelde wel een sleutelrol in de totstandkoming van het radicale Biltmoreprogramma.

Het bepaalde dat binnen tien jaar een Arabisch-Joodse eenheidsstaat in Palestina zou worden gesticht. Voorts werd de Joodse immigratie beperkt tot een eenmalige toestroom van 25.000 personen en vervolgens 10.000 per jaar over een periode van 5 jaar. Na die vijf jaar zou verdere immigratie afhankelijk worden gemaakt van toestemming van de Arabische gemeenschap. Voorts werden belangrijke beperkingen opgelegd aan de aankoop van grond door het Jewish Agency for Israel.²²

Deze opstand heeft een belangrijke impact gehad op de verdere evoluties in Palestina en uiteindelijk ook Israël, in zekere zin zelfs tot op heden. Arabieren, Joden en Britten groeiden zo ver uit elkaar dat samenleven en overleggen moeilijk werd, laat staan dat de drie partijen nog tot akkoorden konden komen. Als gevolg van deze revolte ontstond ook een gescheiden economie in Palestina tussen Arabieren en Joden. Sedertdien is de Arabische economie definitief in het slop geraakt door armoede, hoge werkloosheid en behuizing ... tot op heden. Tijdens de donkere jaren van de Tweede Wereldoorlog trad een relatieve rust in aan Arabische kant, maar de scheiding van de drie partijen bleek structureel te zijn en na de oorlog zou het geweld terug oplaaien. (Bell, 2008, p. 137)

---

²² De Jewish Agency for Israel (beter bekend als kortweg de "Jewish Agency") die werd opgericht in 1923 was een zionistische organisatie die enerzijds wereldwijd fondsen wierf voor de oprichting van een Joodse staat in Palestina (vooral door de aankoop van gronden en financiële ondersteuning van migranten) en anderzijds de officiële spreekbuis was van de Joodse gemeenschap in Palestina ten aanzien van de mandaathouder (officieel erkend in 1929). Zij functioneerde als een soort de facto regering tot aan de Israëlische onafhankelijkheid.

Met dit MacDonald White Paper eindigde de Arabische opstand die drie jaar had geduurd. Nochtans werd het op veel ontgoocheling onthaald binnen de Joodse gemeenschap om meerdere redenen. Met de instelling van de Arabisch-Joodse eenheidsstaat werd in hun ogen afgestapt van het concept van een Joods nationaal thuisland, waarvan sprake in de Balfour-verklaring, terwijl die verklaring mede aan de grondslag had gelegen van de toewijzing van het Palestijnse mandaatgebied aan het Verenigd Koninkrijk. Uiteraard hadden zowel de opstanden van 1929 als die van 1936-39 tot veel onschuldige Joodse slachtoffers geleid, maar in Joodse ogen werden de Arabieren daarvoor beloond. Het geweld uit Arabisch-nationalistische hoek werd door de Britse mandaathouder immers beantwoord met migratiebepalingen voor Joden. Bovendien was de situatie van de Europese Joden in 1936 nog veel ernstiger dan in 1929. Aangezien in Duitsland de nazi's intussen aan de macht waren gekomen, trachtten heel wat Duitse Joden te vluchten naar Palestina en talloze schepen met Duitse Joden werden, als gevolg van de Britse migratiepolitiek, onverbidde teruggestuurd. Als gevolg daarvan werd de houding van de zionisten grimmiger.

Na de Tweede Wereldoorlog kwam ook ene Haj Amin el-Husseini in de geschiedenisboeken. Als aanstoker van de Nabi Musa-rellen werd hij bij verstek veroordeeld tot tien jaar gevangenis (hij was toen voortvluchtig in Syrië). Naar aanleiding van de aanstelling van Herbert Samuel als hoge commissaris van Palestina werd echter amnestie verleend aan de veroordeelden van de genoemde rellen.

In die tijd overleed Kamil al-Husseini als grootmoefi van Jeruzalem en moest dus een opvolger worden aangeduid. Daartoe werden verkiezingen uitgeschreven en hoewel Haj Amin el-Husseini het minst aantal stemmen had behaald van de vier officiële kandidaten, besliste Samuel niettemin om hem aan te duiden als de nieuwe grootmoefi van Jeruzalem.²³ Als gevolg van de Joodse immigratie evolueerde die man zijn houding echter van antizionisme over antisemitisme tot onversneden nazisme.

Zo maakte hij zijn felicitaties over aan de Duitse consul-generaal te Palestina wanneer Hitler de eed had afgelegd als kanselier in 1933. Tijdens de Tweede Wereldoorlog woonde hij lange tijd in Duitsland. Na gesprekken met minister van Buitenlandse Zaken Joachim von Ribbentrop, Adolf Eichmann en SS-Reichsführer Heinrich Himmler ontmoette hij op 28 november 1941 Adolf Hitler zelf (een maand eerder had hij overigens al een onderhoud gehad met Benito Mussolini). Het Britse rijksarchief van het Duits buitenlands beleid van 1918-1945²⁴ bevat een verslag van het onderhoud tussen de grootmoefi en Adolf Hitler. Daaruit blijkt dat Amin el-Husseini de Führer erop had gewezen dat Arabieren natuurlijke bondgenoten zijn van nazi-Duitsland, omdat zij gemeenschappelijke belangen dienen en zij dezelfde vijanden hebben: de Engelsen, de Joden en de communisten. Hij prees de Duitsers omdat zij zich – in tegenstelling tot de Fransen en de Britten – nog niet hadden gemengd in het Midden-Oosten en beweerde bij machte te zijn een performant Arabisch Legioen te kunnen oprichten om te strijden aan de zijde van nazi-Duitsland. Hij rekruteerde effectief talloze Bosnische islamitische strijders voor de dertiende divisie van de Waffen-SS, stemde ten aanzien van Hitler in met de oprichting van een Turkse moslimdivisie, onderhield

---

²³ De twee invloedrijkste Arabische families in Palestina waren toen de (eerder radicale) Husseini's en de (eerder gematigde) Nashashibi's. De drie andere kandidaten waren allen Nashashibi's. Deze familie bekleedde toen reeds diverse sleutelposities onder de Arabische Palestijnen en kort voordien had Samuel de burgemeester van Jeruzalem, een Husseini, vervangen door een Nashashibi. Uit angst dat hij het machtsverevenwicht tussen de rivaliserende clans zou verstoren, verkoos Samuel om een Husseini te benoemen tot grootmoefi van Jeruzalem. (Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict 1881-1999*, 2011, p. 111)

²⁴ Series D, Vol. XIII, 1964, p. 881 ff, geciteerd door (Laqueur & Schueftan, 2016, p. 51).

contacten met het Kaukasische-Mohammedanische Legion van de Wehrmacht en bood zijn spiritueel leiderschap aan voor deze strijders. In landen als Italië, Amerika en Frankrijk trachtte hij bovendien invloed uit te oefenen om de hoogste politieke besluitvormers ervan te overtuigen geen Joden in eigen land op te nemen, maar ze evenmin naar Palestina door te sturen.²⁵

Uiteraard waren dat soort overtuigingen en acties van Amin el-Husseini (en van een aantal Moslimbroeders) niet representatief voor het standpunt van de hele Arabische wereld²⁶, maar specifiek *zijn* rol in nazi-Duitsland geeft aanleiding tot controversiële debatten onder hedendaagse historici. Sinds het Proces van Neurenberg doen immers verhalen de ronde dat el-Husseini aan de basis zou hebben gelegen van het eigenlijke idee om het Europese Jodendom effectief uit te roeien. Aanvankelijk werd die gedachte – die tijdens het proces uitging van Dieter Wisliceny, een van Eichmanns adjuncten – weinig ernstig genomen, maar in 2014 verscheen het boek *Nazis, Islamists, and the Making of the Modern Middle East* van Wolfgang Schwanitz en Barry Rubin waarin deze these grondig werd uitgewerkt. Het is hoe dan ook opmerkelijk dat Amin el-Husseini in heel wat landen ervoor pleitte om geen Joden op te nemen, terwijl hij er ook voor pleitte om de migratiebeperkingen naar Palestina nog op te voeren. Dus het pleidooi dat de moefiti voerde bood geen enkele uitweg voor de Joden.

Op het eerste gezicht lijkt deze these koren op de molen te zijn van de zionistische zaak (als zouden de Palestijnen verantwoordelijkheid hebben in de Holocaust), maar uiteindelijk is de implicatie van deze these dat het zionisme aan de grondslag zou liggen van de Holocaust. (Rubin & Schwanitz, 2014) Om die reden ligt deze theorie zodanig gevoelig dat het moeilijk is om de waarde ervan redelijk te beoordelen.

3. De Europese voorgeschiedenis

a. Europa en de islam

Volgens Bernard Lewis leefde het Westen gedurende bijna duizend jaar onder constante bedreiging van de islam: “from the first Moorish landing in Spain to the second Turkish siege of Vienna”. (Lewis, 1993, p. 13) Vanaf de zevende tot halfweg de achtste eeuw heeft de islam grotendeels zijn grenzen met het christendom bepaald na veroveringstochten in Noord-Afrika, het Midden-Oosten, Perzië en Noord-India, maar ook in Sicilië en op het Iberische Schiereiland, waar de Moren een lichtpunt van beschaving vormden in een toen nog

---

²⁵ Uit talloze vrijgegeven Duitse, Britse en Amerikaanse overheidsdocumenten blijkt dat ook de Moslimbroeders vanaf het einde van de jaren 1930 nauwe banden onderhielden met de nazi's, in de hoop zo af te rekenen met de Britten in Egypte en de Joden in Palestina. Zij ondersteunden heel wat spionage- en terreuracties van de nazi's tegen de Britten en verspreidden ook Arabische versies van *Mein Kampf* en andere antisemitische literatuur. Zie onder meer (Johnson, 2010) en (Herf, 2009).

²⁶ Zelfs aan zionistische zijde is er een poging geweest tot samenwerking met de nazi's in hun strijd tegen de Britten, zij het zeer marginaal. Met name Abraham Stern – oprichter van Lechi (door de Britten de “Stern Gang” genoemd), de kleine en meest extremistische zionistische groepering in het Brits mandaatgebied – contacteerde de Duitse Abwehr per correspondentie met het voorstel hen te steunen in hun strijd tegen de Britten. In ruil voor sabotageacties allerhande tegen Britse doelen over heel Europa zou nazi-Duitsland instemmen met een ongebreidelde instroom van Joodse vluchtelingen in Palestina. Sterns brief werd nooit beantwoord. Waar hij voordien al een slechte reputatie had bij zowel de Hagana als de Irgoen, verloor hij alle krediet eens die actie algemeen bekend raakte. De Britten stelden een prijs op zijn hoofd en fusilleerden hem uiteindelijk op 12 februari 1942 te Tel Aviv. De groep was marginaal en klein, maar de latere Israëliische premier Yitzhak Sjamir behoorde wel tot zijn leden.

onderontwikkeld Europa. Aan het eind van de elfde eeuw begonnen de christenen echter terug te slaan, met een herovering van het “kalifaat” Córdoba en het “emiraat” Sicilië, om vervolgens een reeks kruistochten aan te vatten met als doel de verovering van het Heilige Land en omliggende gebieden. Maar aan het eind van de dertiende eeuw hebben de christenen het Midden-Oosten terug moeten prijsgeven. Intussen hadden Ottomaanse Turken een veroveringstocht aangevat die het Byzantijnse Rijk verzwakte, om vervolgens grote delen van de Balkan in te palmen, Noord-Afrika, Constantinopel ... Vanaf de vijftiende eeuw begon het tij opnieuw te keren in het voordeel van de christenen. Niet alleen maakte de Reconquista Europa terug islamvrij, maar door nieuwe ontwikkelingen op het vlak van scheepvaart konden Europeanen islamitische gebieden omzeilen en doordringen tot regio's die tot dan toe ontoegankelijk waren voor het Westen. Moslims vormden grotendeels hun beeld van het christendom via de kruistochten en via de kolonisatie en de postkoloniale houding van het Westen.

“Islam is the only civilization which has put the survival of the West in doubt” stelde Samuel Huntington “and it has done that at least twice”. (The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order, 1996, p. 210) De bron van dat eeuwenoude conflict zou zowel in de verschilpunten als in de gelijkenissen liggen tussen de islam en het christendom, waarop de westerse beschaving deels is gebaseerd.

Waar de islam politiek en religie overstijgt en verenigt, stellen de evangeliën dat Jezus niet alleen meende dat zijn rijk “niet van deze wereld” is (Johannes 18:36), maar ook dat aan de keizer zaken toekomen (belastingen) waarmee God kennelijk geen uitstaans heeft (Mattheüs 22:21). Maar de overeenkomsten tussen islam en christendom vormen wellicht nog een grotere bron van conflict. Beide religies zijn immers monotheïstisch, wat betekent dat ze één na-ijverige God aanbidden, als enige bron van het goede. Zoiets geeft al snel aanleiding tot een houding van wij (de goeden) versus zij (de slechten). Dat laatste geldt ook voor het jodendom, maar voor het christendom en de islam komt daar nog bij dat zij zendingsreligies zijn die hun boodschap willen uitdragen aan alle anderen, teneinde hen te verplaatsen van het slechte naar het goede kamp. Tot slot hebben beide religies, net als het jodendom, een eschatologische kijk op de geschiedenis die voorbestemd is uit te monden in een momentum waarop de duidelijkheid tussen het goede en het kwade definitief zal worden beslecht. (Huntington, The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order, 1996, pp. 228-9)

Wat Huntington de westerse beschaving noemde – grosso modo West-Europa en Noord-Amerika – is vandaag niet christelijk op een vergelijkbare wijze zoals Huntingtons islamitische blok islamitisch is, maar qua beeldvorming onder moslims is die christelijke component nog steeds van belang. Zo zijn de kruistochten in de islamitische geesten vandaag nog veel sterker aanwezig dan in de Europese.²⁷

Wat nog belangrijker is, is dat belangrijke delen van de islamitische beschaving – niet in het minst de Arabische wereld – voor het eerst kennis maakten met de democratie via kolonisatie in de brede betekenis, dat wil zeggen inclusief protectoraten (zoals Marokko, de meeste Golfstaten, Egypte ...) en mandaatgebieden (Mesopotamië, Groot-Syrië, Palestina ...). Begrippen als vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid maakten om evidente redenen een indruk van hypocrisie op de door het Westen gedomineerde volkeren. Ook op

---

²⁷ Met het oog op bondgenootschappen in het Midden-Oosten was het dan ook weinig diplomatisch dat toen de Amerikaanse strijdmachten zich begonnen op te warmen om Afghanistan binnen te vallen, toenmalig president George W. Bush in een officiële speech zijn *war on terror* een “kruistocht” noemde: “*This crusade, this war on terrorism is going to take a while.*” (Bush, 2001)

dat vlak is de beeldvorming een cruciaal gegeven dat onderschat wordt in het Westen. Westerlingen menen doorgaans dat de democratische principes gestoeld zijn op de universele rede, maar voor veel moslims was (en is er vaak nog steeds) geen grotere hypocrisie denkbaar dan democratie.

Op zich is er natuurlijk geen reden voor westerlingen om hun democratische principes in vraag te stellen, maar, historisch gezien, schijnen westerlingen het moeilijk te hebben om in confrontatie met moslims en/of Arabieren hun eigen democratische principes te handhaven. De onhandige combinatie van de Balfour-verklaring, de McMahon-Hussein-correspondentie en het Sykes-Picotverdrag (inclusief de bekrachtiging ervan door de westers gedomineerde Volkenbond) is voor vele moslims hoe de democratie nu eenmaal in zijn werk gaat: brutale machtspolitiek die in achterkamers wordt bedisseld, terwijl mondeling nobele principes worden verkondigd. De doortocht van het Westen door de islamitische beschaving in de loop van de twintigste eeuw was niet altijd een fraai schouwspel. Huntington schreef daarover:

“Several wars occurred between Arabs and Israel (created by the West). France fought a bloody and ruthless war in Algeria for most of the 1950s; British and French forces invaded Egypt in 1956; American forces went into Lebanon in 1958; subsequently American forces returned to Lebanon, attacked Libya, and engaged in various military encounters with Iran [...].” (Huntington, *The Clash of Civilizations?*, 1993, p. 31)

b. Het Britse mandaatgebied: kroniek van een aangekondigde mislukking

Als Brits mandaatgebied werd Palestina geboren onder een slecht gesternte. De bewoners van het gebied – zowel Arabieren als Joden – voelden zich bedrogen door zowel de Britten als door de Volkenbond. “De Raad” van de Volkenbond was haar belangrijkste orgaan (belangrijker dan de Algemene Vergadering) en deze had elf niet-permanente leden en aanvankelijk vier permanente leden: het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Italië en Japan. Later werden Duitsland (1926) en de Sovjet-Unie (1934) toegevoegd als permanent lid. Maar in de jaren 1930 verlieten achtereenvolgens Japan (1931), Duitsland (1933), Italië (1937) en de Sovjet-Unie (1939) de Bond en de Verenigde Staten is nooit lid geweest. Uiteindelijk bleven dus enkel het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk over, waardoor de perceptie groeide dat deze “mondiale” organisatie een wereldvreemd machtsinstrument was van enkel de twee belangrijkste koloniale machten. Deels bestond die perceptie zelfs al van bij de oprichting.

Na de Eerste Wereldoorlog kwam Frankrijk in moeilijkheden om het Syrische deel effectief in te palmen, het deel waarop het recht had volgens het Sykes-Picotverdrag. Hoewel de Britten geen bijkomende moeilijkheden wilden met Arabische nationalistinnen (in casu die van Damascus), besloten zij uiteindelijk toch in te gaan op het verzoek van de Fransen om hen te steunen in hun strijd, omdat Frankrijk dan als wederdienst het Verenigd Koninkrijk zou steunen op de conferentie van San Remo (1920) met betrekking tot het mandaatgebied Palestina en Transjordanië.²⁸ Twee jaar later – op 24 juli 1922 – stemde de Volkenbond in met de beslissingen van San Remo, waardoor het grootste deel van het geheime Sykes-Picotverdrag deel werd van het internationaal recht. Dat gold trouwens ook voor de Balfour-verklaring, maar niet voor de Hussein-McMahoncorrespondentie.

Zo bekwam het Verenigd Koninkrijk Palestina en Transjordanië samen als één groot mandaatgebied. Pas in 1946 zou dat worden opgesplitst in de gebieden die vandaag

---

²⁸ Op deze conferentie verdeelden de geallieerden van de Eerste Wereldoorlog onder elkaar de gebieden van het Midden-Oosten die voordien tot het (intussen verslagen) Ottomaans Rijk behoorden.

grotendeels overeenstemmen met de grenzen van respectievelijk Israël en Jordanië.²⁹ Maar reeds in 1920 waren de Arabieren woedend over de grens die werd getrokken tussen enerzijds Syrië en Libanon (als Frans mandaatgebied) en anderzijds Palestina (als Brits mandaatgebied). De grenzen van deze Arabische landen werden dus grotendeels door het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk vastgelegd. Bovendien verloor de Volkenbond daarmee al van bij het begin veel krediet in de Arabische wereld.

Uiteraard was van meet af aan duidelijk dat het bestuur van mandaatgebied Palestina geen sinecure zou worden voor de Britten. Zij zaten immers gekneld tussen de tegenstrijdige beloften die ze tijdens de Eerste Wereldoorlog hadden gemaakt ten aanzien van zionisten en Arabieren. Van in het begin reageerden zij erg repressief op Arabische geweldplegingen tegen Joden, maar dat was olie op het Arabische vuur. Ten eerste was de Britse aanwezigheid op islamitische grond voor de Arabieren volstrekt illegitiem, maar in Arabische ogen namen de Britten bovendien nog de verdediging op van de zionisten, waarvan de aanwezigheid al even illegitiem werd geacht. Voor heel wat Arabieren en moslims leek het alsof hun land dubbel werd bezet, tegelijk door Britten en door Joden. Maar het probleem was nog groter. Wanneer bleek dat de repressieve reacties op Arabische geweldplegingen niet het verhoopte succes hadden, gebeurde het meermaals dat de Britten in een tweede tijd toch enigszins probeerden tegemoet te komen aan de Arabische verzuchtingen en beslisten zij om de Joodse immigratie verder te beperken. Psychologisch gezien was dat een sterke stimulans voor de Arabische nationalistinnen om steeds verder te gaan in hun geweldplegingen. Immers, enkel wanneer zij voldoende hardnekkig waren in hun geweld werden zij ervoor beloond (namelijk via immigratiebeperkingen). Maar het resultaat daarvan was niet alleen dat (logischerwijs) het Arabisch geweld toenam, ook de Joden – een volk dat zich nochtans vele eeuwen heel pacifistisch had opgesteld in de diaspora – werden daardoor de facto gestimuleerd om geweld te plegen. Niet alleen waren zij het eerste slachtoffer van de Arabische geweldplegingen (eerder dan de toen beter bewapende Britten), maar ook zij stelden vast dat de mandaathouder geweld uiteindelijk beloonde. Tegelijk stonden de Britten oogluikend de oprichting van de zionistische paramilitaire organisatie Hagana toe. Ze hebben de organisatie nooit erkend, maar de Britse charismatische generaal-majoor Orde Wingate hielp wel (stiekem, maar enthousiast) met haar training. Deze organisatie zou later niet alleen de voorbode blijken te zijn van het Israëlische leger, maar zij zou ook aan de basis liggen van zionistische aanslagen tegen Britten en Arabieren.

Dus, hoewel alle individuen en partijen uiteraard een verantwoordelijkheid dragen voor hun eigen daden, kan niettemin gesteld worden dat de Britten deelden in de verantwoordelijkheid voor de geweldplegingen van *alle* betrokken partijen in Palestina: die van henzelf, van de Arabieren en van de zionisten.

Wat de Britse immigratiepolitiek betrof, kwam er vanaf 1933 een externe factor bij die alles nog ingewikkelder maakte, namelijk het nazisme dat culmineerde in de Holocaust. Zowel de Britse mandaathouder ter plaatse als de Arabieren waren hoofdzakelijk gefixeerd op de problemen waarmee zij direct hadden te kampen, waardoor zij de omvang en de internationale impact van die genocide onderschatten. Voor de meeste niet-Joden in Palestina leek het alsof de Joden op gladde wijze munt wilden slaan uit het Duitse antisemitisme en

---

²⁹ Transjordanië werd toen onafhankelijk, maar eerder werd beslist dat Joodse immigratie naar Transjordanië niet langer werd toegestaan. Dit leidde eens te meer tot Babylonische spraakverwarringen in die zin dat zionisten stelden dat zij maar een klein deel van Groot-Palestina hadden bevolkt, terwijl Arabieren meenden dat zij een groot deel van (het resterende) Palestina hadden bevolkt (cf. “Het gebrek aan gemeenschappelijke maatstaven”).

velen waren vastberaden om dat doorzichtig plannetje te doen kelderen. Maar het Europese Jodendom werd wel degelijk bedreigd in zijn bestaan. Dagelijks werden duizenden Europese Joden vermoord, het werd alsmaar erger en niets leek daar een halt aan toe te roepen. Logischerwijs had de rest van de internationale gemeenschap meer begrip voor de complete ontreding en wanhoop van de Europese Joden dan voor het stuntelige beleid van de Britten in Palestina. Het eeuwenoude en moorddadige antisemitisme in Europa bereikte ongekende hoogtepunten, terwijl de Britten onverbiddelijk waren in het afsluiten van de grenzen van hun mandaatgebied voor Joden. Dat werd bijzonder slecht onthaald door de internationale publieke opinie. Zowel Britten als Arabieren hebben op die manier veel krediet verloren, in tegenstelling tot de zionisten (onder meer binnen de later opgerichte VN).

Een oppervlakkige historische beschouwing zou ertoe kunnen leiden dat men vandaag nog steeds denkt dat de zionisten munt hebben geslagen uit de Holocaust, maar, zeker vanuit Europees oogpunt, zou dat behoorlijk gevoelloos zijn. Twee derden van de Europese joden werden vermoord door nazi-Duitsland en niemand in Europa bleek in staat om daaraan een halt toe te roepen. Men kan het de Europese joden bijgevolg moeilijk kwalijk nemen dat zij toen alles in het werk hebben gesteld om elders een veilige thuishaven te vinden. En hoe men het ook draait of keert: aan het eind van de Tweede Wereldoorlog was gebleken dat Europa niet in staat was zich humaan op te stellen ten aanzien van joden, waardoor men hen heeft verkast naar een regio buiten Europa, op Arabische bodem, op islamitische bodem.

Tegelijk verkeren Europeanen niet in de beste positie om Arabieren veel gevoelloosheid te verwijten met betrekking tot de Holocaust. Uiteindelijk was dat drama een interne Europese aangelegenheid, waarvoor niet de Europeanen, maar wel de Arabieren een hoge prijs hebben moeten betalen, namelijk de toezegging van grote delen van Palestina. In islamitische ogen is dat een laatste relict van de koloniale tijd die ze daardoor niet kunnen verwerken.

Westerlingen denken vaak dat hun eigen waarden universeel zijn en dat de niet-geradicaliseerde modale moslim dat ook zo ziet, toch als hij maar voldoende ontwikkeld is. Samuel Huntington stelde alvast:

“These images of the West as arrogant, materialistic, repressive, brutal, and decadent are held not only by fundamentalist imams but also by those whom many in the West would consider their natural allies and supporters.”³⁰

Zo proclameerde president George W. Bush in zijn State of the Union van 2002 nog: “America and Afghanistan are now allies against terror. We’ll be partners in rebuilding that country.” Vandaag, vijftien jaar later, ligt het land nog veel meer in puin dan toen en zwaaien de taliban de plak in bijna de helft van het land.

Als men door de geschiedenis heen kijkt naar de verhoudingen tussen het Westen en de islam, is het niet vanzelfsprekend dat men zo veel sympathie eist van de modale moslim. Immers, wat zijn immers zijn ervaringen met het Westen en zijn “universele” moraal? Moslims zien dan kruistochten, kolonisatie, een Volkenbond die pretendeert alle volkeren te verenigen, maar alleen de grootste kolonisators als permanent lid erkent, en de bloederigste oorlogen uit de menselijke geschiedenis die voornamelijk werden uitgevochten op Europese bodem, al vochten we toen ook een beetje in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Wat

---

³⁰ Huntington, Samuel P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*, New York, Simon and Schuster, 1996, p. 214.

zouden wij er overigens van vinden als moslims hun wereldoorlogen op onze bodem kwamen uitvechten? Wat betekenen *liberté, égalité et fraternité* logischerwijs voor hen als we bekijken hoe we ons hebben opgesteld ten aanzien van hen?

In de uitwerking van onze universele moraal zijn we overigens niet geneigd moslims te betrekken. Ze waren alvast niet uitgenodigd op de redactie van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en de VN-Veiligheidsraad erkent evenmin een moslimland als permanent lid met vetorecht.

Wat moslims doorgaans mateloos ergert is de aanwezigheid van westerse troepenmachten op hun grondgebied. Met name de wereldvermaarde oorlogscorrespondent Robert Fisk – die al decennialang woont in het Midden-Oosten – hamert eindeloos op dat punt. (Fisk & Vidal, 2017)

Niettemin zijn veel moslimlanden vandaag geneigd om Amerika eerder dan Europa te identificeren met “the West as arrogant, materialistic, repressive, brutal, and decadent”, zoals Huntington het verwoordde (al ligt dat misschien enigszins anders voor moslims die in Europa en Amerika wonen). Aan Joodse kant is Amerika uiteraard de belangrijkste bondgenoot, terwijl ze Europa nog steeds enigszins wantrouwen. Het Europese antisemitisme van weleer is weliswaar niet meer, maar hartelijk zijn de relaties nooit geweest. In ieder geval menen zij dat Europeanen enige zelfgenoegzaamheid uitstralen in hun kritiek ten aanzien van Israël: heel moraliserend, zonder veel blijkt te geven van hun eigen verantwoordelijkheid in de oorzaken van het Israëliisch-Palestijns conflict.

4. Conclusie

Al vóór het ontstaan van de zionistische of Palestijnse kwestie hadden de Europeanen een lange geschiedenis ontwikkeld. Tijdens de middeleeuwen bereikt ons continent zijn grootste ideologische consensus ooit en de Joden behoorden tot de weinige “anderen”, een eeuwenlange luis in de pels van gezagsdragers en burgers die zich beriepen op de universaliteit van het christendom. De Verlichting bracht voor hen zowel veel hoop als veel ontgoocheling. Aanvankelijk bleef het de zionistische betrachting om via de waarden van de Verlichting de West-Europeanen aan te spreken op hun welwillendheid. Toen echter de gruwel van de Holocaust begon door te dringen, bleek dat het Europese antisemitisme nog veel erger was geworden dan vóór de Verlichting. Toen de Westerse geallieerden hierop zwak reageerden en toen bovendien bleek dat de Britten vasthielden aan hun strenge migratiepolitiek met betrekking tot Palestina, is de opstelling van de Joodse gemeenschap wereldwijd beduidend verhard. Voortaan zouden Joden ook meer hoop stellen op de Verenigde Staten als bondgenoot om hun nationale verzuchtingen te bereiken. Men kan wellicht stellen dat de verharde opstelling van de World Zionist Organization en de psychologische loskoppeling van Europa, zoals in 1942 beslist werd in het Biltmore Hotel, gevolgen heeft gehad tot op heden. De ontgoocheling en woede die daar toen tot uiting is gekomen, lijkt tot op heden een impact te hebben op de verhouding tussen Israël en Europa.

Vóór de instelling van het mandaatgebied Palestina had Europa ook al een lange weg afgelegd met de islam, uiteraard niet met de Palestijnen, want dat volk is deels een Europese constructie van de twintigste eeuw (wat op zich geen reden is om vandaag te betwijfelen of Palestijnen een volwaardig volk vormen). Niettemin hadden de Europeanen ook al een voorgeschiedenis met de regio van Palestina, te beginnen met de kruistochten. Voor de Arabische wereld voltrok de eerste kennismaking met de democratie ten tijde van de kolonisatie. Ditmaal waren het niet langer de christelijke waarden die als universeel werden

voorgesteld, maar wel de democratische. Toch bleek meteen dat ook die waarden niet voor hen golden, wat uiteraard een impact had op de Arabische beeldvorming met betrekking tot de democratie.

De context waarin de verdeling van Palestina tussen Joden en Arabieren moest beginnen was in die zin dus al bij voorbaat verziekt. Kolonisatie, wanbestuur, brutaliteiten, niet-ingeloste beloften, de achterkamerpolitiek van de Volkenbond, hypocriet overkomende theorieën over universele waarden en Auschwitz hadden allemaal bijgedragen tot het beeld dat Joden en Arabieren hadden gevormd van het Westen dat na de Tweede Wereldoorlog zich voornam om alle gemaakte brokken te lijmen.

IV. Resolutie 181

1. De voorgeschiedenis

Meteen na de Tweede Wereldoorlog leefden talloze Joodse Holocaustoverlevenden in *displaced persons camps* achter prikkeldraad, zonder de vereiste medische en hygiënische voorzieningen. Alleen al in Duitsland en Oostenrijk leefden op die manier ongeveer een miljoen Joden die werden beschouwd als *not repatriable*. In de zones onder Sovjetinvloed waren de leefomstandigheden nog hachelijker. Het was in die context dat de Bricha werd opgericht, een ondergronds netwerk dat overlevende Joden uit *displaced persons camps* buiten smokkelde om ze vervolgens Palestina binnen te smokkelen, in strijd met het MacDonald White Paper. Het initiatief tot de oprichting van de Bricha werd genomen door Poolse Joden die vreesden voor een tweede Holocaust vanuit het Sovjetkamp, na antisemitische opstoten in Polen en het hedendaagse Oekraïne. Sovjet-Russische bevrijders hadden zich daar namelijk allerminst als bevrijders gedragen ten aanzien van de Joden. Bijgevolg wilde de Bricha zo veel mogelijk Joden evacueren uit Europa. Aanvankelijk was Palestina niet noodzakelijk de eindbestemming, maar zo evolueerde het wel gaandeweg.

De meeste schepen met Joodse migranten werden onderschept door de Britten die een armada hadden ontplooid in de kustwateren vóór Palestina. Heel wat schepen werden teruggestuurd en ongeveer 50.000 van de onderschepte migranten belandden in Cypriotische interneringskampen, het interneringskamp Atlit in Palestina of het eiland Mauritius. Meer dan 1.600 onder hen verdronken op zee en slechts enkele duizenden bereikten de beoogde eindbestemming. Zoals eerder vermeld hadden zowel de Britten als de Arabische nationalistena daarbij onderschat welke verontwaardiging de brutale behandeling van de Holocaust-overlevenden veroorzaakte bij de internationale publieke opinie. De media-aandacht bereikte een hoogtepunt toen de Palestijnse Joden op 18 juli 1947 live op de radio konden horen hoe het schip *SS Exodus* met 4.554 Holocaust-overlevenden geramd werd door schepen van de Britse Palestine Patrol en vervolgens werd geënterd. Op de radio was hoorbaar hoe Britse ordehandhavers drie bemanningsleden doodden en talloze gewonden maakten. Daags nadien werden de passagiers onder zware bewaking én veel media-aandacht in de haven van Haifa overgezet op drie Britse schepen die hen manu militari overbrachten naar interneringskampen in ... Duitsland en Oostenrijk.

2. UNSCOP

Eerder al, op 15 mei 1947 was het United Nations Special Committee on Palestine (UNSCOP) opgericht in antwoord op een verzoek van de Britse regering aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties “to make recommendations under article 10 of the Charter, concerning the future government of Palestine”. Het doel van dit comité was de oorzaken van het conflict na te gaan en aanbevelingen te doen voor een oplossing. Het werd samengesteld uit leden van zo neutraal mogelijke landen (o.m. geen leden van landen die permanent lid zijn van de VN-Veiligheidsraad) en zij kregen ruime bevoegdheden in de uitoefening van hun functie.

Op 15 juni, precies een maand na zijn oprichting, arriveerde de UNSCOP-delegatie in Palestina om getuigenissen te verzamelen van burgers en organisaties ter plaatse. De

zionistische leiders verwachtten veel van het bezoek en hadden zich goed voorbereid. Zo was de datum van aankomst van de *SS Exodus* in Palestijnse wateren doelbewust gekozen, precies omdat de UNSCOP-leden toen ter plaatse waren om de toestand na te gaan in het land. Aan Arabische kant verliep het heel anders. Die dag werd onder de Palestijnse Arabieren een algemene staking afgekondigd over heel het land. Het Arabisch Hoger Comité liet bovendien per brief weten aan UNSCOP niet mee te willen werken omdat het zelfbeschikkingsrecht van de Arabieren rechtstreeks bleek uit het VN-handvest en dat dat dus niet in vraag kon worden gesteld. Daarenboven werden Arabische oppositieleden met de dood bedreigd indien zij zouden spreken met leden van UNSCOP.

Niettemin vatten de UNSCOP-leden aan met een onderhoud met twee Britse bestuursleden van Palestina en met Moshe Sharett, het hoofd van de politieke tak van het Jewish Agency. Vervolgens deed de delegatie een ronde door heel het land en, ondanks de boycot, voerden de UNSCOP-leden wel degelijk gesprekken met Arabische notabelen, zelfs met leden van het Arabisch Hoger Comité, zoals met Hussein al-Khalidi, een voormalig burgemeester van Jeruzalem. (Morris, 1948: *A History of the First Arab-Israeli War*, 2008) Bovendien waren er gesprekken met de premier en de minister van Buitenlandse Zaken van Libanon, evenals met leden van de Arabische Liga, christelijke minderheden in Palestina en de Transjordaanse koning Abdullah. Vervolgens bezochten de UNSCOP-leden diverse *displaced person camps* in Duitsland en Oostenrijk om uiteindelijk door te reizen naar Genève waar de UNSCOP-leden een omstandig verslag schreven. Tijdens de redactie van dat verslag ontving het comité diverse memoranda van zionistische, Arabische en Britse zijde, elk om aan te dringen op oplossingen die hen het beste leken.

3. De inhoud van resolutie 181

Uiteindelijk maakte het UNSCOP op 3 september 1947 zijn verslag over aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. De daarin gemaakte aanbevelingen werden nadien grotendeels overgenomen in resolutie 181, ze werden vooral concreter gemaakt.

Bij de opstelling van de resolutie werd rekening gehouden met de volgende demografische gegevens:

Territorium	Arabische en andere niet-Joodse populatie	Joodse populatie	Totale populatie
Arabisch deel	725.000 (= 99%)	10.000 (= 1%)	735.000
Joods deel	407.000 (= 45%)	498.000 (= 55%)	905.000
Internationaal Deel	105.000 (= 51%)	100.000 (= 49%)	205.000
Totaal	1.237.000 (= 67%)	608.000 (= 33%)	1.845.000

Volgens het eerste van de drie delen van de resolutie diende het Britse mandaat zo snel mogelijk te worden beëindigd en het Britse leger ten laatste op 1 augustus 1948 Palestina te verlaten. Uiterlijk op 1 oktober 1948 diende er een onafhankelijke Joodse en Arabische staat te zijn en, tijdens de overgangperiode naar onafhankelijkheid, zouden de Verenigde Naties verantwoordelijk zijn. Er werd bij hoogdringendheid aangestuurd op een oplossing voor de *distressed European Jews* waarvan naar schatting 250.000 nog steeds in *in assembly centres* verbleven. Tevens werd gepleit voor een economische unie in heel Palestina en zouden diverse maatregelen een democratisch bestuur, vreedzame verhoudingen tussen Joden en Arabieren en eerbied voor elkaars grenzen en heilige plaatsen garanderen. Gedurende tien jaar zou niets mogen veranderd worden aan de bepalingen van de resolutie, tenzij daarover instemming bestond bij de beide partijen en de Algemene Vergadering.

In het tweede deel werden de grenzen vastgesteld die uiterlijk op 1 oktober 1948 moesten gevormd zijn (zie bijlage A). Daarbij zou het voormalige mandaatgebied in acht delen worden verdeeld, waarvan drie Arabische delen, drie Joodse en twee bijzondere delen, namelijk Jaffa en Jeruzalem. De eerste stad zou een Arabische enclave worden in Joods gebied en de tweede zou onder internationaal bestuur komen, onder leiding van de Trustschapsraad van de Verenigde Naties. Na tien jaar zou een evaluatie volgen over het bestuur van Jeruzalem en de inwoners zouden dan de vrijheid krijgen om zich in een referendum uit te spreken over eventuele wijzigingen met betrekking tot het bestuur van de stad.

Volgens de informatie waarvan het UNSCOP zich bediende, kregen de Joden 55% van het land toegewezen, hoewel ze slechts een derde van de Palestijnse populatie uitmaakten. Daartoe behoorde weliswaar de onherbergzame Negevwoestijn, maar ook de vruchtbaarste gebieden, inclusief het Meer van Tiberias (ook wel het Meer van Galilea of van Genezareth genoemd) dat de belangrijkste zoetwatervoorziening was van Palestina.

4. De stemming en het daaraan voorafgaande lobbywerk

Op 29 november 1947 stemde de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties over resolutie 181, zijnde het verdelingsplan voor mandaatgebied Palestina. Opdat deze resolutie aanvaard zou worden, was een tweederdemeerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen vereist, zonder dat rekening zou worden gehouden met onthoudingen of afwezigheden. De stemming haalde het uiteindelijk met 33 stemmen voor, 13 tegen, 10 onthoudingen en Thailand was afwezig.³¹

De volgende landen stemden voor de resolutie: Australië, België, Bolivia, Brazilië, Canada, Costa Rica, Denemarken, Dominicaanse Republiek, Ecuador, Filipijnen, Frankrijk, Guatemala, Haïti, IJsland, Liberia, Luxemburg, Nederland, Nicaragua, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Oekraïne, Panama, Paraguay, Peru, Polen, Tsjecho-Slowakije, Sovjet-Unie, Uruguay, Venezuela, Verenigde Staten van Amerika, Wit-Rusland, Zuid-Afrika en Zweden.

De landen die tegen stemden waren Afghanistan, Cuba, Egypte, Griekenland, India, Irak, Iran, Jemen, Libanon, Pakistan, Saudi-Arabië, Syrië en Turkije.

---

³¹ Naar verluidt had Thailand kenbaar gemaakt tegen de resolutie te zullen stemmen, maar onder Amerikaanse en zionistische druk zou het land in laatste instantie beslist hebben niet op te dagen bij de stemming. (Rowley & Taylor, 2006, p. 73)

De volgende landen onthielden zich: Argentinië, Chili, China, Colombia, El Salvador, Ethiopië, Honduras, Joegoslavië, Mexico en Verenigd Koninkrijk.

Dat de resolutie nipt werd aanvaard is niet alleen omdat er weinig overschot was om de tweederdemeerderheid te halen, maar nog meer omdat niet zo lang vóór de stemming er over *geen enkel* van de vijf landen met vetorecht zekerheid bestond dat zij de resolutie zouden steunen. Het Verenigd Koninkrijk en China hadden zich overigens onthouden (wat niet hetzelfde is als een veto). Maar ook de steun van de Sovjet-Unie, Frankrijk en zelfs de Verenigde Staten van Amerika waren vooraf helemaal niet gegarandeerd.

President Franklin Roosevelt was weliswaar bijna zijn hele politieke leven een voorstander geweest van de creatie van een Joodse staat in Palestina, zonder Arabieren. Die laatste zou hij verdrijven met een combinatie van geld en dwang. Dat standpunt bleef echter bij retoriek, aangezien Roosevelt nooit enige beleidsdaad in die richting heeft gesteld.³² Op zijn terugkeer van de Conferentie van Jalta had hij op de *USS Quincy* echter zijn legendarische ontmoeting met Ibn Saud, de latere koning van Saoedi-Arabië. Het slagschip was voor de gelegenheid aangemeerd in het Grote Bittermeer, nabij het Suezkanaal.

Dit gesprek vormde niet alleen de grondslag van het vreemde (en eerder irrationele) bondgenootschap tussen Amerika en het latere Saoedi-Arabië (dat tot op heden bestaat), maar Ibn Saud slaagde er ook in om tijdens dat onderhoud de Amerikaanse president om te praten, waardoor hij zijn kijk op het Joodse thuisland in Palestina geheel veranderde.³³ Ondanks het laconieke en ontwijkende karakter van de argumenten van de woestijnvorst hebben deze kennelijk een grote invloed gehad op de Amerikaanse president. In ieder geval zette Roosevelt op 1 maart 1945 zijn compleet nieuwe visie op de zionistische kwestie uiteen voor het Congres. Tot verbazing van zelfs zijn eigen adviseurs stelde hij dat zijn eerdere visie ongetwijfeld zou leiden tot een bloedbad tussen Joden en Arabieren en dat de migratie van Joden naar Palestina niet mocht worden uitgebreid. Voorts legde hij uit dat een oplossing voor deze kwestie wellicht buiten het bereik lag van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk en dat zij bijgevolg moest overgelaten worden aan de nieuw opgerichte Verenigde

---

³² Om redenen van interne politiek – namelijk druk van oppositieleden die openlijk antisemitisch waren – had hij tijdens het nazibewind overigens nauwelijks Joodse vluchtelingen toegelaten in zijn land, ook al was hij sinds 1942 op de hoogte van de genocide die zich toen aan het voltrekken was in Europa. (Grose, 1988, p. 37)

³³ De transcriptie van dat gesprek werd jaren later uitgegeven door de kolonel van het US Marines Corps die tijdens dat onderhoud als vertaler had gefungeerd voor president Roosevelt, William Eddy. Daaruit blijkt dat de president bij aanvang van het gesprek meteen om hulp en advies vroeg inzake de Palestijnse kwestie. Ibn Saud was geneigd daarop laconiek te antwoorden, maar meermaals voerde Roosevelt het gespreksonderwerp terug naar die kwestie. Eerst antwoordde Ibn Saud dat het aan de Duitsers was om de Joden onder te brengen en dat zij maar moesten uitkiezen in welke huizen in Duitsland ze wilden gaan wonen: “Give them and their descendants the choicest lands and homes of the Germans who had oppressed them”. Toen Roosevelt hem erop wees dat het niet vanzelfsprekend was om alle Europese Joden naar Duitsland te sturen, zei Ibn Saud dat hoe dan ook de Duitsers moesten betalen voor eender welke oplossing: “Make the enemy and the oppressor pay; that is how we Arabs wage war. Amends should be made by the criminal, not by the innocent bystander. What injury have Arabs done to the Jews of Europe? It is the ‘Christian’ Germans who stole their homes and lives.” Vervolgens herinnerde de president hem eraan dat de Joden een verlangen hadden om zich in Palestina te vestigen. Saud stelde dan voor om de Europese Joden te verdelen onder de landen van de overwinnaars, op kosten van de Duitsers, maar niet in Palestina: “[...] it is Arab custom to distribute survivors and victims of battle among the victorious tribes in accordance with their number and their supplies of food and water. In the Allied camp there are fifty countries, among whom Palestine is small, land-poor and has already been assigned more than its quota of European refugees.” (Eddy, 1954, pp. 33-4) Roosevelt gaf hem zijn woord dat hij nooit een vijandige daad zou stellen ten aanzien van Arabieren of een beslissing zou nemen over Palestina zonder overleg met zowel Joden als Arabieren. Op 5 april 1945 bevestigde de president die dubbele belofte per brief, maar een week later overleed hij.

Naties. (Grose, 1988, p. 37) & (Roberts, 2008, pp. 887-8) Nauwelijks een maand later overleed president Roosevelt tijdens zijn ambtstermijn, op 12 april 1945. Zijn voormalige prozionistische adviseur, David Niles, zou enkele jaren nadien zeggen: 'There are serious doubts in my mind that Israel would have come into being if Roosevelt had lived' (Steinberg, 1952, p. 301)

Roosevelts voormalige vicepresident en opvolger, Harry Truman, was als president veel actiever in zijn beleid omtrent Palestina, deels om humanitaire redenen en deels uit opportunistische. Hij trok zich het ellendige lot aan van de Oost-Europese Joden en ging in op de voorzet die Stalin had gegeven door de Oost-Europese Joden vlot doorgang te verlenen naar het Westen. Hij ijverde ook bij Groot-Brittannië voor een soepele regeling voor de Joden die naar Palestina wilden vluchten, een verzoek dat weliswaar in dovemansoren viel. Maar Trumans Joodsvriendelijke beleid diende ook zijn eigen zaak. Met de opkomende verkiezingen van 1948 mikte hij op Joodse stemmen in een aantal staten die toen golden als swingstaten, namelijk New York, Pennsylvania en Illinois die voor hem veel minder zeker waren om binnen te halen dan voor zijn voorganger. Bovendien zouden 450.000 Palestijnse Joden een migratieaanvraag hebben ingediend bij de Amerikaanse ambassade van Tel Aviv (voor het geval er geen voldoening schenkende oplossing zou komen voor hen). Geen enkele ervan werd aanvaard. (Rowley & Taylor, 2006, p. 72)³⁴

In november 1947, na een onderhoud met Chaim Weizmann (die later de eerste president van Israël zou worden), nam Truman rechtstreeks contact op met de Amerikaanse VN-delegatie – tegen het advies in van zijn minister van Buitenlandse Zaken – om te melden dat de Negevwoestijn aan de Joden moest worden toegewezen in het VN-verdelingsplan voor Palestina. Over de oliedeal die zijn voorganger had gemaakt met Ibn Saud maakte Truman zich geen zorgen; tot dan toe importeerde de VS immers slechts 6% van haar petroleumbehoefte en daarvan werd slecht 8,3% geleverd door de kort daarvoor opgerichte Saoedische olievelden.

Truman heeft ook druk uitgeoefend op diverse staten om een gunstige stem uit te brengen voor resolutie 181, waaronder België, Luxemburg, Nederland en (permanent lid van de Veiligheidsraad met vetorecht) Frankrijk. De Franse overheid was aanvankelijk discreet gebleven over de stem die zij zou uitbrengen met betrekking tot de resolutie. Algemeen werd verwacht dat het land ofwel zich zou onthouden ofwel zijn veto zou stellen omdat het de moslims in zijn eigen kolonies niet tegen de borst wilde stuiten. Truman liet echter verstaan dat de geplande hulp via het Marshallplan niet gegarandeerd zou zijn wanneer de betrokken landen resolutie 181 niet zouden steunen. Na vier jaar nazibezetting had Frankrijk enorme infrastructuurwerken voor de boeg, waardoor de regering oordeelde dat zij zich niet kon veroorloven om deze broodnodige hulp mis te lopen en zij dus alsnog een gunstige stem zou uitbrengen. (Barr, 2012) Een vergelijkbaar scenario voltrok zich tussen de Amerikaanse senaat die liet weten aan China dat wanneer het land zijn veto zou stellen, dit veto een hulpprogramma van 60 miljoen dollar op losse schroeven zou zetten.

Van de permanente leden met vetorecht steunden dus alvast Amerika en Frankrijk de resolutie, terwijl China afzag van een veto. Het Verenigd Koninkrijk had intussen de irritatie van quasi alle VN-lidstaten opgewekt, waardoor niemand verbaasd was dat het ervoor opteerde om zich te onthouden. Maar hoewel president Truman zelf behoorlijk had gelobbyd, ergerde hij zich meer over de zionistische zaak dan zijn beleidsdaden deden vermoeden:

---

³⁴ Dit cijfer is vermoedelijk overdreven, aangezien dat quasi de volledige Joodse bevolking van mandaatgebied Palestina zou omvatten.

“The facts were that not only were there pressure movements around the United Nations unlike anything that had been seen there before, but that the White House, too, was subjected to a constant barrage. I do not think I ever had as much pressure and propaganda aimed at the White House as I had in this instance. The persistence of a few of the extreme Zionist leaders – actuated by political motives and engaging in political threats – disturbed and annoyed me.” (*Lenczowski, 1990, p. 157*)

En aan senator Claude Pepper zou hij hebben geschreven (op 17 oktober 1947): “I received about 35,000 pieces of mail and propaganda from the Jews in this country. I put it all in a pile and struck a match to it – I never looked at a single one of the letters...” (Rowley & Taylor, 2006, p. 71)

Hoewel Truman oprecht geschokt was door het lot dat het Joodse volk toen recent had ondergaan, waren er meerdere zaken die hem stoorden aan de zionisten en die hem zorgen baarden: het overdreven lobbywerk, de eerste geweldplegingen door zionisten, de stortvloed van Joodse immigratieaanvragen naar Amerika, de vrees dat Amerika uiteindelijk troepen zou moeten sturen naar Palestina (wat riskeerde uit te draaien op een nieuwe *proxy war* met de Sovjet-Unie) ... Bovendien heeft zijn prozionistische beleid niet echt de gewenste vruchten afgeworpen in electorale zin. Uiteindelijk won hij wel nipt de verkiezingen, maar geen enkele van de drie swingstaten waarover hij zich zo veel zorgen had gemaakt en waar 65% van alle Amerikaanse Joden woonden – New York, Pennsylvania en Illinois – heeft hij binnengehaald. Tijdens de presidentiële verkiezingen van 1948 behaalde hij slechts 70% van de Joodse stemmen in zijn land, terwijl zijn voorganger – die helemaal niets had gedaan voor de zionistische zaak – 90% van de Joodse stemmen had behaald bij zijn verkiezing. (Rowley & Taylor, 2006, p. 72). Zie ook (Ottolenghi, 2004).

Groot-Brittannië wist intussen allang van geen hout pijlen meer te maken en onthield zich. De Sovjet-Unie leek dus de laatste belangrijke factor van onzekerheid, te meer daar ook de Arabische landen druk uitoefenden en ermee dreigden zich aan te sluiten aan Stalins Oostblok wanneer resolutie 181 zou worden goedgekeurd. (Morris, 1948: *A History of the First Arab-Israeli War*, 2008, p. 61) Niettemin heeft quasi het voltallige Oostblok ook de resolutie gesteund, met uitzondering van Joegoslavië (dat het jaar nadien uit het Cominform zou worden gegooid). Het kan vandaag verbazen dat Stalin aanvankelijk niet meteen happig was om in te gaan op de overwegingen van een aantal Arabische landen om zijn zijde te kiezen, maar hij meende dat zijn land toen nog niet sterk genoeg was om zich in een avontuur te wagen met onstabiele regimes die in conflict lagen met het Westen. Henry Kissinger verwoordde het als volgt:

“Stalin had never been willing to stake Soviet credibility on the developing world. He considered it too far from home and too unstable, its leaders too difficult to control, and the Soviet Union not yet powerful enough to engage in distant adventures – though, in time, the growth of Soviet military power might well have changed his attitude. As late as 1947, Andrei Zhdanov, who had appeared to be among Stalin’s closest advisers at the time, was still describing the Middle East as an area dominated by American and British imperialists competing with each other.” (*Kissinger, 1994, p. 523*)

Uiteraard was het geen optie dat Stalin zou plooiën onder druk van het Westen, tijdens de oorlog was het overigens meermaals het Westen geweest dat geplooid was onder

druk van Stalin (niet in het minst tijdens de Conferentie van Jalta). In wezen had Stalin een viscerale afkeer van Joden en er heerste dan ook algemene verbazing (binnen en buiten de VN) toen Stalin openlijk zijn steun betuigde aan een Joodse staat in Palestina. De redenering van Stalin was obscuur, speculatief en dubbelzinnig. Hoe dan ook zag hij in de creatie van een Joodse staat een mogelijkheid om zich te ontdoen van de Joden in zijn land, maar tevens – en dat is paradoxaal – om toch enige voet aan de grond te krijgen in het Midden-Oosten. Zo zou hij later, via Tsjecho-Slowakije, in het geheim wapens leveren aan Israël tijdens de oorlog van 1948, ondanks een VN-embargo in die zin. Die militaire steun zou cruciaal blijken in Israëls strijd tegen vijf Arabische legermachten. Met zijn steun aan Israël hoopte Stalin de sterke invloed van het socialisme onder de zionisten te kunnen exploiteren. Toen Roosevelt de zionisten de rug had toegekeerd, wilden de Britten wanhopig verlost zijn van het wespennest dat Palestina was geworden, waardoor Stalin een opening zag om enige invloed te krijgen in het Midden-Oosten. Wellicht had hij Trumans prozionisme onderschat en misschien overschatte hij ook de greep die de Britten toen nog hadden op diverse Arabische naties (die hij als satellietstaten van het Verenigd Koninkrijk beschouwde). Maar na 1948 kon Stalin zichzelf in eigen land niet bedwingen ten aanzien van de Joodse minderheid en viel hij terug op zijn meedogenloos antisemitisch beleid, wat uiteraard doorsijpelde tot in Israël. Daardoor is Stalin er nooit in geslaagd de harten van de Israëli's te winnen en viel hij uiteindelijk toch terug op Arabische landen als (halfslachtige) bondgenoten van het Oostblok. Ondanks zijn latere militaire steun aan heel wat Arabische naties is het communisme er echter nooit doorgedrongen, zoals dat in Oost-Europa wel het geval was (ook niet na Stalin). Hoe dan ook heeft Stalins vreemde steun aan Israël ertoe geleid dat resolutie 181 nipt werd aanvaard, niet in het minst omwille van de druk die hij had uitgeoefend op zijn satellietstaten, want ook zonder de steun van die landen had de resolutie de vereiste meerderheid niet gehaald.

5. De reacties van de betrokken partijen

Hoewel de zionistische verzuchtingen, zoals opgesteld in het Biltmoreprogramma, verre van ingelost waren, schonk het plan voldoening aan de meeste Joden en Joodse gemeenschappen wereldwijd, inclusief de Jewish Agency. In zowat alle kibboetsen werden vreugdevuren ontbrand en talloze cafés in Tel Aviv schonken gratis champagne. Het was een ontlading nadat zovelen decennialang hadden gemeend dat de zionisten vochten tegen de bierkaai, zeker na de Holocaust. Sommige Joden waren wel sceptisch of het plan realistisch was en anderen waren ronduit afwijzend (zij het om politieke of om religieuze redenen), maar dat leidde niet tot excessen.

Aan Arabische kant was er vooral woede. Er werd op gewezen dat de resolutie inging tegen het charter van de VN zelf, dat in grote bewoordingen het principe van nationale zelfbeschikking bewierookt. Bijgevolg hadden heel wat Arabische staten van meet af aan gesteld dat zij niet alleen een negatieve stem zouden uitbrengen over deze resolutie, maar dat zij hetzelfde zouden doen bij iedere andere resolutie waarin het land wordt verdeeld met niet-Arabieren. De Arabische Liga – die in 1945 te Caïro was opgericht om Arabische eenheid te bevorderen – had tot dan toe als twee essentiële actiepunten beoogd (1) zich te verlossen van de Britten in al hun lidstaten en (2) de verzuchtingen van de Palestijnse Arabieren te behartigen. Zij onthaalde de stemming als een vernedering. Meteen werden Joodse bussen en winkels aangevallen, evenals een synagoge ... De grootmoefti van Jeruzalem kondigde gelijk een heilige oorlog af tegen alle Joden in Palestina.

6. Conclusie

Het uiteindelijke verdelingsplan van Palestina werd dus duidelijk gunstiger onthaald onder de Joodse gemeenschap dan onder de Arabieren, zeker onder de Palestijnse Arabieren. Tot op heden krijgen zowel Israël als de internationale Joodse gemeenschap verwijten te horen dat “de Joden” munt zouden hebben geslagen uit de Holocaust, zowel financieel als met betrekking tot de oprichting van Israël. Het verwijt als zouden zij financieel munt hebben geslagen uit de Holocaust is ronduit misplaatst en wordt doorgaans ook enkel vertolkt door figuren die historisch slecht zijn geïnformeerd en/of die zich laten leiden door platvloers antisemitisme. Wat de oprichting van Israël betreft liggen de zaken echter complexer.

Men kan wel stellen dat de Holocaust heeft bijgedragen tot de uiteindelijke toezegging van een Joodse staat in het voormalige Britse mandaatgebied, al mag daarbij niet vergeten worden dat een aantal invloedrijke landen – niet in het minst de permanente leden van de VN-Veiligheidsraad – vreemde strategieën hebben erop nagehouden in hun stemgedrag voor resolutie 181. Maar als de Holocaust heeft bijgedragen tot de oprichting van Israël, kan men er niet om heen dat de Palestijnen een hoge prijs hebben moeten betalen voor iets dat grotendeels een Europese aangelegenheid was. Alvorens hierover verwijten te richten aan het adres van het huidige Israël en/of de internationale Joodse gemeenschap, dient men zich natuurlijk te realiseren dat elk land een verantwoordelijkheid droeg in het uitbrengen van zijn stem. Vervolgens dient men de vraag te beantwoorden wat het alternatief was geweest. Men had het Joodse deel wel kleiner kunnen maken, maar als men de historische feiten goed en wel beschouwd, kan men moeilijk eromheen dat Europa *zichzelf* in een uiterst precaire houding had gewrongen omtrent de Palestijnse kwestie. Het eeuwenoude antisemitisme was niet alleen de verantwoordelijkheid van de asmogendheden en de onredelijke koloniale politiek in het Midden-Oosten was ook geen zuiver Britse aangelegenheid. In die zin was het Arabische ongenoegen over resolutie 181 weliswaar begrijpelijk, maar het is nog een heel andere zaak om dit te vertalen in een verwijt aan het adres van het internationale Jodendom. Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog was het onrecht dat Europa de Joodse gemeenschap had aangedaan beduidend groter dan het onrecht dat ze de Arabische gemeenschap had aangedaan. Mogelijk heeft enige wroeging daaromtrent een rol gespeeld in de formuleringen van resolutie 181 of in het stemgedrag van de Europese VN-lidstaten, maar om dan andermaal te stellen dat “de Joodse lobby” de hand zou hebben vastgehouden van de schrijvers of stemmers van deze resolutie zou onredelijk zijn. Na de Tweede Wereldoorlog was de hele Palestijnse kwestie – in al haar veelzijdigheid – dermate ontspoord dat de VN-lidstaten de stem hebben uitgebracht die ze hebben uitgebracht. Wanneer men dit historisch goed en wel overschouwt, kunnen de verantwoordelijkheden daarvoor worden gezocht bij de lidstaten zelf, bij de landen die druk hebben uitgeoefend op andere lidstaten, bij de verantwoordelijken voor de kolonisatie of de Holocaust ... veel meer dan op de inwoners van het toenmalige Palestina of op de internationale Joodse gemeenschap.

Er mag uiteraard niet minimalistisch worden gesproken over wat ook de Arabieren overkwam, vanaf de Eerste Wereldoorlog tot de goedkeuring van resolutie 181. Zoals in de inleiding reeds werd aangegeven, waren aan de vooravond van de oprichting van de Joodse staat de meeste elementen aanwezig van de huidige toestand van het Israëlisch-Palestijns conflict. Zowel de Israëlische staat, het Palestijnse volk, als de Arabische buurlanden hebben een aandeel in het geweld dat zich sindsdien voltrok in het Midden-Oosten, maar de grondslag van het probleem is minstens een gedeelde verantwoordelijkheid, waarbij Europa niet in de positie verkeert om snelle morele oordelen te vellen, maar eerder een zware verantwoordelijkheid draagt in de oorsprong ervan, wat verplichtingen impliceert voor het zoeken naar oplossingen.

V. Hoe het verder ging...

1. De oorlog van 1948

Reeds daags na de stemming van resolutie 181 vonden gewapende acties plaats van Arabieren tegen joden. Maar, zoals aangehaald, waren de Joodse reacties vanaf eind de jaren 1930 grimmiger geworden; ze vochten terug en twee splintergroepen van de Hagana (Irgoen en Lechi) gingen soms zelf in de aanval.

Op 14 mei 1948 kondigde David Ben-Goerion, als eerste minister, de beëindiging van het Britse mandaat af en de onafhankelijkheid van Israël. Daags nadien trokken vijf Arabische legers het nieuwe land binnen met als doel het piepjonge land van de kaart te vegen. Maar eigenlijk waren de gevechten eerder al begonnen. Op 10 januari hadden reeds 900 Syriërs de nederzetting Kfar Szold aangevallen. Met behulp van de intussen nochtans moegetergde Britten slaagden de bewoners erin de Syriërs terug te dringen, maar enkele dagen later viel een duizend man sterk contingent, onder leiding van Abdel Kader al-Husseini – neef van de grootmoefiti – de nederzetting van Kfar Etzion binnen. Ook deze aanval werd afgeslagen, waarna Kfar Szold opnieuw werd aangevallen. Eind maart was de golf van geweld zodanig aangezwollen dat er al bijna sprake was van een burgeroorlog en dus op 15 mei 1948 werd het moderne Israël op de eerste dag van zijn bestaan simultaan aangevallen door de strijdkrachten van Libanon, Syrië, Jordanië, Irak en Egypte, aangevuld met een Palestijns contingent onder leiding van de genoemde Abdel Kader al-Husseini. Voorts was er nog wat steun van Saoedi-Arabië en Jemen.

Het is algemeen bekend dat de Arabische strijdkrachten op papier veel sterker waren, al was hun numeriek overwicht qua manschappen beperkt. In theorie stond deze troepenmacht onder leiding van de Transjordanse koning Abdullah. De andere legers verdachten hem er weliswaar van dat hij vooral geïnteresseerd was om het Arabische deel van Palestina bij zijn land aan te hechten in geval van nederlaag, maar de Arabische Liga had hem aangeduid bij gebrek aan een betere kandidaat; het Egyptische regime was te corrupt, het Syrische te radicaal, de logistieke lijnen met Irak waren te lang, zowel de Libanese als de Palestijnse strijdkrachten stelden nauwelijks iets voor en zonder twijfel had het Transjordanse legioen de meeste slagkracht. Om die redenen was de bevelvoering van de Arabische strijdkrachten dus toegekend aan koning Abdullah, enigszins zoals de leiding van zijn land hem was toegekend door de Britten, aangezien Transjordanië pas enkele jaren later soeverein zou worden, in 1946. In de beide gevallen werd van hem weinig leiderschap verwacht.

Wat de Israëli's hadden aan middelen voor de strijd, hadden ze in belangrijke mate te danken aan enkelen van hun ergste vijanden. Hun afdoende wegennetwerk, raffinaderijen en havens waren deels het gevolg van de Ha'avara-Abkommen met de nazi's, hun (weinig) militaire materieel hadden ze bijna uitsluitend te danken aan Stalin die nog steeds hoopte om van Israël een satellietstaat te kunnen maken en de training en gevechtservaring van hun manschappen hadden ze te danken aan de Britten. Voorts ontving het land belangrijke herstelbetalingen voor de Holocaust vanwege de Duitse Bondsrepubliek. De vriendschap met Amerika was toen nog helemaal niet zo hartelijk en, ook al zou die later vanzelfsprekend worden, van die kant was er toen nog weinig concrete steun.

De Arabieren waren veel beter uitgerust, maar hun zwakte lag vooral in het gebrek aan onderlinge coördinatie. Ieder leger had zijn eigen ideeën en de partijen vertrouwden

elkaar niet. Vanaf 20 mei 1948 kwamen de Verenigde Naties tussenbeide door de aanstelling van de Zweedse graaf Folke Bernadotte als bemiddelaar die een alternatief voor resolutie 181 moest bedenken. Een wapenstilstand werd afgekondigd en gerespecteerd door alle partijen, grotendeels om tijdelijk hun wonden te likken, maar niet om de strijd definitief te staken. In die tijd slaagde Israël erin om heel wat zwaar geschut uit Tsjecho-Slowakije te importeren. Nog vóór Bernadottes plan klaar was, hervatten de gevechten op 8 juli. Pas op 16 september overhandigde Bernadotte zijn rapport aan de secretaris-generaal van de Verenigde Naties. Geen enkele van de strijdende partijen wilden weten van dat plan en op 17 september vermoordde de beruchte Joodse terreurgroep Lechi Bernadotte.

De strijd draaide uiteindelijk uit op een ramp voor de Palestijnen. Israël voerde zijn grondgebied op van 55% van Palestina (volgens resolutie 181) tot 78%, d.i. het volledige land met uitzondering van een ingekrompen deel op de Westbank (dat later door Jordanië werd geannexeerd), een sterk ingekrompen deel van Gaza (dat door Egypte werd geannexeerd) en enkele kleine deeltjes in het noorden (die door Syrië werden geannexeerd). De Jordaniërs waren doorgedrongen tot Oost-Jeruzalem en de Israëli's hadden West-Jeruzalem.

Vanaf februari 1949 tekende Israël vier bilaterale wapenstilstanden, namelijk met Egypte (24 februari), Libanon (23 maart), Jordanië (3 april) en Syrië (20 juli). Irak weigerde de confrontatie en liet het land dat het veroverd had over aan de Jordaniërs en ook Saoedi-Arabië en Jemen lieten niet van zich horen.

Een belangrijk gevolg van deze oorlog was de creatie van het Palestijns vluchtelingenprobleem dat tot op heden bestaat: tussen de 600.000 en 760.000 Palestijnen verlieten hun woning en zochten onderdak in een van de buurlanden of in andere delen van Palestina (de meerderheid behoorde tot die laatste categorie). Onder historici heeft altijd controverse bestaan over de vraag of het nu de Arabische leiders dan wel het Israëlische leger zijn die zo veel Palestijnen ertoe hebben aangezet hun land te verlaten. Volgens de ene partij riepen de Arabische leiders de Palestijnen ertoe op om even plaats te ruimen zodat ze de handen vrij hadden om “voluit” te gaan tegen Israël. Volgens anderen heeft Israël aangestuurd op een etnische zuivering van het antieke Israël (dus enigszins in lijn met het Biltmoreprogramma). Benny Morris – ook wel de decaan van Israëls *new historians*³⁵ genoemd – bestudeerde zijn hele intellectuele leven de oorlog van 1948 en wees in de laatste, herziene versie van zijn klassieker *The Birth of the Palestinian Refugee Problem* erop dat hoe meer bronnen vrijkomen, hoe meer bewijs naar boven komt hoe ver de *beide* partijen daarin zijn gegaan. (Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited*, 2004) Het verschil met de eerdere editie van 1988 ligt precies in het nieuwe cijfermateriaal, waarbij hij zelf schrok van het aantal wreedheden en eerder ongekende aantallen van verkrachtingen en moorden op Palestijnse vrouwen. Hoewel die etnische zuivering terug te vinden was in de toenmalige zionistische ideologie, wees Morris erop dat Israël deze oorlog over zich heen kreeg en dat die etnische zuivering geen vooraf gepland beleid was.

Het Palestijns vluchtelingenprobleem kent intussen een juridisch kat-en-muisspel dat wel vaker voorkomt in dit conflict. Op 11 december 1948 keurde de Algemene Vergadering van de VN resolutie 194 goed die moest voorzien in een definitieve oplossing voor het probleem. Artikel elf van die resolutie stelde onder meer:

---

³⁵ Deze *new historians* staan erom bekend kritisch te zijn ten aanzien van de traditionele zionistische geschiedschrijving van Israël en ook oog te hebben voor het Palestijnse perspectief ervan.

“[...] refugees wishing to return to their homes and live at peace with their neighbours should be permitted to do so at the earliest practicable date, and that compensation should be paid for the property of those choosing not to return and for loss of or damage to property which, under principles of international law or equity, should be made good by the Governments or authorities responsible.”

Opmerkelijk is dat de zes leden van de Arabische Liga die toen stemrecht hadden – Egypte, Irak, Jemen, Libanon, Saoedi-Arabië en Syrië – allemaal tegen deze resolutie hebben gestemd, ook al hadden zij allemaal Palestijnse vluchtelingen in hun land. Uiteraard doet dat geen afbreuk aan de juridische geldigheid van de resolutie, alleen heeft dat de Arabische positie in het genoemde kat-en-muisspel verzwakt.

De resolutie lijkt glashelder en werd bovendien bevestigd door resolutie 237 van de VN-Veiligheidsraad (in 1967) en ook de Algemene Vergadering zelf heeft deze resolutie bevestigd in resolutie 169 (in 1980). Een twistpunt was echter dat het artikel voorwaarden stelde aan de terugkeer. Zo staat er “refugees wishing to [...] live at peace”. Een gevolg van deze resolutie was dat de VN met deze resolutie de facto enigszins het omgekeerde heeft bereikt dan wat de bedoeling was. Het feitelijke resultaat was immers dat de naburige landen weigerden om de Palestijnse vluchtelingen te integreren tot staatsburgers van hun nieuwe land, aanvankelijk ook Jordanië (wat enigszins verrassend was, aangezien de vorst van het land erop gebrand was om de Westbank op te nemen in zijn grondgebied). Immers, wanneer deze landen een nieuw staatsburgerschap zouden verlenen aan de Palestijnse vluchtelingen, zouden zij daarmee in de kaart spelen van de zionisten. Toen echter de VN in 1950 het statuut van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Vluchtelingen vastlegde, werd onder meer de volgende oproep gedaan aan landen die vluchtelingen onderdak boden: “promoting the assimilation of refugees, especially by facilitating their naturalization” (Goodwin-Gill & McAdam, 2007, p. 565) & (Muravchik, 2015, p. 83) Dit zou dus kunnen geïnterpreteerd worden alsof de VN met betrekking tot dit probleem niet alleen een oproep heeft gedaan aan Israël, maar ook aan de (Arabische) landen die Palestijnse vluchtelingen hadden opgenomen. Daarvoor is weliswaar enige juridische creativiteit vereist, maar hoe dan ook is geen enkele betrokken partij ingegaan op eender welke oproep van de VN en blijft het vluchtelingenprobleem tot op heden bestaan.

Israël heeft er ook nog op gewezen dat het toelaten van vluchtelingen in het “eigen land” een materie is die ressorteert onder de nationale soevereiniteit. Belangrijk is ook dat het probleem vandaag nog veel groter is dan in 1948. Het recht op de terugkeer zou immers niet alleen gelden voor de vluchtelingen van 1948 en 1967, maar ook voor al hun nakomelingen en dat zouden vandaag ongeveer vier miljoen zijn.³⁶ Israël vreest dat de opname van dat aantal het einde van het land zou betekenen. De demografische balans zou daardoor immers overhellen in Arabische richting en het is bovendien niet denkbeeldig dat onder die miljoenen mensen enkele heethoofden slechte intenties zouden hebben. (Rogers, 2008)

Tijdens een conferentie in Lausanne in 1949 hadden Israël en de aanwezige Arabische delegaties bijna een akkoord bereikt over de terugkeer van 100.000 Palestijnse vluchtelingen in ruil voor een omvattende vrede, maar uiteindelijk bleek het idee geen enkele van de betrokken partijen echt voldoening te schenken, waardoor het niet werd aanvaard.

---

³⁶ Recent onderzoek wees uit dat in geval van een daadwerkelijk recht op terugkeer, slechts tussen een miljoen en anderhalf miljoen Palestijnen hierop zouden ingaan. (Bowker, 2003)

Het verdere verloop van het Israëliisch-Palestijns conflict zal slechts summier overlopen worden, aangezien deze geschiedenis veel beter bekend is bij een breed publiek en omdat de rol van Europa daarin bescheiden was. Toch zijn er twee argumenten om nog dieper in te gaan op de Suezcrisis (ook al waren de gevolgen van de oorlogen van 1967 en 1973 van grotere betekenis voor de huidige toestand in dit conflict). Ten eerste is de Suezcrisis van 1956 het enige gewapende conflict waarin Europa nog een beduidende rol van betekenis speelde na 1948. Ten tweede was deze crisis ook relevant in deze context, omdat al eens wordt gesteld dat met het afsluiten van deze crisis, ook de status van supermacht van zowel het Verenigd Koninkrijk als van Frankrijk ter ziele ging. In zijn klassieker *Diplomacy* verwoordde Henry Kissinger het onverbloemd als volgt: “By the time the smoke cleared, the Suez crisis had destroyed the Great Power status of both Great Britain and France. Outside of Europe, America would henceforth be obliged to man the ramparts of the Cold War essentially alone.” (Kissinger, 1994, p. 523) Dit is immers een deel van de verklaring waarom de rol van Europa zo bescheiden is geweest in het verloop van het Israëliisch-Palestijns conflict, ook al was de rol van Europa in het ontstaan van het conflict heel groot.

2. De Suezcrisis

De crisis van 1956 was een onmiskenbaar gevolg van de oorlog van 1948, in die zin dat de Arabische frustraties zo hoog waren opgelopen dat een grote drang tot vergelding heerste in de Arabische wereld. Voor een belangrijk deel draaide het daar om in 1956. De directere aanleiding was een conflict over de toegang tot (en het bezit van) het Suezkanaal.

Een sleutelfiguur in de hele kwestie was de Egyptische president Gamal Abdel Nasser die in 1952 koning Farouk I had afgezet via een staatsgreep (met geheime steun van de CIA, aangezien de Amerikanen beducht waren voor een communistische revolutie in zijn land). (Luiten & de Graaf, 2016, p. 102) Aanvankelijk streefde Nasser ernaar om publiekelijk zo neutraal mogelijk te staan ten aanzien van de twee machtsblokken van de Koude Oorlog, maar toen duidelijk werd dat Egypte wapenleveringen had ontvangen van de Sovjet-Unie, drong het Westen erop aan een kant te kiezen. Gedreven door zijn Arabisch-nationalisme hield Nasser echter vast aan zijn politiek om niet mee te gaan in het machtsspel van de grootmachten en ten aanzien van zijn eigen bevolking en zijn Arabische bondgenoten wilde hij vooral niet de indruk wekken te sympathiseren met het Verenigd Koninkrijk. Om de druk op Egypte te verhogen, stopte het Westen met de financiering van een groot prestigeproject van Nasser, namelijk de Aswandam, een stuwdam in de Nijl die het kroonjuweel was in de ontwikkelingspolitiek waarvoor Nasser wilde staan.

Als vergelding besloot Nasser meteen om het Suezkanaal te nationaliseren (ook al was dat gedeeltelijk in het bezit van een Frans-Britse compagnie) en ontzegde hij alle Israëliische scheepvaart in de Golf van Akaba. Aangezien Israël toen niet bepaald een bondgenoot was van het Verenigd Koninkrijk of Frankrijk, bleek al meteen dat Nasser de Suezcrisis wilde kaderen in een breder geheel, namelijk in dat van het Arabisch ongenoegen over de wijze waarop de VN het probleem van Palestina had trachten op te lossen.

Toen het Griekse vrachtschip *Pannegia* via het Suezkanaal koers voer naar Israël, werd het op 25 mei 1956 gegijzeld, inclusief de Griekse bemanning die maanden aan boord bleef in barre leefomstandigheden. In oktober pleitte Israël, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk ervoor om de blokkade in het algemeen en de gijzeling in het bijzonder te beschouwen als een casus belli. De toenmalige Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken stemde er wel mee in om de Egyptische houding te veroordelen, maar hij stuurde aan op een diplomatieke oplossing en wilde absoluut vermijden dat zijn land betrokken zou raken

in een gewapend conflict tegen Egypte. Hij stemde er dan ook niet mee in om artikel vijf van het NAVO-verdrag in te roepen. (Kissinger, 1994, p. 545)

Uiteindelijk ondernam de VN geen actie, waarop Israël besloot gewapend in te grijpen om een einde te stellen aan de hinder van het scheepsverkeer. Op 29 oktober viel Israël niet alleen de Sinaiwoestijn binnen, maar ook de Gazastrook die sinds de oorlog van 1948 bestuurd werd door Egypte. Intussen waren enerzijds Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk en anderzijds Israël tot elkaar toe genaderd en waren zij in het geheim overeengekomen – in de Protocollen van Sèvres – dat Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk een ultimatum zouden stellen aan Egypte voor de teruggave van het Suezkanaal, waarna zowel Israël als Egypte hun strijdkrachten zouden terugtrekken tot tien mijl van het kanaal. Zoals de drie partijen hadden verwacht, weigerde Nasser zijn troepen terug te trekken. Zoals ook overeengekomen zou Israël zich wel terugtrekken, waardoor Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk de oorlog verklaarden aan Egypte en dus niet aan Israël. Via hun vetorecht boycotten zowel Frankrijk als het Verenigd Koninkrijk de pogingen van de VN om een einde te stellen aan de vijandelijkheden, waarna zich een unieke situatie voordeed in de geschiedenis van de VN: de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie stonden gezamenlijk tegenover twee permanente leden van de VN-Veiligheidsraad. Nikita Chroesjtsjov ging zelfs zo ver een voorstel te doen aan de VS om gezamenlijk Frankrijk en Groot-Brittannië aan te vallen indien zij zich niet wilden terugtrekken uit Egypte. Uiteraard ging de VS ook op dat voorstel niet in.

Port Said werd vanuit diverse vliegdekschepen en luchthavens gebombardeerd en Nasser bracht alle veertig aanwezige schepen in het kanaal tot zinken. Vanaf 5 november controleerden Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk opnieuw het kanaal, terwijl de Israëli's de volledige Sinaiwoestijn hadden veroverd.

Omstreeks diezelfde tijd viel de Sovjet-Unie Hongarije binnen, wat ook een invloed had op de Suezkwesitie. De Amerikanen waren immers vastberaden die inval sterk te veroordelen, maar vreesden om op dat punt ongeloofwaardig te zijn indien zij Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk de vrije hand lieten in Egypte. Bijgevolg dwong Amerika de twee westerse landen tot een staakt-het-vuren. Maar veel krediet heeft Amerika daarmee niet gewonnen in de Arabische wereld, omdat de Sovjet-Unie intussen uitdrukkelijk de zijde van Egypte had gekozen, waardoor deze regio alsnog betrokken raakte in de Koude Oorlog.

De buffertroepen die Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk hadden geïnstalleerd aan de oevers van het Suezkanaal werden door de VN vervangen door haar eerste troepenmacht, namelijk de United Nations Emergency Force (UNEF). Deze troepen namen tevens een deel van het door Israël bezette gebied over.

Hoewel de interventies van Israël, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk de beoogde militaire doelstellingen hadden bereikt, draaide de hele zaak voor de twee westerse landen uit op een diplomatiek debacle. Vooral toen aan het licht kwam welke geheime afspraken waren afgesloten te Sèvres, haalden deze landen de woede van de Arabische wereld zich op de hals. Bovendien werden zij veroordeeld door talloze VN-lidstaten, inclusief de VS. Hun status als grootmacht kreeg ook een knauw omdat de schijn was ontstaan dat de twee westerse landen niet de middelen en/of de moed hadden gehad om militair in te grijpen zonder de hulp van Israël. Zelfs de Frans-Britse relaties hebben geleden onder deze kwesitie, aangezien de Britten reeds begonnen waren met een eenzijdige terugtrekking van hun troepen, zonder overleg met de Fransen die toen nog in volle oorlog waren met Egyptische troepen.

Ook al was de VS niet echt sterk uit dit conflict gekomen en had zij het Midden-Oosten verloren aan het Oostblok, toch werd het sinds de afhandeling van deze crisis

duidelijk voor de wereld dat er van dan af nog maar twee echte supermachten overbleven, namelijk de Verenigde Staten van Amerika en de Sovjet-Unie. Ondanks hun permanent lidmaatschap van de VN-Veiligheidsraad met vetorecht en hun nucleaire capaciteit, zouden zowel Frankrijk als Groot-Brittannië voortaan niet langer een doorslaggevende rol van betekenis spelen op het internationale toneel. In feite hadden deze twee landen daardoor zichzelf in belangrijke mate buitenspel gezet om een geloofwaardige rol te spelen als bemiddelaar in de Israëliisch-Palestijnse kwestie.

3. De Zesdaagse Oorlog en de naschokken

De diepste aanleiding van Nassers agressieve opstelling in 1956 lag dus in het onverwerkte trauma van 1948 en omwille van de wijze waarop Israël, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk de Suezcrisis hadden aangepakt was dit Arabische trauma alleen maar vergroot. De militaire overwinning van Israël had de spanning in het Midden-Oosten enkel opgevoerd, te meer daar Nassers onwrikbare opstelling hem veel prestige had opgeleverd in de Arabische wereld. De gedeeltelijke bezetting van de Sinai door Israël had dan wel een belangrijke buffer opgeleverd (waardoor een aanval vanuit Egypte quasi onmogelijk was geworden), maar tegelijk was die bezetting een doorn in Nassers oog.

In diezelfde tijd ontstond er trouwens nog een heel nieuwe bron van conflict. Israël was namelijk gestart met een grootschalig waterproject – de National Water Carrier of Israel – dat water van het Meer van Tiberias zou overhevelen naar alle dichtbewoonde gebieden van Israël, tot in de Negevwoestijn. Rond 1964 had het project zijn volle capaciteit bereikt, tot ergernis van de Arabische wereld. Zowel Libanon, Syrië als Jordanië hebben rivierbronnen die het Meer van Tiberias van water voorzien, waardoor deze landen werkzaamheden startten om dat water af te leiden, wat tot conflicten leidde die zich hoofdzakelijk afspeelden tussen Israël en Syrië. Uiteindelijk lagen deze spanningen mede aan de basis van de Zesdaagse Oorlog van 1967. (Seliktar, 2005)

Nog in 1964 ontstond met de oprichting van de Palestinian Liberation Organization (PLO) ook een nieuwe hoofdrolspeler in het Israëliisch-Palestijns conflict, waardoor de Palestijnen een politieke vertegenwoordiging had, met zetel in de Arabische Liga. Hoofdstuk 22 van hun handvest stelde:

“Zionism is a political movement organically associated with international imperialism and antagonistic to all action for liberation and to progressive movements in the world. It is racist and fanatic in its nature, aggressive, expansionist, and colonial in its aims, and fascist in its methods. Israel is the instrument of the Zionist movement, and geographical base for world imperialism placed strategically in the midst of the Arab homeland to combat the hopes of the Arab nation for liberation, unity, and progress. Israel is a constant source of threat vis-a-vis peace in the Middle East and the whole world. Since the liberation of Palestine will destroy the Zionist and imperialist presence and will contribute to the establishment of peace in the Middle East, the Palestinian people look for the support of all the progressive and peaceful forces and urge them all, irrespective of their affiliations and beliefs, to offer the Palestinian people all aid and support in their just struggle for the liberation of their homeland.”

De volgende belangrijke ontwikkelingen in het Israëliisch-Palestijns conflict voltrokken zich in 1967. Op 19 mei van dat jaar stuurde Egypte de UNEF-waarnemers huiswaarts om de VN-linies te overschrijden en een 100.000 man sterke troepenmacht te ontplooiën nabij de grens met Israël. Bovendien werd – net als in 1956 – de scheepvaart voor Israël ontzegd in de Golf van Akaba. Aan het eind van deze maand sloot Jordanië een wederzijds verdedigingspact af met Egypte.

Israël zag met lede ogen aan hoe diverse troepenmachten zich ontplooiden aan zijn grenzen en besloot om op 5 juni een aanval te ontketenen, waarbij in één dag een enorme klap werd uitgedeeld aan zowel de Egyptische, de Jordaanse, de Syrische als de Iraakse luchtmacht. Binnen de zes dagen versloeg de IDF (Israeli Defense Forces) zijn vijanden, waarbij het land bovendien de controle verwierf over de hele Sinaï, de Gazastrook, de Westbank, Oost-Jeruzalem en de Golanhoogte. Eens te meer ging voor Israël een militaire overwinning gepaard met een bijkomende vernedering van de Arabische wereld. Eens te meer won de *hard power* het van de *soft power*; Israël verkoos om zijn veiligheid in eigen handen te nemen (via de controle over bijkomend gebied), eerder dan te redeneren vanuit diplomatiek oogpunt. Er restte Israël weliswaar weinig andere keuze, maar de Arabische woede nam daardoor enkel toe. Voor de Israëli's was het echter niet alleen een kwestie van veiligheid. Vooral de verovering van Jeruzalem was voor haast alle Israëli's en alle Joden ter wereld – ook de seculiere – een intens emotionele kwestie; na negentien eeuwen van diaspora en vervolging, met de Holocaust als hoogtepunt, hadden ze nu niet alleen hun thuisland herwonnen, maar ook hun religieuze en politieke hoofdstad. Het leek toen alsof het hele land uitbarstte in tranen van ontroering en geluk.

De uitkomst van de Zesdaagse Oorlog – zo genoemd door Moshe Dayan, een discrete verwijzing naar de Bijbelse schepping in zes dagen – had en heeft nog steeds een impact op de wereldpolitiek, vanwege de volledige hertekening van het initiële verdelingsplan van het Britse mandaatgebied.

In november 1967 nam de VN-Veiligheidsraad resolutie 242 aan die mikte op grondgebied in ruil voor vrede en gestoeld was op vier principes: Israël zou zich terugtrekken uit (de) gebieden die ze eerder dat jaar had veroverd, er zouden gedemilitariseerde zones worden ingesteld, iedere betrokken staat zou elkaars recht op veilige en erkende grenzen erkennen en er zou een oplossing komen voor het vluchtelingenprobleem. De resolutie was echter een doodgeboren kind. Twee maand eerder had de Arabische Liga immers unaniem haar drievoudige “no” afgekondigd (in de Soedanese hoofdstad Khartoem): “No recognition, no peace, and no negotiations with Israel”.

Aan Israëliische zijde lagen de zaken ingewikkelder. Nauwelijks een week na het beëindigen van hun oorlog had de Israëliische regering een aanbod gedaan om zich terug te trekken uit de Sinaï en de Golanhoogte, maar zij deed moeilijk over de Gazastrook, Jeruzalem en de Westelijke Jordaanoever. Volgens de regering was zij daarmee al tegemoet gekomen aan de resolutie die een half jaar later werd gestemd, maar dat was betwistbaar omwille van een taalkundig twistpunt. In die tijd kende de VN slechts twee officiële “werktalen”: Frans en Engels. Arabisch, Russisch, Spaans en Chinees waren wel officiële talen, maar geen werktalen. Hoe dan ook was er een betekenisverschil tussen de versies van de twee werktalen.

In de Engelse versie stond: “Withdrawal of Israeli armed forces from territories occupied in the recent conflict”. Door de afwezigheid van een bepaald lidwoord vóór het woord “territories” werd opengelaten hoeveel territorium Israël moest teruggeven. In de Franse versie (die niet de originele was, maar wel dezelfde kracht van wet heeft) stond echter: “Retrait des forces armées israéliennes des territoires occupés lors du récent conflit”. Het

lidwoord “des” impliceerde dat Israël zich van alle territoria moest terugtrekken, maar de regering verdedigde dus het standpunt dat haar voorstel tegemoetkwam aan de Engelstalige versie, terwijl de Arabische Liga vasthield aan haar drievoudig “no”.

Uiteindelijk heeft Europa geen enkele noemenswaardige rol gespeeld in de aanleiding of de nasleep van de Zesdaagse Oorlog, maar gooide het Midden-Oosten wel in de Koude Oorlog. De Sovjet-Unie begon Egypte en Syrië te bewapenen en de VS deed hetzelfde ten aanzien van Israël. Met Russische wapens begon Egypte twee jaar later een uitputtingsslag, waarbij Egypte niet langer een massaal militair offensief beoogde, maar occasionele aanvallen en (vooral) artilleriebeschietingen op Israëlische stellingen in de Sinaï, om de bezetting ervan onbetaalbaar en onhoudbaar te maken voor Israël. Deze uitputtingsslag eindigde met het overlijden van de charismatische en gepassioneerde president Nasser die werd opgevolgd door de intellectuele president Mohammed Anwar al-Sadat.

In diezelfde tijd namen ook een aantal Palestijnse verzetsorganisaties – waarvan Fatah de grootste was – de leiding over van de PLO die tot dan toe gedomineerd werd door Egyptenaren.

4. Jom Kipoer en Camp David

Aangezien de uitputtingsslag aan Egypte zelf meer schade had berokkend dan aan Israël, besloot Sadat het geweer van schouder te veranderen door toenadering te zoeken met de VS, in de hoop dat de Amerikanen druk zouden zetten op Israël om de Sinaï terug te schenken. De pasmunt die hij daarvoor wilde gebruiken was de wegzending van 15.000 Russische adviseurs uit Egypte. In 1971 zocht hij zelfs rechtstreekse toenadering met Israël, dat echter wantrouwig bleek.

Sadat besloot om Israël aan de onderhandelingstafel te dwingen door op 6 oktober 1973 een Egyptisch-Syrisch offensief te ontketenen op Israël. Die dag vierden de Joden hun jaarlijkse Grote Verzoendag (Jom Kipoer), de heiligste dag in het jodendom. Voor vele seculiere joden is het de enige dag per jaar dat zij een synagoge bezoeken en volgens de joodse gebruiken is het dan taboe om een telefoon op te nemen, naar de radio te luisteren of TV te kijken. Dit maakte de verrassing voor Israël nog groter, want de inlichtingendiensten hadden deze (nochtans goed voorbereide) oorlog niet zien aankomen, waardoor de IDF drie dagen nodig had om haar troepen op oorlogsvoet te brengen, maar intussen was de schade al aanzienlijk.

Egypte en Syrië genoten de steun van diverse bondgenoten, niet alleen Arabische. De Sovjet-Unie voorzag massaal in materiële steun en een aantal oliestaten voorzagen in royale financiële steun. Marokko, Irak, Jordanië, Algerije, Koeweit en Saoedi-Arabië leverden militaire steun met expeditiemachten. Zo leverde Irak een heuse pantserdivisie en de Egyptische luchtmacht werd versterkt met piloten uit Pakistan, Cuba en Noord-Korea.

Tijdens de eerste vijf dagen van de strijd verloor de IDF 500 tanks en 49 gevechtsvliegtuigen. Ook daarna bleek de uitstekende Russische luchtafweer – waarover zowel de Syriërs als de Egyptenaren beschikten – rampzalig te zijn voor de Israëlische luchtmacht. Op 7 november stamelde minister van Defensie, Moshe Dayan, dat het Derde Huis compleet aan het instorten was: zowel in het noorden als in het zuiden stelden de Israëlische defensielijnen niets meer voor en voor de invasiemacht lag de weg open om door te stoten tot de dichtbevolkte gebieden van Israël. Maar hun tegenstanders konden nauwelijks geloven dat ze over zo veel geluk beschikten, waardoor ze aarzelden. Bovendien leden hun gevechten onder hun euforie.

Door een aantal toevalligheden is het tij langzaamaan beginnen te keren in het noorden. Toen Israëlische troepen erin slaagden om door te stoten richting Damascus, lieten de Russen weten aan de VS niet te zullen aanvaarden dat Israël deze hoofdstad zou innemen. De Syrische president wees echter een Israëlisch voorstel tot wapenstilstand af. Dat veranderde quasi niets in het noorden, aangezien de Syrische troepen toch waren verslagen en Israël het risico niet wilde nemen om het Russische dreigement naast zich neer te leggen. Maar deze afwijzing had een belangrijke impact in het zuiden. Daar was de frontlijn intussen gestabiliseerd en Israël deed ook aan Egypte een voorstel tot wapenstilstand. Het militaire objectief van Egypte was intussen bereikt – de herovering van de Sinai –, niettemin meende Sadat dat het om politieke redenen onmogelijk was om in te gaan op Israëls voorstel. De Syrische president Assad – vader van de huidige president – had immers een gelijkaardig voorstel afgewezen. Dus als hij dat zou aanvaarden, leek het alsof hij het onderspit had gedolven, terwijl de Egyptische troepen er nog veel beter voor stonden dan de Syrische en zij hun objectief hadden bereikt. Tot consternatie van zijn generaals beval Sadat daarom zijn troepen om verder op te rukken dan hun uitstekende luchtdoelartillerie kon dekken, waardoor alle Egyptische winst werd tenietgedaan en Israël de kans kreeg om ook tot de Egyptische hoofdstad door te stoten.

Het was tot dan toe uniek in de geschiedenis van het Israëlisch-Arabisch conflict dat Israël ditmaal niet doorging tot de ultieme overwinning, ook al lag die binnen handbereik. Israël had immers geleerd dat een vernedering van de vijand de kiemen droeg van een volgend conflict.

Net als tijdens de Zesdaagse Oorlog had Europa zich ook tijdens de Jom Kipoeroorlog afzijdig gehouden. Alleen Portugal en Nederland hadden toestemming gegeven tot tussenlanding en herbevoorrading van Amerikaanse vliegtuigen die steun wilden leveren aan Israël, maar op politiek vlak bleef het windstil. De meeste Europese landen wisten niet welke houding aan te nemen, omdat ze bang waren van de olieboycot waarmee de OPEC, de Organisatie van olie-exporterende landen, dreigde en die ze uiteindelijk heeft uitgevoerd. Deze heeft geleid tot gigantische prijsstijgingen aan de pomp, tot viermaal de prijs die werd betaald vóór het uitbreken van het Egyptisch-Syrisch offensief. De impact daarvan op Europa was zo groot dat de gestage economische groei die was ingezet sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog voor het eerst vastliep.

Maar hoe traumatisch de Jom Kipoeroorlog ook was voor Israël, toch werd toen (precies daardoor) voor het eerst een klimaat gecreëerd waarin onderhandelingen mogelijk waren tussen Israël en een Arabisch buurland, namelijk Egypte. Om tal van redenen had geen van beide partijen veel vertrouwen in zowel de Verenigde Naties als Europa voor de rol van bemiddelaar (beide kampen hadden slechte ervaringen gehad met zowel Frankrijk als het Verenigd Koninkrijk en sommige VN-resoluties waren slecht onthaald in het Midden-Oosten). Amerika was zich door de jaren heen weliswaar beginnen te ontpoppen als trouwe bondgenoot van Israël, maar Sadat had vóór de oorlog al toenadering gezocht tot dat land, waardoor die communicatielijn gemakkelijk kon heropend worden. Zoals bekend, mondde dat uit in de vredesakkoorden van Camp David, waarbij Egypte zijn grondgebied terugkreeg en in ruil het bestaan van Israël erkende en er vrede mee sloot.

Sadat heeft het met zijn leven bekocht, maar de geschiedenis heeft aangetoond dat de vrede tussen Egypte en Israël duurzaam is, niet in het minst omdat Amerika Egypte daarvoor tot op heden jaarlijks royaal beloont met massa's financiële en militaire steun. Enkele jaren geleden – kort na de Arabische Lente – bleek echter hoe relatief die duurzaamheid is; Egypte is geen democratie en weinig doorsnee Egyptenaren dragen de vrede met Israël een warm hart toe. Toen in 2012 het eerste democratisch verkozen staatshoofd van Egypte een

Moslimbroeder bleek te zijn – Mohammed Morsi – hield de wereld zijn adem in met betrekking tot de Egyptisch-Israëliëse vrede. Pas toen generaal Sisi vervolgens gewelddadig een restauratie doorvoerde (en dus terugkeerde naar de dictatuur), slaakten heel wat westerse landen (en Israël) een zucht van verlichting.

Natuurlijk hadden ook de Palestijnen vastgesteld dat Israël niet onoverwinnelijk was. In de meer constructieve sfeer die daardoor ontstond, besloot de PLO om enkele delen van hun handvest te schrappen. Voortaan zou de PLO een tweestatenoplossing vooropstellen als doel en het Palestijnse deel zou zich uitstrekken binnen de grenzen van vóór de veroveringen van 1967. Als gevolg daarvan stemde de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 14 oktober 1974 een resolutie die de PLO erkende als de enige wettige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk. Twee weken later nam de Arabische Liga een gelijkaardig besluit en nog eens twee weken later kreeg de PLO bovendien de status van waarnemer binnen de VN. In die tijd hield PLO-leider Yasser Arafat ook een toespraak voor de Algemene Vergadering waarin hij zei: “In mijn ene hand heb ik de olijftak van de vrede, in mijn andere hand het pistool van de vrijheidsstrijder. Maak dat ik de olijftak niet uit mijn handen moet laten vallen.”

Een laatste belangrijk gevolg van de Jom Kipoeroorlog was dat door het olie-embargo wereldwijd meer aandacht is ontstaan voor de Israëlisch-Palestijnse kwestie, waarbij heel wat landen (publieke opinies en regeringen) geneigd werden om openlijk te sympathiseren met de ene of de andere partij. In Europa groeide daardoor de verdeeldheid over de Israëlisch-Palestijnse kwestie. Hoewel kan gesteld worden dat de oorlog en het embargo extra aandacht hebben opgeleverd voor de Israëlisch-Palestijnse kwestie in het algemeen, hebben toch vooral de Palestijnen gewonnen aan sympathie. Tot dan toe werden zij nog meer beschouwd als een volk van terroristen; vanaf halfweg de jaren 1970 werden zij veel meer gezien als een volk dat leeft in een heel kwetsbare omgeving.

5. Crisis in Libanon

In 1970 had Israël de PLO uit Jordanië verdreven, waarna drieduizend gewapende aanhangers van deze organisatie hun toevlucht zochten in het zuiden van Libanon. Daardoor werd het broze evenwicht tussen christenen en moslims in deze regio verstoord, wat verregaande gevolgen had. In 1975 leidde dat tot een heuse burgeroorlog, waarna Syrië in 1976 intervenieerde om militaire hegemonie over het land te verwerven.

Het Syrische regime realiseerde zich dat dit bedreigend zou overkomen voor Israël, waardoor het toenadering zocht tot Amerika om een lijn vast te leggen tot waar Israël de Syrische invloed aanvaardbaar zou achten. Deze rode lijn werd uiteindelijk vastgelegd in mei 1976. In de praktijk bleek echter dat daardoor de PLO een soort vrijstaat had kunnen creëren in het zuiden van Libanon. In april 1977 legden christelijke milities een strook van tien kilometer vast in de grensstreek, waarbinnen geen Palestijnse aanwezigheid zou worden geduld; niet door de milities en evenmin door Israël. De Palestijnen stelden daarmee te kunnen instemmen op voorwaarde dat Syrië zou stoppen met artilleriebeschietingen op de Palestijnse vluchtelingenkampen in Beiroet.

Een maand later kwam Menachem Begin aan het hoofd van de Israëlische regering en steunde meteen openlijk de christelijke milities en het idee dat zij een Zuid-Libanees leger zouden oprichten. Dat leger bleek geen partij te zijn voor de PLO, waardoor de IDF Zuid-Libanon binnenviel en de grenszone een maand lang bezet hield. Toen de PLO van zich afbeet, ging de IDF over tot bombardementen van PLO-stellingen, wat beantwoord werd door

de beschieting van woongebieden in Noord-Israël. Bovendien voerde de PLO op 11 maart 1978 een zware terreuraanslag uit op Israëlische bodem, waarbij zeventig Israëli's en één Amerikaan omkwamen ... Vier dagen later – op 14 maart – viel de IDF Libanon binnen.

Het doel van deze interventie was de strook van tien kilometer daadwerkelijk en definitief veilig te stellen. In die strook bevonden zich drie enclaves van christelijke dorpen die van elkaar gescheiden werden door sjiitische woongebieden waar heel wat PLO-strijders zich schuilhielden. Voor Israël was het dus van groot belang om zich op te stellen als bondgenoten van de sjiieten, maar dit plan mislukte dramatisch. Dat was niet zozeer te wijten aan onwil van sjiitische kant. Maar omdat de Israëli's de sjiieten aan hun kant wilden krijgen, leek het hen onverantwoord om met tanks hun woongebieden binnen te rollen. De infanterie voelde zich daardoor te weinig gedekt tegen het hevige weerwerk van de PLO, waardoor de gevechten dermate ontspoorde dat er heel wat sjiitische burgerslachtoffers vielen, zo'n 7.700 woningen werden beschadigd, een vluchtelingenstroom van 285.000 sjiieten ontstond in noordelijke richting, met vooral als gevolg heel wat rancune ten aanzien van Israël.

De internationale gemeenschap reageerde meteen op deze vluchtelingenstroom en op aandringen van de VS nam de VN op 19 maart de resoluties 425 en 426 aan. De eerste eiste de onmiddellijke terugtrekking van Israël en met de tweede werd de UNIFIL-vredesmacht opgericht om de vrede in de grenszone te bewaren. Uiteindelijk bleek nog een resolutie 427 vereist te zijn opdat de IDF zich echt helemaal zou terugtrekken, wat ook gebeurde vanaf 31 mei.

Vanaf 1979 begon de PLO zich terug te versterken in het zuiden van Libanon, waarna het conflict uiteindelijk culmineerde in de Israëlisch-Libanese oorlog van 1982. Deze oorlog voltrok zich op het Libanese grondgebied, tussen enerzijds Israël, Libanese christelijke milities en het merendeel van wat restte van het Libanese leger en anderzijds Syrië en de PLO (die zich had gevestigd in de hoofdstad Beiroet). De strijd heeft het leven van talloze burgers gekost, maar uiteindelijk werd de PLO definitief verdreven uit Beiroet. In het kader van het staakt-het-vuren diende de leiding en ongeveer achtduizend aanhangers van de PLO het land te verlaten, waardoor de Palestijnse vluchtelingen kwetsbaar achterbleven. Dus na een tweede maal verdreven te zijn (eerst uit Jordanië en vervolgens uit Libanon) vestigde de organisatie haar hoofdkwartier in Hammam Chott, nabij de Tunesische hoofdstad. Drie jaar later zou dat hoofdkwartier overigens gebombardeerd worden door de Israëlische luchtmacht, als vergelding voor de moord op drie Israëlische toeristen op een jacht nabij Cyprus.

De Israëlisch-Libanese oorlog van 1982 gaf ook aanleiding tot een nieuwe erfvijand van Israël, namelijk de Hezbollah (oftewel “partij van God”) die uit sjiitische Libanezen bestaat. Volgens hun handvest beschouwen zij naast Israël en de falangisten ook Amerika en Frankrijk als hun grootste vijanden. Maar ook heel wat Israëlische burgers bleven gefrustreerd achter over de acties van het IDF in Libanon, meer bepaald door het bloedbad in de Palestijnse vluchtelingenkampen van Sabra en Shatila dat zich had voltrokken tijdens die oorlog en waarbij zevenhonderd tot drieduizend vijfhonderd personen, hoofdzakelijk burgers, werden afgeslacht door een Libanees-maronitische falangistenmilitie.

De Israëlische troepen werden niet beschuldigd van deelname daaraan, maar zij zouden het bloedbad wel gefaciliteerd hebben door vluchtwegen af te sluiten en de daders van vuurpijlen (als nachtverlichting) te hebben voorzien. Als gevolg daarvan organiseerde de Israëlisch-pacifistische Peace Now-beweging een protestmars in Tel Aviv, waaraan drie- à vierhonderdduizend burgers deelnamen, bijna tien procent van de toenmalige Israëlische bevolking. Het Israëlische hooggerechtshof kondigde daarop een grootschalig onderzoek aan. De uiteindelijke conclusie was dat er geen bewijzen waren voor een directe betrokkenheid

van de IDF in het bloedbad – daartoe waren vooraf ook geen aanwijzingen – maar dat IDF-officieren te laks waren geweest om er een einde aan te stellen. De Israëlische minister van Defensie, Ariel Sharon, werd bovendien verantwoordelijk geacht door niet proactief op te treden toen de falangisten onomwonden wraakacties hadden aangekondigd. Het hooggerechtshof adviseerde dan ook Sharon uit zijn functie te ontheffen en berispte bovendien Yitzhak Shamir, de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Rafael Eitan, de toenmalige bevelhebber van de IDF, en vier andere officieren.

De bevindingen van het hooggerechtshof strookten wel grotendeels met de overtuigingen die diverse partijen hadden over de Israëlische betrokkenheid bij het bloedbad, maar toch vonden velen – binnen en buiten Israël – dat de uiteindelijke sancties voor de Israëlische verantwoordelijken te vrijblijvend en te mild waren; niet minder dan twee van de verantwoordelijken werden nadien overigens premier van Israël, Yitzhak Shamir en Ariel Sharon.

In 2006 raakte Israël opnieuw betrokken in een oorlog in Libanon, maar dit keer was de rol van Palestijnen van ondergeschikte orde. Alles begon met een aanval van Hezbollah op een Israëlische grenspost, waarbij drie Israëlische soldaten werden gedood en twee gevangengenomen. Dit gebeurde achttien dagen na een Israëlische operatie in de Gazastrook.

Het hele conflict draaide grotendeels om de eis van Israël om deze twee gevangenen vrij te krijgen, ook al vielen bij deze strijd honderden doden aan de zijde van Hezbollah en enkele tientallen aan IDF-kant.

De periode tussen de Libanese crisissen van 1982 en van 2006 mag echter niet beschouwd worden als een periode van kalmte. Binnen Israël deed zich toen namelijk nog een belangrijke nieuwe ontwikkeling voor die de wereld zou ingaan als “Intifada”.

6. De Eerste Intifada

Een langdurige toestand van militaire bezetting ontregelt een samenleving. Wanneer een volk geen zelfbeschikking kent, kan het geen politiek uitstippelen qua onderwijs, infrastructuur, tewerkstelling en talloze andere domeinen die garant staan voor de welvaart van een samenleving. Sinds 1967 zijn de Palestijnse inwoners van de bezette gebieden onderworpen aan de militaire wetten van Israël, terwijl de Israëlische kolonisten die in diezelfde gebieden wonen onderworpen zijn aan het burgerlijk recht van Israël.

Israël werd al herhaaldelijk gewezen op schendingen van het internationaal recht, mensenrechten, de Conventies van Genève en andere internationale verdragen. Ondanks de Amerikaanse bondgenoot met vetorecht in de VN-Veiligheidsraad heeft die raad ook al diverse resoluties uitgevaardigd waarin Israël werd gewezen op diverse tekortkomingen en niet-nagekomen verplichtingen.

In 1987 hadden de Palestijnen er dus twintig jaar van militaire bezetting op zitten, waardoor intussen een hele generatie van jongeren was opgegroeid die nooit iets anders hadden gekend dan militaire bezetting en bijgevolg leefde in schrijnende kansarmoede.

In tegenstelling tot de Libanoncrisis uitte de Intifada zich niet in een directe gewapende krachtmeting tussen de PLO en de IDF, maar in stakingen, burgerlijke ongehoorzaamheid, graffiti, een oproep tot boycot van Israëlische producten en de verspreiding van beelden waarbij Israëli's brutale macht gebruikten tegen Palestijnse burgers. De uitingen van geweld bleven daarbij hoofdzakelijk beperkt tot het gooien van stenen en

hooguit molotovcocktails, kortom wapens die, op militair vlak, niets voorstellen in vergelijking met alle spits technologie waarover de IDF beschikt.

De Palestijnse strategie van “Intifada” werd heel breed gedragen door de Arabische burgers van de bezette gebieden en kan enigszins vergeleken worden met de wijze waarop de zionisten in 1947 de ellendige toestand van de holocaustoverlevenden op *SS Exodus* hadden omgebogen tot een sterkte. Door het wereldkundig maken van de verschrikkelijke toestand waarin de passagiers van dat schip toen vertoefden, werd de internationale gemeenschap gemobiliseerd om druk uit te oefenen op Groot-Brittannië. Op een vergelijkbare manier trachtten de Palestijnen vanaf 1987 de internationale gemeenschap te mobiliseren om druk uit te oefenen op Israël. Beelden van Palestijnse kinderen die stenen gooiden naar tot de tanden gewapende Israëliische soldaten creëerden een beeld van de Palestijnse David die het moedig opneemt tegen een lompe Israëliische Goliath. (Muravchik, 2015) Hoewel de metafoor van David en Goliath uiteraard teruggaat op de Joodse geschiedenis – en Israël dus heel goed wist hoe dat verhaal was afgelopen – was het aartsmoelijk voor de Israëliische ordediensten om een gepast antwoord te bieden op de wanhoop van die kansarme jongeren.

Israël meende tot dan toe over een perfect rationeel kader te beschikken om de bezettingstoestand te verantwoorden: deze zou verder blijven duren zolang Palestijnen gewapende aanvallen bleven uitvoeren op de Israëliische samenleving. Wat er zou gebeuren indien de Palestijnen zich inschikkelijker opstelden was onduidelijk, maar die vraag scheen zich toch niet te stellen. Niettemin zijn kinderen per definitie onschuldig in een gewapend conflict en zolang men kinderen geen enkel perspectief op een redelijke toekomst biedt, kan men na een militaire bezetting van twintig jaar nog bezwaarlijk verwachten van de jongste generaties volwassenen dat zij zich gemoedelijk opstellen ten opzichte van de militaire bezetters.

In de meest algemene termen kan het tijdelijk lonen om een agressor in een houdgreep te nemen, maar als men een volk generaties lang in een houdgreep houdt, kan men het de tweede, derde en volgende generaties steeds minder kwalijk nemen. Tijdens de Eerste Intifada is met name in Europa de sympathie voor de Palestijnse zaak aanzienlijk toegenomen. Europese landen die Israël al jarenlang als vriend hadden beschouwd – Nederland, Duitsland, Denemarken ... – kwamen onder druk te staan om hun mening bij te sturen.

Naar aanleiding van de Intifada riep de PLO de onafhankelijkheid uit van Palestina en eind 1988 hebben tientallen landen het bestaan van de Palestijnse staat ook erkend, inclusief enkele toekomstige EU-lidstaten, zoals Malta, Cyprus, Tsjech-Slowakije.³⁷ Ook de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties “bevestigde” toen de Palestijnse onafhankelijkheidsverklaring.³⁸

Toen echter Saddam Hoessein Koeweit binnenviel, verkwanselde PLO-leider Yasser Arafat veel van de sympathie die hij in de drie jaren voordien had opgebouwd door de kant van Irak te kiezen, wat overigens een exodus heeft veroorzaakt van de 400.000 Palestijnen die in Koeweit woonden vóór de Golfoorlog (op slechts twee miljoen inwoners). Israël kon daarentegen een deel van de opgelopen schade goedmaken door zich afzijdig te houden in de

---

³⁷ Vandaag wordt Palestina erkend door 138 staten, wat grosso modo neerkomt op veruit de meeste landen ter wereld, met uitzondering van vooral West-Europese en Noord-Amerikaanse landen. Zie bijlage C.

³⁸ Later, in 2012, promoveerde het statuut van “Palestina” binnen de Verenigde Naties ook van “non-state observer” (sinds 1974) tot “non-member observer state”. Later dat jaar werd ook beslist dat in officiële VN-documenten de benaming “State of Palestine” zou worden gehanteerd.

strijd. Op vraag van de Amerikanen ging de Joodse staat immers niet in op Saddams provocaties – zoals het afvuren van scudraketten op Haifa en Tel Aviv – aangezien anders de Arabische coalitiepartners van Amerika ermee dreigden af te haken.

7. De vredesconferentie in Madrid, de Oslo-akkoorden en de *Road Map for Peace*

Aan het eind van de Golfoorlog lagen de kaarten vrij goed voor een nieuw vredesinitiatief in het Midden-Oosten; tijdens de Intifada had de PLO prestige opgebouwd, maar de organisatie schitterde ook niet al te zeer door Arafats blunder in de Golfoorlog en Israël had zich tijdens de Golfoorlog nederig opgesteld. Eens te meer kwam het initiatief van Amerika, maar George Bush senior drong aan op de Sovjet-Unie als cosponsor. Michail Gorbatsjov had zich immers getoond als een efficiënt en betrouwbaar onderhandelaar, de beëindiging van de Koude Oorlog zou nog eens in de verf worden gezet en de Sovjet-Unie had goede banden in de Arabische wereld. Bovendien had het land commerciële belangen in het Midden-Oosten die interessanter zouden worden in een klimaat van vrede.

Spanje fungeerde als gastheer – zij hadden nog geen potten gebroken in het Midden-Oosten – maar speelde verder geen specifieke rol. Van 30 oktober tot 1 november 1991 vergaderden Syrische, Libanese, Jordaanse, Palestijnse en Israëliëse officiële delegaties. Ook Egypte, de Europese Unie en de Samenwerkingsraad van de Arabische Golfstaten waren aanwezig, eerder symbolisch, om hun steun aan het initiatief te betuigen. Er werd overeengekomen dat zou worden uitgegaan van het principe “land in ruil voor vrede” (*land for peace*), zoals dat voor het eerst werd geformuleerd in de befaamde resolutie 242 van de VN-Veilighedsraad. Tevens was er sprake van een “interim self-government” voor de Palestijnen, maar de eigenlijke uitkomst van deze conferentie leek al bij al niet veel meer te zijn dan het loutere feit dat deze delegaties waren samengekomen in een zelfde ruimte en drie dagen lang hadden gepraat. Daarmee hadden zij zich bereid getoond tot vredesbesprekingen en dat had zijn belang. Israël had vooraf al te kennen gegeven enkel bilateraal te willen onderhandelen, vermoedelijk uit vrees dat de Arabische leiders anders ofwel één blok zouden vormen tegen Israël, ofwel in een onderling opbod van onverzettelikheden zouden belanden ten aanzien van Israël. De besprekingen golden als een soort voorbereiding daarop en voorts lagen de verwachtingen niet echt hoger dan wat symboliek. Maar op die manier werd een vertrouwensklimaat gecreëerd voor verdere onderhandelingen waarvan de modus operandi toen nog onbepaald was.

In januari 1992 volgde nog een multilateraal overleg waar Israël al bezwaren uitte om het vluchtelingenprobleem te bespreken. Kort na de stoeve opstart van de eerste bilaterale gesprekken bleken zowel Syrië als Jordanië geen nut meer te zien in verder overleg. Nochtans is het belangrijkste (en misschien wel enige) tastbare resultaat waartoe de conferentie van Madrid heeft geleid precies een vredesakkoord tussen Jordanië en Israël (in oktober 1994). Ook met Syrië leek Israël zeer goed op weg te zijn naar een vredesakkoord, maar in laatste instantie sprong dat af.

Parallel aan de conferentie van Madrid liepen ook andere onderhandelingen die veel discreter, maar minstens zo efficiënt verliepen. Zij vatten aan puur op het initiatief van een individu, de Noorse socioloog Terje Larsen die op dat ogenblik geen functie bekleedde die relevant was voor de Israëliësch-Palestijnse kwestie. Te Londen bracht hij in december 1992 een Israëliëse hoogleraar geschiedenis, Yair Hirschfeld, in contact met Abu Ala, een aanhanger van de PLO. Dat gesprek was zuiver informeel, maar moest niettemin in het geheim plaatsvinden, aangezien het toen verboden was voor Israëliërs om contact te hebben

met PLO-leden. Larsen nodigde de twee heren uit bij hem thuis voor een vervolgesprek. Uiteindelijk verliepen de gesprekken in een strikt huiselijke sfeer tussen drie Palestijnen, twee Israëli's, Terje Larsen en zijn echtgenote Mona Juul. Zij bereikten een principeakkoord dat uitmondde in het fameuze eerste Oslo-akkoord. Aan Palestijnse zijde was de delegatie van meet af aan officieel – Abu Ala was de penningmeester van de PLO – maar aan Israëlische zijde gebeurde dat pas in een laat stadium. De aanvankelijke Israëlische delegatie maakte toen plaats voor Uri Savir, onderminister van Shimon Peres, en de advocaat Joel Singer. Op Larsens keukentafel werd een eerste versie ondertekend die opnieuw werd ondertekend door Mahmoud Abbas en Shimon Peres in een hotelkamer te Oslo. Pas dan werd het akkoord wereldkundig gemaakt, tot verbazing van de deelnemers aan de heel formele gesprekken die in Madrid waren begonnen en veel publieke belangstelling genoten. Nadien werden in Parijs nog enkele laatste aanpassingen doorgevoerd alvorens de bekende ondertekening plaatsvond in de Rose Garden van het Witte Huis op 13 september 1993. Geflankeerd door president Bill Clinton, tekenden premier Yitzhak Rabin en minister van Buitenlandse Zaken Shimon Peres voor Israël en Yasser Arafat voor de Palestijnen. De officiële getuigen waren de aanwezige afgevaardigden van de Russische Federatie, Egypte, Jordanië, Noorwegen en de EU.

Volgens dit akkoord erkende Israël de PLO als vertegenwoordiger van het Palestijnse volk en de PLO het bestaansrecht van Israël. Bovendien beloofde de PLO voortaan geweld en terrorisme af te zweren. Voorts werd voorzien in een bepaalde mate van Palestijns zelfbestuur. Deze zou een overgangperiode van vijf jaar omvatten, waarin een nieuw verdrag zou worden onderhandeld, namelijk Oslo II.

Israël zou beginnen met een terugtrekking uit de Gazastrook en het gebied rond Jericho. Daarbij zou de macht van de IDF worden overgedragen aan de nieuw op te richten “Palestijnse Autoriteit” inzake onderwijs, cultuur, gezondheidszorg, maatschappelijk welzijn, directe belastingen en toerisme. Bovendien zou een Palestijnse politiemacht worden samengesteld, maar voor de verdediging van buitenaf zou Israël nog verantwoordelijk blijven. Het statuut van Jeruzalem, het vluchtelingenprobleem, evenals het probleem van de kolonisten zouden dan in een slotfase worden onderhandeld. Ten laatste vijf jaar later – in mei 1999 – zou er dan een volwaardige Palestijnse staat moeten komen. Israël en de Palestijnse Autoriteit bereikten tussen 1994 en 1999 nog zes bijkomende akkoorden die gunstige voorwaarden moesten scheppen voor een tweestatenoplossing, maar deze werden nooit geheel voltooid.

Aanvankelijk verliep alles grotendeels volgens plan, maar een eerste domper kwam met de moord op premier Yitzhak Rabin door een ultranationalistische Israëli. Op 4 november 1994 was er een grootschalige optocht in Tel Aviv waar de aanhangers van de Oslo-akkoorden hun steun betuigden aan de twee Israëlische ondertekenaars. Het was bekend dat hun onderlinge persoonlijke verhoudingen niet hartelijk waren, maar tijdens die optocht vielen ze in elkaars armen. Na afloop verliet Rabin het stadhuis van Tel Aviv en net voor hij in zijn wagen stapte werd hij beschoten door Yigal Amir.

De daaropvolgende parlementsverkiezingen werden gewonnen door de Likoed-partij die de Oslo-akkoorden beschouwden als verraad van de Joodse zaak. De kolonistenpopulatie verdubbelde bijna in die periode, Palestijnse zelfmoordaanslagen vonden plaats en werden brutaal beantwoord door de IDF. In 1999 trad andermaal een regering aan die werd geleid door Ehud Barak van de Arbeidspartij. Bill Clinton zag zijn kans voor een nieuw vredesinitiatief en in juli 2000 kwam hij samen met Barak en Arafat in Camp David. De sfeer oogde heel constructief voor de camera en Barak deed een voorstel dat ten aanzien van de Palestijnen royaler was dan waarnemers voor mogelijk hadden geacht. Een definitieve

oplossing voor het Israëliisch-Palestijns conflict leek onafwendbaar. Alleen het probleem van de Palestijnse vluchtelingen bleek een laatste struikelblok te zijn, waardoor Arafat in laatste instantie het aanbod weigerde, zonder enig tegenvoorstel te formuleren.

Toen korte tijd later de controversiële oppositieleider Ariel Sharon het vreemde idee had om, heel provocerend, een “wandelingetje” te maken op de Tempelberg (waarop de Al-Aqsamoskee staat), brak een Tweede Intifada uit. Toen Ariel Sharon – die dus eerder ontheven was uit zijn functie vanwege zijn verantwoordelijkheid in het bloedbad van Sabra en Shatila – kort nadien premier werd van Israël (in 2001), laaide het geweld nog verder op, overigens tot niemands verbazing.

Na een aantal Palestijnse zelfmoordacties ontketende Sharon een grootscheepse militaire actie op de Westbank. Quasi de gehele administratie van de Palestijnse Autoriteit werd met de grond gelijk gemaakt, de IDF hernam de volledige controle over de Westbank, ook over de gebieden die, in lijn met de Oslo-akkoorden, reeds overgeleverd waren aan de Palestijnen. Ook Arafats compound in Ramallah moest eraan geloven, waarop de Palestijnse leider vervolgens onder huisarrest werd geplaatst.

In de nasleep van de conferentie van Madrid was in 1992 het Midden-Oostenkwartet opgericht en bestond uit de VS, Rusland, de Verenigde Naties en de Europese Unie. Naar aanleiding van een speech van George W. Bush op 24 juni 2004 werd dit kwartet geactiveerd om terug werk te maken van de verdere uitvoering van de Oslo-akkoorden, maar ditmaal zonder dwingend tijdschema.

Het initiatief – genaamd de Road Map for Peace – voorzag in een stappenplan, maar reeds in de aanvangsfase van stap één (“to satisfy the preconditions for a Palestinian state”) bleek het uit te draaien op een mislukking omwille van een aantal hoofdrolspelers. Zo stelde Sharon eisen aan de Palestijnen die heel veel strikter waren dan wat Barak eerder had voorgesteld op Camp David, terwijl hij voor Israël de nagenoeg complete vrijheid van handelen bepleitte. Zo eiste hij onder meer dat Arafat buitenspel werd gezet omdat hij onvoldoende zou hebben gedaan om het Palestijns geweld te bedwingen (waarop Abbas in plaats werd gesteld). George W. Bush maakte voor de camera’s de eenzijdige en weinig diplomatische analyse dat eigenlijk alles te wijten was aan Palestijnse terreur en voorts opteerde het Kwartet voor Tony Blair als zijn speciale gezant voor het Midden-Oosten. Ook dat was ongelukkig, aangezien hij een erg slechte reputatie had in de Arabische wereld als *brother in arms* van Bush tijdens de invasie van Irak van 2003. Bovendien was bekend dat hij een lang parcours had als vriend van Israël. De EU vaardigde haar toenmalige hoge vertegenwoordiger van de Unie voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid, Javier Solana, af als onderhandelaar. Hij behoorde niet tot de problematische hoofdrolspelers, maar hij heeft zijn stempel niet kunnen drukken op de werkzaamheden van het Kwartet. Toen hij aandrong op een gesprek met Sharon, wimpelde die dat in eerste instantie af. Uiteindelijk hebben ze elkaar alsnog ontmoet op 22 juli 2004. Later bekritiseerde hij Israël vanwege de obstructie die dat land zou hebben gepleegd in de Palestijnse presidentiële verkiezingen van 9 januari 2005 en ontmoette niettemin Sharon een tweede keer enkele dagen later. Niet alleen Sharon, maar ook de andere leden van het Kwartet zijn nooit ingegaan op een initiatief van Solana.

Ondanks dat intussen geen meter vooruitgang werd geboekt, bevestigden de betrokken partijen op 8 februari 2005 plechtig hun toewijding aan de Road Map. Hoewel het Kwartet nadien nauwelijks enige actie had ondernomen, voltrok zich nogmaals een plechtige bevestiging op 27 november 2007, ditmaal in de VS. In 2008 werd echter afgezien van verdere onderhandelingspogingen, aangezien alle hoop weg was na raketbeschietingen op Israël vanuit de Gazastrook.

VI. Actuele status quaestiones

1. De tweestatenoplossing

De realisatie van een volwaardige Palestijnse staat werd dus verhinderd door een eerste golf van geweld na de moord op premier Rabin en vervolgens door een nog gewelddadigere periode tussen 2001 en 2005. In 2005 besloot Israël zich eenzijdig volledig terug te trekken uit de Gazastrook; de Israëlische kolonisten en militairen werden weggestuurd, sindsdien worden enkel nog een aantal grensposten gecontroleerd door de IDF.

Een verbetering van de leefomstandigheden in de Gazastrook bleef echter uit, waardoor de kiezer niet onder de indruk was van het gebaar van Israël, integendeel, in 2006 behaalde Hamas een klinkende electorale zegen. Sedertdien zijn de Palestijnen nooit meer naar de stembus gegaan. Yasser Arafat overleed in 1994 en werd (na twee korte interim-voorzitters) opgevolgd door Mahmoud Abbas als voorzitter van de Palestijnse Autoriteit. Zijn termijn zou aflopen in 2009, maar uit angst voor het verkiezingsresultaat (d.i. een nog eclatanter succes van Hamas) schijnen zowat alle internationale sponsors van het Israëlisch-Palestijnse vredesproces het erover eens te zijn dat het houden van verkiezingen onder Palestijnen momenteel geen goed idee is.

In 2006 raakte Israël nog betrokken in een ernstig conflict in Libanon en voorts blijft vooral de Gazastrook een erg onrustig gebied. Op het eerste gezicht is dat vreemd, omdat deze strook gedemilitariseerd is, in tegenstelling tot de Westbank, maar de overbevolking van de Gazastrook en het slechte bestuur ervan maken dat de leefomstandigheden er penibeler zijn. Nochtans is het alledaagse leven in de Westbank ook benard. In 2015 voltooide Israël een soort barricade van ongeveer zeventien kilometer lang (in een land dat qua oppervlakte vergelijkbaar is met België) op de zogenaamde *Green Line*, d.i. de lijn van het staakt-het-vuren die in 1949 werd overeengekomen tussen Israël, Egypte, Jordanië en Syrië. Het betreft een constructie van bijna tien meter hoge betonnen muren, torens en controleposten, hekken, prikkeldraad en greppels, soms dwars door Palestijnse dorpen heen. Sindsdien is het geweld vanuit de Westbank op Israël weliswaar aanzienlijk afgenomen, maar spontane vergelijkingen met de Berlijnse *Schandmauer* van weleer zijn onvermijdelijk.

2. De grootste obstakels voor een oplossing van het conflict

a. Aan Israëlische zijde

De diverse onderhandelaars die in het Israëlisch-Palestijns conflict de revue zijn gepasseerd waren het er grotendeels over eens dat in deze kwestie de eerste bekommernis van Israël “(fysieke) veiligheid” is en van de Palestijnen “grondgebied” (*land for peace*).

Langs Israëlische kant zijn veiligheids garanties een *conditio sine qua non* voor een oplossing van het conflict. Met Amerika als (o.m. financiële en militaire) bondgenoot is Israël er tot nu toe in geslaagd zich van een relatieve veiligheid te verzekeren, maar ook de (illegale) bezetting van heel wat gebieden houdt verband met Israëls bezorgdheid over zijn nationale veiligheid. Israël heeft al meermaals het gevoel gehad te moeten kiezen tussen illegale veiligheid of legale vernietiging. Die bezetting biedt immers bufferzones in geval van oorlog en bemoeilijkt willekeurige aanvallen in periodes van relatieve rust (zoals gebeurde op Jom Kipoer in 1973).

Hoe sterk de veiligheidsgaranties van Israël zouden zijn in eender welke voorgestelde oplossing, Israël zal zich waarschijnlijk altijd de vraag blijven stellen: maar wat als we toch nog worden aangevallen? Zal ons beschikbare grondgebied ons nog wel in staat stellen om ons adequaat te verdedigen? Herinner de genoemde grondslag van het zionisme: er moet definitief een halt worden toegeroepen aan de eeuwenlange willekeurige vervolgingen van Joden en alleen met een sterke eigen staat kan die garantie worden geboden. Hierbij kan nog opgemerkt worden dat het Jodendom weinig goede ervaringen heeft met het uitbesteden van zijn veiligheid en dat deze grondslag ook impliceert dat wanneer moet gekozen worden tussen overleven in de illegaliteit en sterven in de legaliteit, voor het eerste wordt gechopt.

De Golanhoogte maakt een grondoffensief vanuit Syrië nagenoeg onmogelijk, de Jordaanrivier is een efficiënte antitankgracht, zowel de Gazastrook als de Sinaiwoestijn vormen buffers met Egypte ... Israël heeft in al zijn oorlogen gekampt met het probleem van strategische diepte. Het land is dichter bevolkt dan de aangrenzende buitenlandse gebieden en bovendien behoorlijk smal. Zo is de oostelijke grens van de Westbank op heel wat plaatsen amper twintig kilometer verwijderd van de Middellandse Zee (dus de oostgrens van Israël), inclusief de belangrijke kuststeden als Herzliya, Netanja en Tel Aviv. Bovendien is het centraler gelegen Jeruzalem slechts iets meer dan twintig kilometer verwijderd van de grens met Jordanië. Dus, als Israël geen enkele zeggenschap heeft over de Westbank, zou een verrassingsaanval van daaruit al gauw fataal zijn voor heel wat essentiële plaatsen van de Joodse staat. Dat verklaart overigens waarom Israël vaak de eerste schoten heeft gelost in oorlogen waarin het betrokken raakte, zonder dat dat betekent dat Israël die oorlogen heeft uitgelokt. Wanneer immers grote militaire troepenmacht en installaties worden geconcentreerd aan de buitengrenzen van het land (zoals in 1967 en 1973), weet Israël dat de bedreiging existentieel is en in dergelijke gevallen is het cruciaal voor Israël dat de strijd zo veel mogelijk buiten zijn grenzen wordt gevoerd. Een oorlog die in de wijde vlakten van de Sinaiwoestijn of van het Golangebergte wordt gevoerd leidt immers logischerwijs tot veel minder onschuldige burgerslachtoffers en materiële schade.

Israël heeft dan wel vrede met Jordanië en Egypte, maar in 2012 bleek dat die ogenschijnlijk duurzame vrede snel zou kunnen omslaan. Moslimbroeders zijn immers bondgenoten van Hamas. Het probleem van strategische diepte zou nog kunnen worden opgelost door op de grenslijn een VN-troepenmacht te stationeren die bevoegd is om militaire ontwikkelingen in de risicogebieden (zoals troepenverplaatsingen) op de voet te volgen. Maar in 1967 was gebleken dat de VN-troepenmacht in de Sinai met een handomdraai huiswaarts kon worden gestuurd.

Israël heeft intussen weliswaar ingestemd om het zonder buffer tegen Egypte te stellen, maar intussen is het probleem complexer geworden, veel complexer. In de loop van de geschiedenis van het moderne Israël heeft het land immers zelf voorzien in veiligheidsgaranties door diverse gebieden niet alleen in te palmen, maar ook door het te bevolken en te bewapenen.

Volgens het *Palestinian Central Bureau of Statistics* woonden in 2012 niet minder dan 563.546 Israëli's in de Palestijnse gebieden (maar dus niet meer in de Gazastrook). (*Palestinian Central Bureau of Statistics*, 2013, p. 49) Als men weet dat dit cijfer sindsdien jaarlijks is toegenomen en dat er bovendien ongeveer 20.000 Israëli's in de Golanhoogten wonen, komt men al snel aan ongeveer 600.000 Israëli's die zouden moeten verhuizen indien men zou terugkeren naar de grenzen van 1967.

Israël werd al diverse malen veroordeeld door de VN-Veiligheidsraad omwille van zijn nederzettingenpolitiek en in april 2012 herinnerde toenmalig VN-secretaris-generaal Ban Ki-moon Israël er nog aan dat elke nederzettingenactiviteit van het land illegaal is, maar het is

onduidelijk hoe een volksverhuizing van 600.000 mensen kan worden gerealiseerd in een modern land als Israël.

Een bijkomend praktisch obstakel aan Israëlische zijde voor een oplossing is dat het zionisme met de jaren steeds meer een religieuze kleur heeft gekregen. Hoewel het aanvankelijk dus een seculiere beweging was, beschouwen vandaag heel wat (vooral neo-orthodoxe) joden de inpalming van het Bijbelse Israël als een heilige missie. Daarvoor bestaat natuurlijk weinig begrip buiten de Joodse wereld, maar Israël blijft een democratie, wat betekent dat politieke leiders afgestraft worden wanneer zij ingaan tegen de wil van het volk. Dus ook al bestaat daarvoor weinig begrip onder niet-Joden (en vaak nog meer onder seculiere joden), toch vormt ook dat religieus aspect de facto een niet te onderschatten obstakel op de weg naar vrede in het Midden-Oosten.

Dus hoewel Israël enthousiast had ingestemd met resolutie 181, bleek al gauw dat (para)militaire aanvallen op zijn toegewezen deel en uitblijvende veiligheids garanties belangrijke obstakels zijn geworden langs Israëlische zijde om te komen tot vrede. De daaruit voortvloeiende nederzettingenpolitiek is met de tijd nog een groter obstakel geworden dat ten minste de schijn heeft van onoplosbaarheid. Ook de toenemende rol van religie in het zionisme is de facto een nieuw belangrijk element, al is dat wellicht maar een bijkomende, maatschappelijke ondersteuning van de eerste twee obstakels. In het moeilijk te bedenken geval dat duurzame oplossingen zouden worden gevonden voor de eerste twee obstakels, zou het maatschappelijk draagvlak voor dat religieuze discours in Israël onvoldoende groot zijn om nog verder weerstand te bieden tegen vrede. In veruit de meeste gevallen is religieus geweld overigens niet meer dan de achterhoede van politiek geweld. Religie zet vaak aan tot een radicaler engagement, maar zodra de politieke oorzaken worden weggenomen, verschrompelen meestal ook de obstakels richting religieuze vrede.

b. Aan Palestijnse zijde

Aan Palestijnse zijde zou het kernprobleem dus liggen in het gebrek aan grondgebied en ook dat is bijzonder nijpend. Men zou twee redenen kunnen onderscheiden waarom de problematiek van het grondgebied van meet af aan bijzonder gevoelig lag voor de Palestijnen (en bij uitbreiding alle Arabieren of zelfs moslims): kolonisatie en religie. De Arabische wereld werd eeuwenlang gedomineerd door de Ottomanen en wanneer het juk van die overheerser eindelijk werd afgeworpen, werd het prompt overgenomen door een nieuwe heerser die dit keer niet eens islamitisch was, maar christelijk. De wijze waarop Palestina uiteindelijk dan grotendeels in Joodse handen viel is – zo zou men kunnen stellen – omdat de Europeanen het zelf te bont hadden gemaakt met de (Europese) Joden, waardoor ze hen hebben geëxporteerd naar islamitisch gebied ... Europeanen en Joden zien dat niet noodzakelijk zo, maar Arabieren veelal wel.

Maar al minstens zo belangrijk is dat heel wat Arabieren Israël beschouwen als een laatste restant van de kolonisatietijd. In onze geesten – die van de voormalige kolonisators – werd de tijd van kolonisatie al lang geleden definitief afgesloten en kijken we erop terug als een ongelukkig beleid van onze voorouders, waarin we ons vandaag absoluut niet meer herkennen. In de geesten van de meeste voormalige kolonies is dat veel minder het geval, maar in de Arabische wereld leeft het gevoel dat kolonisatie inderdaad absoluut niet meer van deze tijd is, maar dat ze niettemin ononderbroken doorgaat in Palestina. Sinds de kruistochten zijn Arabieren in dit gebied niet meer onafhankelijk geweest ... tot op heden.

Daarbij komt nog dat, na Mekka en Medina, Jeruzalem de derde heiligste plaats is voor de islam. Gezien de christelijke wortels van de Europese cultuur wordt het belang van heilige plaatsen in zowel de islam als in het jodendom onderschat door heel wat Europeanen.

Zowel binnen het jodendom als binnen de islam vormen zij een veel belangrijker deel van hun cultus dan dat het geval is voor het christendom. Het feit dat Israëlische joden de voor hen allerheiligste plaats grotendeels ongemoeid laten (ondanks de bezetting van zo veel Palestijnse grond) kan voor ons een tip van de sluier oplichten, voor wat betreft het belang van heilige plaatsen in de islam en het jodendom. Deze plaats is immers de Tempelberg waarop de Al-Aqsa moskee staat, met de gouden koepel die de skyline van Jeruzalem domineert. Bovendien is religie als cultuurgenererende factor zo sterk dat ook seculiere Joden en moslims veel meer verknocht zijn aan “hun” grondgebied dan veel westerlingen geneigd zijn te denken.

Hoe dan ook is het probleem van grondgebied buitengewoon nijpend voor de Palestijnen. De Gazastrook behoort niet tot het oude Israël, waardoor de huidige Israëli's er ook niet langer aanspraak op maken. Deze strook, die vandaag nog maar een fractie is van dat deel dat resolutie 181 aan de Palestijnen toeweest, wordt al eens de grootste gevangenis ter wereld genoemd. Zo telt zij bijna 4.000 inwoners per vierkante kilometer. Ter vergelijking, België telt – net als Israël – ongeveer 370 inwoners per vierkante kilometer, Rusland ongeveer acht. Het gebied heeft barslechte nutsvoorzieningen en is geheel omgeven door Israël, met uitzondering van een kuststrook van veertig kilometer, waarlangs de Israëlische marine ononderbroken patrouilleert. Er is ook geen verbindingspunt meer met de Westbank.

Maar ook mentaal is de verbinding met de Westbank verbroken ... Ook onder Palestijnen is door de jaren heen een bijkomend probleem van formaat opgedoken, namelijk dat van interne verdeeldheid. Grosso modo wordt de Gazastrook gedomineerd door Hamas en de Westbank door Fatah. Hamas is een vertakking van de Moslimbroeders en streeft naar een islamitische staat in Palestina. De organisatie wordt onder meer door de EU beschouwd als een terreurbeweging en is veel radicaler dan Fatah.

Fatah is de huidige vorm van de vroegere PLO. Hoewel zij beduidend gematigder is dan Hamas, onderhoudt zij banden met de Al-Aqsa Martelarenbrigade die de EU evenzeer officieel beschouwt als een terreurorganisatie. Soms wordt deze brigade de gewapende arm van Fatah genoemd, maar wat dat betreft is de huidige situatie veel onduidelijker dan vroeger. Hoe dan ook streeft Fatah tegenwoordig naar een seculiere staat in Palestina en heeft zij het geweld afgezworen. Tot woede van Hamas heeft zij zich zelfs bereid verklaard Israël te erkennen in ruil voor de Gazastrook, de Westelijke Jordaanoever en een compensatieregeling voor de Palestijnse vluchtelingen die onteigend of verdreven werden.

Omwille van de radicaliteit en gewelddadigheid Hamas heeft het Westen een uitgesproken voorkeur om met Fatah te onderhandelen, alleen is – alle Palestijnen bij elkaar genomen – Hamas veel populairder. De laatste verkiezingen dateren reeds van 2006 en de wetgevende instantie – voor het overgrote deel gesponsord door de EU – functioneert al jaren niet meer. Men is immers bang dat Hamas een verpletterende verkiezingsoverwinning zou halen.

In het nagenoeg ondenkbare geval dat binnen afzienbare tijd een oplossing zou worden gevonden voor het Israëlijsch-Palestijns conflict, zou het in de huidige stand van zaken volstrekt onduidelijk zijn hoe Palestijnen hun eigen bestuur zouden organiseren, gezien de verdeeldheid tussen Hamas en Fatah.

Tot slot is het niet onbelangrijk te weten hoe bij dit alles het probleem moet worden opgelost van de Palestijnse vluchtelingen die overal verspreid zijn over de Arabische wereld en daarbuiten. De demografische impact daarvan zal zich niet alleen laten voelen in de verhouding Joden/Arabieren binnen de grenzen van het voormalige mandaatgebied, maar ook

in de verhouding Hamas/Fatah. De uitkomst daarvan is zo onzeker dat haast niemand gemotiveerd is om daar ernstig over na te denken.

VII. De EU

1. De algemene geopolitieke slagkracht van de EU

Het optreden van de EU op het wereldtoneel is bescheiden. Bij een ernstig wereldprobleem hebben vaak alle belangrijke geopolitieke en andere relevante spelers al een duidelijk standpunt geformuleerd alvorens de EU hooguit laat weten “deeply concerned” te zijn. Zo was het ten tijde van de crisis in Oekraïne, van de Arabische Lente, van het uitbreken van de Syrische burgeroorlog en van zowat elke crisis in het Midden-Oosten. Als het daarentegen gaat over de organisatie van de interne markt, over milieupolitiek of afspraken over nationale begrotingen treedt de EU doorgaans wel krachtig en proactief op. Maar in internationale kwesties lijkt niemand iets anders te verwachten van de EU dan aarzeling, twijfel en machteloosheid. Belangrijk is wel dat Europa intussen geen vijandschap meer opwekt, zoals ten tijde van de kolonisatie. Maar vooralsnog slaagt het oude continent er niet in een constructieve geopolitieke kracht te zijn.

In veruit de meeste domeinen nemen de EU-lidstaten hun beslissingen intussen al lang bij meerderheidsstemming, maar als de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid – momenteel Federica Mogherini – een standpunt wil innemen, dienen de ministers van Buitenlandse Zaken van alle achtentwintig lidstaten het daarover eens te zijn. Het spreekt daarbij voor zich dat allerlei economische of intern-politieke belangen van de particuliere lidstaten een effectief Europees buitenlandbeleid hypothekeren. Mogherini mag dan al energiever zijn dan haar voorgangster Catherine Ashton, maar in wezen kan het haast niet anders dan dat de hoge vertegenwoordiger zijn taak hoofdzakelijk invult met intern overleg, eerder dan met extern overleg. Omwille van de wijze waarop haar functie is omschreven *kan* Mogherini haar hoofdkrachtinspanning niet leggen op haar *corps business*. In het beste geval schaarde de EU zich achter een of meerdere *andere* hoofdrolspelers. Op die manier slaagde Mogherini erin te scoren met haar bemiddelende rol die leidde tot de Joint Comprehensive Plan of Action inzake het nucleaire programma van Iran, zij het dus in de schaduw van de VS en Rusland (ondanks kritiek dat zij, volgens sommigen, zich te pro-Iraans zou hebben opgesteld).

In geopolitieke kwesties is de rol van het Europees Parlement beperkt. De verschillende fracties kunnen hun kijk op de zaak verkondigen in het halfrond. Dat gebeurt ook intens en doorgaans praten de fracties meer over algemene democratische principes en mensenrechten dan over de particuliere belangen van de lidstaten. Het EU-parlement heeft in die zin wel enig moreel gezag, maar tegelijk wordt daarmee het beeld versterkt van de EU als moraliserende praatbarak in internationale kwesties.

Naast de quasi-onmogelijkheid om op Europees niveau een omvattend geopolitiek beleid uit te stippelen, kampt de buitenlandpolitiek van de EU ook met een tweede probleem. Zelfs indien zij met één stem zou spreken, zou dat in de Israëliësch-Palestijnse kwestie nog niet volstaan om effectief te zijn, aangezien het op *militair* vlak niet in staat is om veiligheidsgaranties te bieden aan Israël. Voor dat land is dat echter een *conditio sine qua non* om aanvaard te worden als (geloofwaardige) onderhandelaar. Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk zijn de enige twee EU-lidstaten met een leger dat telt, maar gezien de brexit ziet het ernaar uit dat de beperkte militaire geloofwaardigheid van de EU binnenkort nog een flinke knauw zal krijgen.

Het enige drukkingsmiddel waarover de EU beschikt om een geopolitieke rol te spelen is de economie. De grootste eenheidsmarkt ter wereld met een eigen munt en 500 miljoen relatief welvarende burgers is een aantrekkelijke handelspartner voor zowat iedereen ter wereld, dus ook voor het Israëliëse en het Palestijnse volk én al hun bondgenoten. Hiermee kan het tweede probleem – dat van de beperkte militaire slagkracht – gedeeltelijk worden gecompenseerd, maar niet het eerste – dat van de interne verdeeldheid.

2. De EU en de Israëliësch-Palestijnse kwestie

Tot nog toe is één Europees land erin geslaagd een constructieve stempel te drukken op vredesonderhandelingen tussen Israëlië's en Palestijnen, namelijk de niet-EU-lidstaat Noorwegen. Sinds 1948 zijn twee EU-lidstaten slechts een enkele keer prominent op het toneel verschenen – namelijk Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk in 1956 – maar zij hebben toen geen goed figuur geslagen. In de andere gevallen waarin de EU of EU-lidstaten ten tonele verschenen, kon het verschil niet worden gemaakt. Zo heeft de toenmalige Spaanse koning Juan Carlos zijn paleis ter beschikking gesteld als decor voor de conferentie van Madrid in 1991, maar de rol van Spanje reikte niet verder dan dat. Tony Blair heeft ook een tijd gefungeerd als speciale gezant van het Midden-Oostenkwartet, maar, zoals werd opgemerkt, was dat ook dat geen onverdeeld succes.

De EU is momenteel weliswaar de belangrijkste sponsor van de Palestijnse Autoriteit, met name een miljard euro per jaar. Dat draagt dan wel niet rechtstreeks bij tot vrede, maar het spreekt voor zich dat de ellendige levensomstandigheden van heel wat Palestijnen de negatieve gevoelens alleen maar voeden en als die enigszins kunnen worden ingeperkt, draagt dat onrechtstreeks wel bij tot vrede.

De financiële steun gebeurt hoofdzakelijk via het speciaal daarvoor opgerichte Palestijns-Europees mechanisme voor het beheer van de sociaal-economische bijstand (Pegase). Hiermee biedt de EU directe financiële steun aan de Palestijnse Autoriteit (openbare diensten, wedden en pensioenen van ambtenaren, ziekenhuizen, sociale voorzieningen, enz.). Bovendien tracht de EU via dat project weg te evolueren van een crisismanagement in de richting van duurzame ontwikkeling voor de Westbank, de Gazastrook en Oost-Jeruzalem. Het gaat dan niet alleen over de aanleg van wegen en het voorzien in water, energie, hygiëne en heel wat veiligheidsvoorzieningen, maar ook over het aanreiken van expertise inzake de democratische instellingen, politiewerking, financieel management, handel, onderwijs, gezondheid ...

De relaties die de EU onderhoudt met Israël zijn vrij normaal op het vlak van handelsbetrekkingen, al gaan belangrijke overeenkomsten altijd gepaard met afwegingen in het licht van het conflict met de Palestijnen.

De Europese Unie (zowel het Parlement als de Commissie) grijpt wel elke officiële gelegenheid met betrekking tot het Midden-Oosten aan om een heel algemeen standpunt te herhalen met betrekking tot vrede in het Israëliësch-Palestijns conflict. Dat betreft een tweestatenoplossing op basis van de grenzen van 1967, met Jeruzalem als de hoofdstad van beide staten, waarbij de veilige staat Israël en een onafhankelijke, democratische, aaneengesloten en levensvatbare staat Palestina zij aan zij leven in vrede en veiligheid (onder meer in de twee resoluties waarnaar wordt verwezen in de volgende paragraaf).

3. Federica Mogherini

Toen Federica Mogherini in november 2014 haar functie opnam als hoge vertegenwoordiger van de Unie voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid (zeg maar de Europese minister van Buitenlandse Zaken), maakte ze vanaf haar eerste persconferentie kenbaar dat de Israëliisch-Palestijnse kwestie hoog op haar agenda stond. Zij drukte de wens uit dat de EU een leidende rol zou opnemen in het heropstarten van de vredesonderhandelingen (nadat het proces een zoveelste keer in het slop was geraakt in april 2014) en zei te hopen dat er binnen haar termijn (van vijf jaar) een onafhankelijke Palestijnse staat zou komen. Nauwelijks een week later bezocht zij de regio en ontmoette zij de belangrijkste leiders. Op haar aandringen volgde een eerste top in de Algemene Vergadering van de VN in september 2014 met een uitgebreide versie van het Midden-Oostenkwartet, d.w.z. niet alleen de EU, de VN, Amerika en Rusland, maar ook Egypte, Jordanië, Saoedi-Arabië en de Arabische Liga.

De publieke reacties op de voortvarendheid van Mogherini inzake de vredesonderhandelingen tussen Israëli's en Palestijnen waren eerder gelaten dan sarcastisch, maar wellicht heeft het nauwelijks iemand verbaasd dat er sindsdien niets in positieve zin is veranderd op het terrein.

In de nasleep van haar succesvolle rol in het akkoord met Iran stelde Mogherini in 2015 een ambitieus plan voor aan het Europees Parlement om, samen met het Kwartet, definitieve vrede te bewerkstelligen tussen Israëli's en Palestijnen. Het daarmee gepaard gaande parlementair debat was opvallend enthousiast. Cynische verwijzingen naar eerdere mislukkingen bleven uit en de parlementsleden leken ervan overtuigd dat de hoge vertegenwoordigster zou voortgaan op het elan van de onderhandelingen met Iran. Dat enthousiaste parlementair debat stond echter in schril contrast met de publieke opinie, in die zin dat de media niet eens melding hebben gemaakt van Mogherini's voornemen. Uiteindelijk was dat laatste misschien in haar voordeel, aangezien het initiatief een stille dood is gestorven.

Het was wellicht onder impuls van Mogherini's enthousiasme om werk te maken van vrede in het Midden-Oosten dat het Europees Parlement een maand na haar aantreden een resolutie had goedgekeurd in verband met de erkenning van Palestina. Deze resolutie – wat per definitie een oproep is van een parlement tot actie van de uitvoerende macht – had echter geen juridische (dus enkel een symbolische) waarde, aangezien in de resolutie zelf werd opgemerkt dat “de erkenning van de staat Palestina onder de bevoegdheden valt van de lidstaten”. (Europees Parlement, 17 december 2014)

Op 15 april 2015 werd Fernando Gentilini nog aangeduid als speciale vertegenwoordiger van de EU voor het vredesproces in het Midden-Oosten. Zijn taak werd als volgt omschreven:

“He will work towards the resumption of meaningful negotiations with the aim of achieving a comprehensive peace agreement based on a two-state solution. He will work in close contacts with all major players, including the parties to the conflict, members of the Quartet, Arab states and relevant regional bodies.”

Deze aanstelling haalde de Europese media niet en nauwelijks die van het Midden-Oosten. Zelfs de website van Mogherini's *European External Action Service* bracht nog geen

enkele keer verslag uit van Gentilini's werkzaamheden. De enige persmededeling die over hem verscheen sinds zijn aanstelling, stelde dat op 3 maart 2017 zijn mandaat werd verlengd tot 30 juni 2018.

In december 2015 keurde het Europees Parlement ook nog een resolutie goed over de rol van de EU in het vredesproces in het Midden-Oosten. Daarin wordt uitdrukkelijk verwezen naar Mogherini's vastberaden engagement voor vrede in het Midden-Oosten. Het Europees Parlement verzoekt daarin Mogherini en haar speciale gezant van de EU "met klem de politieke betrekkingen en de institutionele expertise van de EU en haar lidstaten beter te benutten, aangezien die gebaseerd zijn op de geografische nabijheid van Europa, de historische banden en de intensieve economische uitwisselingen met het Midden-Oosten, teneinde een betekenisvolle politieke rol te spelen in het vredesproces tussen Israël's en Palestijnen, en tussen de Arabische staten en Israël in een bredere context". Voorts herinnert het parlement "de lidstaten eraan dat hun taak erin bestaat actief bij te dragen aan de vorming van een gemeenschappelijk EU-standpunt over de aanpak van het vredesproces in het Midden-Oosten en zich te onthouden van unilaterale initiatieven die het EU-optreden afzwakken". (Europees Parlement, 10 september 2015) Deze resolutie vermeldt evenmin tot welk tastbaar resultaat (of zelfs nog maar initiatief) dit heeft geleid.

De huidige positie van de EU in het Israëlisch-Palestijns conflict kan geïllustreerd worden aan de hand van het bezoek van de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Rex Tillerson aan de Europese instellingen op 5 december 2017. Over dat bezoek schreef de New York Times:

"For decades, America's chief diplomat has been greeted in Europe's heart with broad smiles and open arms. That tradition appeared to have been suspended on Tuesday. [...] In a brief public appearance beside Mr. Tillerson, Federica Mogherini, the European Union's top diplomat, gave the kind of stone-cold statement of facts that she would normally provide standing beside her Russian counterpart, not the American one." (Harris, 2017)

De reden voor dat koude onthaal waren de geruchten dat de Trump-administratie Jeruzalem zou erkennen als hoofdstad van Israël, wat volgens Mogherini de reeds in het slop geraakte vredesonderhandelingen nog verder zouden bemoeilijken. Daags nadien kondigde president Donald Trump de gevreesde boodschap aan. Minder dan een week later ontving Mogherini Benjamin Netanyahu, voor het eerst in tweeëntwintig jaar ontving de EU een Israëlische eerste minister. Geen van beide partijen liet zich van de wijs brengen en de sfeer was vergelijkbaar met het bezoek van Tillerson.

In de beide gevallen was de houding van Mogherini stoutmoedig naar Europese normen, maar de stijl waarmee ze haar boodschap brengt is één van de weinige middelen waarover zij beschikt in het kader van haar functie. Zij doet dus wat ze kan, alleen is haar functie zo beperkt dat Europa bijna geen impact kan hebben op de bevordering van het vredesproces.

4. En België?

Terwijl Europa zich in zijn resoluties met betrekking tot het Midden-Oosten zich bereid toont om zich te scharen achter vredesinitiatieven van derden (vooral van "het Kwartet"), tonen de verklaringen van de Belgische federale overheid vooral een bereidheid zich achter de vredesinitiatieven van de EU te willen scharen.

Wat de erkenning van Palestina betreft, keurde het Belgische federale parlement een resolutie goed in 2015. Daarin werd de federale regering verzocht om de Palestijnse Staat te erkennen als staat en als internationale rechtspersoon “op het ogenblik dat het meest geschikt wordt geacht”. (Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 2015)

Naar aanleiding van de Amerikaanse erkenning van Jeruzalem als hoofdstad van Israël wezen diverse parlementaire fracties (PS, sp.a, Ecolo-Groen, PTB-GO! en cdH) onze premier erop dat het ogenblik daardoor meer dan ooit geschikt was om over te gaan tot de effectieve erkenning van Palestina als staat. Premier Michel antwoordde daarop als volgt:

“Ik wil heel duidelijk zijn: de verklaring van president Trump over de Amerikaanse ambassade in Jeruzalem is niet conform het internationaal recht en betekent een gevaar voor het vredesproces. Wij veroordelen deze onaanvaardbare verklaring, die vooral olie op het vuur gooit. [Applaus op alle banken]

De Europese Unie moet vastberadener optreden en ijveren voor het vredesproces. [...] België houdt vast aan zijn duidelijke, maar genuanceerde boodschap: het recht op veiligheid van Israël is cruciaal, maar ook de veroordeling van geweld mag niet ontbreken in ons discours.

Ik pleit echter ook voor meer coherentie op Europees niveau. Wij willen meer investeringen voor een Europese defensie binnen de NAVO. Dat is een voorwaarde om meer gewicht te hebben op internationale dossiers.

De keuzes die we op het Europese vlak maken, met name inzake Defensie, sporen met onze ambitie om Europa meer gewicht en een echte bemiddelingsbevoegdheid te geven. Op de Europese Raad volgende week zal ik pleiten voor een sterke Europese reactie. Ik zal ook een pleidooi houden voor een bemiddelaarsrol van de EU. Ik hoop dat we andere Europese landen kunnen overtuigen.

Een paar maanden geleden heeft de Kamer een resolutie goedgekeurd met een belangrijke boodschap aan de regering. We mogen die niet vergeten, al denk ik dat we beter voor een formele erkenning van de Palestijnse Staat gaan in een Europees kader. Men pleit voor meer gewicht van Europa, wel Europa moet dan ook in dit dossier zijn rol spelen.”

Wat de laatste paragraaf betreft, zagen we eerder dat het Europees Parlement verklaarde de erkenning van de Palestijnse staat te steunen, waaraan meteen werd toegevoegd dat dit niet zijn bevoegdheid is, maar die van de lidstaten. Dus België en Europa schuiven het dossier naar elkaar toe. Men kan nog twisten over het belang van de erkenning van de Palestijnse staat, maar het illustreert in ieder geval de obstakels om vooruit te geraken in dit dossier.

Wat de algemene lijn van Michels discours betreft, zit hij op een lijn die absoluut verdedigbaar is, maar die ook kenmerkend is voor kleinere lidstaten – de daadkracht moet van de hogere instantie komen. Alleen kan die daadkracht maar komen als de voltallige achtentwintig lidstaten op geheel dezelfde lijn zitten. Dus toen de premier de wens uitsprak andere lidstaten te kunnen overtuigen, is dat eigenlijk onvoldoende. Er kan maar iets bereikt worden indien *alle* lidstaten overtuigd zijn.

VIII. Een mogelijke constructieve rol voor de EU

1. Inleiding

Wie meent dat het al bij al niet zo moeilijk is om een oplossing te vinden voor het Israëlisch-Palestijns conflict – “als er maar een beetje goede wil is aan beide kanten” – dwaalt. Het conflict is nagenoeg onoplosbaar, misschien zelfs gewoon onoplosbaar. Ehud Barak, Yasser Arafat en Bill Clinton waren er destijds nochtans dichtbij, alleen gooide het (niet te onderschatten) probleem van de Palestijnse vluchtelingen toen roet in het eten. Maar het probleem is er sindsdien nog complexer op geworden door de toegenomen kolonisatie in de Westbank en door de onderlinge spanningen tussen Palestijnen. Weinig mensen horen graag dat een probleem onoplosbaar of quasi-onoplosbaar is, maar wie kan een realistische oplossing bedenken voor het probleem van de 600.000 kolonisten, van de 4.000.000 Palestijnse vluchtelingen en van de verdeeldheid tussen radicale en gematigde Palestijnen in Gaza en de Westbank? Wat is de kans dat Israëli's en Palestijnen simultaan politieke leiders aanduiden die elk bereid zijn én het morele gezag hebben om het risico aan te gaan hun volk in zulke onzekere avonturen te storten?

Momenteel hebben we de tijdsgeest ook niet mee voor een nieuw vredesinitiatief. De Israëlische regering is zo onwrikbaar dat zelfs “havik” Netanyahu wordt beschouwd als nog één van de gematigdste leden van zijn kabinet. Aan Palestijnse zijde heeft Mahmoud Abbas nog maar weinig gezag, ten eerste omdat zijn legitieme termijn als president al jaren is verstreken en ten tweede omdat zijn Fatah vandaag minder populair is dan het radicale Hamas. Samengevat: omwille van de huidige Israëlische regering is het quasi onmogelijk om een akkoord te bereiken en indien het toch bereikt zou worden, is het quasi onmogelijk dat een meerderheid van de Palestijnen dat akkoord zou aanvaarden.

Ook Amerika lijkt vandaag het spoor bijster te zijn. Meestal neemt dat land het initiatief tot noemenswaardige bemiddelingspogingen, maar de huidige administratie van het Witte Huis heeft Jared Kushner aangeduid als hoofdonderhandelaar in deze kwestie. Er wordt nauwelijks iets van hem verwacht in die rol en zijn joods-orthodoxe levensstijl wekt geen indruk van onpartijdigheid bij de Palestijnse onderhandelaars. Bovendien hebben verschillende leden van de huidige Trump-administratie al aan meerdere media laten verstaan dat de huidige president het erg moeilijk blijkt te hebben met briefings die langer dan enkele minuten duren. Dat is niet de tijdsperiode waarin men het Israëlisch-Palestijns conflict in al zijn complexiteit kan ontvouwen, laat staan om duurzame oplossingen te vinden. Daarentegen volstaat dat wel om nog meer olie op het vuur te gooien, zoals we zagen met de erkenning van Jeruzalem als hoofdstad van Israël in december 2017.

Wat betreft Israëls buurlanden vormen de vrede met Egypte en de vrede met Jordanië natuurlijk twee lichtpunten die hoe dan ook moeten behouden blijven. Dat in 1994 de vrede met Syrië nipt is mislukt, is bijzonder spijtig; de vredesakkoorden met Israël heeft Egypte en Jordanië nogal wat voorspoed opgeleverd. Die landen zijn weliswaar niet ontkomen aan de Arabische Lente, maar kennelijk hebben ze die toch kunnen overleven. Of Syrië dat ook had gekund indien het vrede had gesloten met Israël, is natuurlijk speculatief, maar men kan er niet omheen dat de vrede met Israël zowel Egypte als Jordanië behoorlijk wat stabiliteit en welstand heeft opgeleverd.

2. Een morele rol voor Europa

Sinds de Camp Davidakkoorden van 1978 heeft de EU de facto het politieke primaat van Amerika erkend inzake de Israëliisch-Palestijnse kwestie. Sindsdien bestaat de EU-politiek op dat vlak in mengvormen van een politieke ondersteuning van de Amerikaanse bemiddelingspogingen, begrip voor de staatkundige aspiraties van Palestijnen en een kritische houding jegens Israël, met weliswaar begrip voor de veiligheidsaspiraties van het land. (Pijpers, 2001, p. 285) Als Amerika dan efficiënt blijkt te zijn, dient de EU misschien niet absoluut te vechten voor een (bij)rol in de onderhandelingen, hoewel het ook voor Amerika alsmear moeilijker wordt om efficiënt te zijn in dit dossier.

Vandaag is in dit verband ook de aangekondigde brexit noemenswaardig. Voor de EU betekent dat een adering op het vlak van haar defensie die nu al weinig indruk maakt op Israël. Het Verenigd Koninkrijk heeft een cruciale rol gespeeld in het ontstaan van dat conflict; na de brexit zal de historische verantwoordelijkheid van Europa dus minder zwaar wegen. Dat zwakt Europa's morele verplichting om te bemiddelen enigszins af, maar daardoor kan het scepticisme van de Israëli's (en in mindere mate ook van de Palestijnen) ten aanzien van Europa wat afnemen. Hoewel ook de Fransen op weinig sympathie kunnen rekenen van zowel Israëli's als Palestijnen, moeten zij in ieder geval aan boord blijven wanneer de EU een significante rol wil spelen in vredesonderhandelingen over het Midden-Oosten. Na de brexit zal Frankrijk immers nog de enige EU-lidstaat zijn met vetorecht in de VN-Veiligheidsraad. Als Europa die troef niet langer kan uitspelen, zal het nog zwakker voor de dag komen.

Wat betreft Europa's morele verplichtingen inzake het Israëliisch-Palestijns conflict na de brexit mogen de zaken overigens nog steeds niet onderschat worden. Zowel de kolonisatie als het eeuwenoude antisemitisme waren in wezen Europese aangelegenheden. Maar de verplichtingen die dat niettemin meebrengt kan men ook positief bekijken. Tot nader order gingen de bloedigste oorlogen uit de menselijke geschiedenis nog altijd uit van Europa, maar in 2012 heeft de Europese Unie niet voor niets de Nobelprijs voor de Vrede mogen ontvangen. Die prijs kan gezien worden als een aanmoediging voor EU om de morele rol, waarmee zij worstelt, verder te ontwikkelen. De Europese burgers dienen zich daarbij dan wel te realiseren dat dit niet betekent dat men moraliseert en veroordeelt zonder daadkracht, integendeel. Vredelievende daadkracht zonder veroordelingen is wat het Midden-Oosten nodig heeft.

Voor wat specifiek het Israëliisch-Palestijns conflict betreft, heeft Europa hoe dan ook meer historisch inzicht nodig. Dat conflict kwam niet uit de lucht gevallen nadat enkele individuen of volkeren het slechte idee hadden om elkaar te bekampen. EU-burgers en -leiders dienen zich bewust te zijn van het feit dat dit conflict een product is van de Europese machtspolitiek van de twintigste eeuw.

Vandaag is het voor zowat iedereen duidelijk dat de EU niets zal bereiken via zuivere *hard power*. Qua opstelling zou het verstandiger en realistischer zijn om het spoor van Terje Larsen te bewandelen, dat van de discrete *smart power*, ook al liggen de kaarten vandaag anders dan in Larsens tijd, toen in Israël een linkse regering aan de macht was en de Palestijnen een charismatische leider met veel autoriteit hadden.

Vandaag zou de rechtse Israëliische regering vermoedelijk het grootste struikelblok vormen om opnieuw te onderhandelen. Tegelijk mag men niet vergeten dat een akkoord met hardliners meer kansen biedt op duurzame vrede dan een akkoord met een gemoedelijke regering. Na de Oslo-akkoorden was de rechtse oppositie immers woedend, wat tot de moord

van de Israëlische premier heeft geleid, waardoor het vervolg van de onderhandelingen gekelderd werd. Zo ook kwam na vredesonderhandelingen van vredesduif Ehud Barak havig Ariel Sharon aan de macht en meteen verzuurde het klimaat tussen Israël's en Palestijnen weer helemaal. De vrede van 1978 werd daarentegen afgesloten met de rechtse premier Menachem Begin. Daarmee kon de linkse oppositie enkel instemmen. De Israëlische tegenstanders van het akkoord hadden toen nauwelijks een partij waar ze terecht konden bij de volgende verkiezingen.

Vrede moet kortom worden afgesloten met partijen die enerzijds voldoende bereid zijn tot onderhandelen, maar daarenboven moeten de partijen ook voldoende legitiem zijn. Wanneer hardliners een vredesakkoord afsluiten – wat zij helaas niet vaak doen – zal doorgaans een groter deel van het ideologische spectrum van het land achter dat akkoord staan. Vandaar dat de hardvochtige regering van Netanyahu momenteel weliswaar de moeilijkste partij zal zijn aan de onderhandelingsstafel, maar als Netanyahu een vredesakkoord zou afsluiten, zou bijna het hele ideologische spectrum van het Israëlische kiezerspubliek dat akkoord steunen. Daartegenover staat dat als Abbas een vredesakkoord zou afsluiten, het nog maar de vraag is wat de meerderheid van de Palestijnen daarvan zal vinden.

Historisch gezien heeft Amerika altijd een dominante positie bekleed in de bemiddelingspogingen in de Israëlisch-Palestijnse kwestie en meer algemeen hebben zionisten al van bij hun ontstaan toenadering gezocht tot westerse grootmachten. (Shlaim, 2014, p. 5) Voor hen is dat altijd ook gemakkelijker geweest dan voor Arabieren. Joden spraken de taal (letterlijk en figuurlijk) en deelden voor een stuk de cultuur van de westerse mogendheden, zij kenden hun machtsstructuren en waren daar soms mee verweven ... Het gevolg is dat de Arabieren in het algemeen en de Palestijnen in het bijzonder altijd in het defensief werden gedrukt.

Sinds enkele decennia profileert Amerika zich vooral als advocaat of bondgenoot van Israël en dus is er een plaats vacant als advocaat of bondgenoot van de Palestijnen. Algemeen genomen is de Palestijnse zaak niet zwakker dan de Israëlische. Palestijnen hebben wel altijd zwakkere advocaten gehad dan de Israël's. Vandaag is het water tussen Israël's en Palestijnen terug dieper dan in de jaren 1990, waardoor directe bilaterale onderhandelingen terug moeilijker zijn. Voor de EU is het dan zaak om voldoende vertrouwen op te bouwen en te behouden met zowel de Palestijnen, Amerikanen als Israël's. Op die manier zou de EU de geprivilegieerde communicatielijnen kunnen onderhouden met de Palestijnen, zoals de VS die heeft met Israël.

De EU kan en mag die rol voor de Palestijnen echter niet invullen op precies dezelfde wijze zoals Amerika die invult ten aanzien van Israël, anders zou het Midden-Oosten nog een groter kruisvat worden dan het vandaag al is. Het belangrijkste drukkingsmiddel waarover Europa momenteel beschikt zijn handelsrelaties, iedereen wil immers handel drijven met de grootste eenheidsmarkt ter wereld. Maar op dat vlak zal het efficiënter zijn als Europa de wortel gebruikt in plaats van de stok. Een handelsembargo tegen Israël riskeert een samenwerking op het vlak van vrede immers te torpederen, maar de vooruitzichten op goede handelsbetrekkingen kunnen wel helpen om een of beide partijen over de streep te halen wanneer een deelakkoord dichtbij is.

Israël's en Palestijnen zijn momenteel, om diverse redenen, niet in staat tot een rechtstreekse dialoog met elkaar, maar de EU kan wel discreet toenadering zoeken tot Amerika om de Israëlisch-Palestijnse verhoudingen terug te verbeteren. Sinds de Tweede Wereldoorlog heeft ongeveer elke Amerikaanse president aangekondigd dat hij vrede in het Midden-Oosten wil (of zelfs "zou") bewerkstelligen, maar naarmate de jaren verstrijken

wordt steeds duidelijker hoe gering de kans op slagen is ... Mogherini heeft intussen trouwens ook nog maar twee jaar om haar voornemen waar te maken: de oprichting van een onafhankelijke Palestijnse binnen haar eerste termijn, terwijl sinds haar aantreden letterlijk nog geen enkele tastbare vooruitgang werd geboekt. Met discrete onderhandelingen tussen de EU en Amerika en bescheiden doelstellingen zou de afgang dus beperkt blijven. Initiatieven die met veel media-aandacht worden ontplooid, kampen ook met het probleem dat stakeholders dan meteen druk beginnen uit te oefenen op de onderhandelaars, door bijvoorbeeld allerlei veto's af te kondigen alvorens zij goed weten waarover het gaat. In dergelijk geval zou Mogherini ook weer meer tijd moeten besteden aan intern overleg dan aan overleg met de betrokken partijen. Wanneer daarentegen discreet wordt gewerkt, kan ze al meteen een concreet voorstel ter goedkeuring voorleggen aan de lidstaten, zodra een deelakkoord zich aandient.

Uiteraard dient de EU sowieso haar besluitvormingsprocedure in externe aangelegenheden te versoepelen. Ook op dat vlak kan de brexit eerder een voor- dan een nadeel zijn, aangezien het in het verleden vaak het Verenigd Koninkrijk was dat alle soevereiniteit wenste te behouden op het vlak van buitenlandpolitiek.

Een valkuil in het voorgestelde format is de verleiding voor een al te ambitieuze *quick win*. Een omvattend vredesvoorstel binnen de huidige legislatuur van Trump, Mogherini of Netanyahu zit er niet in, daarin moet men realistisch zijn (hoe lang de huidige legislatuur van Abbas nog zal duren weet niemand). Hooguit kunnen deelakkoorden worden gesloten en daarvoor kan het bijna-akkoord van Clinton, Arafat en Barak misschien als bron voor inspiratie dienen. Maar alvorens daaraan te denken moet een overlegtraditie worden opgebouwd, waarin Amerika en de EU elkaar respecteren als geprivilegieerde overlegpartners van respectievelijk Israëli's en Palestijnen.

In dat verband kan misschien een pact worden bedacht, waarbij zowel Amerika als Europa zouden bijspringen zodra Israël óf Palestina wordt aangevallen door wie dan ook. *Smart power* betekent in dat geval onder meer dat er moet worden op toegezien dat niemand in de verleiding komt een aanval uit te voeren, zo niet worden de vooruitzichten op vrede gekelderd.

Zo'n constructie heeft diverse voordelen ten opzichte van de inplaatsstelling van vredeshandhavende of vredesafdwingende troepen. Deze kosten immers veel geld, het einde van hun mandaat kan eindeloos ver lijken en tegelijk lopen zij permanent het risico om alsnog uitgewezen te worden zodra een van de betrokken partijen zin heeft om ten strijde te trekken (zoals Egypte in 1967). Bovendien is het geen sinecure om geschikte troepen te vinden die geknipt zijn voor de job; men kan niet om het even wie naar het Midden-Oosten sturen. Zo zouden Europese, Amerikaanse of Arabische troepen al snel de schijn van partijdigheid opwekken, terwijl heel wat andere landen te zwak zouden staan op het vlak van defensie om geloofwaardig te zijn.

Een voorwaarde opdat zo'n pact tussen Amerika en de EU iets concreets en constructiefs zou kunnen betekenen voor Israëli's en Palestijnen is dat de voedingsbodem voor fanatisme onder de Palestijnen zo goed als mogelijk wordt aangepakt. Armoede, werkloosheid en gebrek aan perspectief en respect zijn klassieke ingrediënten voor fanatisme. Al die ingrediënten tieren echter welig in de Palestijnse gebieden.

Opdat de EU een concrete en morele rol zou kunnen spelen is het wellicht vereist dat de Unie met de Palestijnen een traditie van vriendschap opbouwt die voldoende handig is opdat Amerika en Israël daarin een concreet nut zien. Dit vereist een diplomatie die vermoedelijk niet mogelijk is in de huidige logge besluitvoering van de *European External*

Action Service. Het aantal politici die een modderfiguur slaan na theatrale aankondigingen van vrede in het Midden-Oosten zijn niet meer te tellen en daadwerkelijk vertrouwen bouwt men niet op in enkele dagen, weken of zelfs maanden.

IX. Conclusie

Om het ingewikkelde Israëliisch-Palestijns conflict te vatten kan het helpen als men het beschouwt als een confrontatie tussen twee getraumatiseerde volkeren (met elk sterke argumenten om hun zaak te verdedigen). Helaas bestaat daarover nauwelijks of geen literatuur, maar wel over transgenerationale trauma's die in families of in hele gemeenschappen kunnen voorkomen. Mensen kunnen afwijkend gedrag manifesteren dat op het eerste gezicht onverklaarbaar is, maar dat werd overgeërfd van voorouders. Gezien de traumatische gebeurtenissen die de voorouders ondergingen, zijn die gedragingen plots wel te verklaren. En voor elke generatie waarbij het trauma niet wordt behandeld, bestaat een verhoogd risico dat weer een volgende generatie bepaalde gedragsstoornissen vertoont, zie o.m. (Fromm, 2012).³⁹ Belangrijk is daarbij te realiseren dat Europa de grootste verantwoordelijkheid draagt voor de oorspronkelijke trauma's van beide volkeren.

Van sinds de aanvang van hun diaspora hebben Joden bijna nooit en nergens duurzaam rust gevonden. Dat was hét sleutelement dat aanleiding heeft gegeven tot het zionisme (dat dus aanvankelijk een strikt seculier initiatief was). Tijdens de hoogdagen van de Verlichting was immers gebleken dat de zogenaamde universele waarden van vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid niet noodzakelijk voor Joden golden en toen was nog niet eens sprake van het nazisme. De ontlading binnen de internationale Joodse gemeenschap in 1948 is dan ook enorm. Doordat zij voortaan terug een eigen staat hadden, konden Joden voortaan immers zichzelf zijn en zichzelf ook adequaat verdedigen. Dat laatste bleek al nodig te zijn vanaf de eerste dag van het moderne Israël; troepenmachten uit vijf landen waren meteen vastberaden om het land van de kaart te vegen.

De Palestijnen vergaat het intussen niet beter, in die zin dat de Israëli's momenteel meer aansturen op een status quo dan de Palestijnen – haast niets in dit conflict is symmetrisch. Na vijf eeuwen Ottomaanse overheersing hebben zij bijna drie decennia van Brits wanbestuur over zich heen gekregen, met valse hoop en niet-ingeloste beloften. Uiteindelijk was het ook niet de modale Palestijn die besliste om Israël van de kaart te vegen. Dat werd beslist door een aantal heethoofden, niet in het minst een aantal naburige staatshoofden die zich na de nederlaag van 1948 terug konden wentelen in het comfort van hun eigen land. Dat konden de Palestijnen niet. Het Palestijnse ongenoegen na de oorlog van 1948 valt dan ook gemakkelijk te begrijpen. Dat volk voelde zich belazerd door de zionisten, de Britse mandaathouder, de Verenigde Naties (en eerder al de Volkenbond) en deels ook door de naburige Arabische staatshoofden die stoere verklaringen hadden afgelegd bij de aanvang van de oorlog, maar nog weinig van zich lieten horen in de meteen daaropvolgende periode (en de Palestijnse vluchtelingen ook niet gastvrij ontvingen).

Op haast iedere uiting van dat Palestijnse ongenoegen reageerde Israël als was het gestoken door een wesp. Intussen leven een groot aantal Palestijnen al sinds 1967 onder militaire bezetting. Van iemand die van geboorte tot volwassenheid is opgegroeid onder militaire bezetting is het ronduit onredelijk te verwachten dat dit geen belangrijke impact heeft op zijn persoonlijkheid. Op die manier voeden Israëli's en Palestijnen elkaars trauma en wantrouwen. Vandaag, zeventig jaar later, gunnen de beide volkeren elkaar nog steeds geen

---

³⁹ Concreet werd wel onderzoek gedaan naar de opgroeiende kinderen van Holocaust-overlevenden die een beduidend hoger risico liepen op *post-traumatic stress disorder*. Ongetwijfeld heeft dit ook een impact gehad op de Israëliische samenleving, anno 1948 (zie o.m. (Nugent, Amstadter, & Koenen, 2008).

rust; voor Palestijnen lijkt het alsof de Europese kolonisator slechts van gedaante is gewisseld, voor Israëli's alsof de Europese antisemiet van gedaante is verwisseld.

Europa hoeft daarom niet in het stof te kruipen, dat vraagt niemand, maar er zijn enkele opportuniteiten om haar verantwoordelijkheid op te nemen en haar eigen duurzame vrede ook om te zetten in moreel leiderschap. Indien de Unie op discrete en intelligente wijze een vriendschapsband zou opbouwen met de Palestijnen die verwant (maar *niet helemaal* gelijk) is met de vriendschap tussen Amerika en Israël, zijn er misschien uitwegen om stappen te zetten op de weg naar een betere leefbaarheid in het Midden-Oosten. Dat zal structurele hervormingen en heel wat diplomatieke handigheid vergen van de EU, waarbij ook het geschonden vertrouwen in hoofde van Israël van belang is, evenals het afgenomen respect dat Europa nog geniet in Amerika.

Ten eerste is het daarbij van belang dat zowel Israël als Palestina door de internationale gemeenschap algemeen erkend worden als staat, wellicht met Jeruzalem als gezamenlijke hoofdstad.

Ten tweede dienen zowel Amerika als Europa *gezamenlijk* veiligheidsgaranties te bieden aan zowel Israël als Palestina. Hoe paradoxaal ook, maar wat die *gezamenlijke* veiligheidsgaranties betreft, is het wellicht de meest realistische optie als Israël de geprivilegieerde (maar geen exclusieve) partner blijft van Amerika en Palestina de geprivilegieerde (maar geen exclusieve) partner van Europa. Het water tussen Israëli's en Europeanen is nog te diep voor directe onderhandelingen, terwijl dat vandaag beduidend minder het geval is voor de relaties tussen Palestijnen en Europeanen. Die constructie van "gezamenlijke veiligheidsgaranties via geprivilegieerde partners" heeft echter enkel kans op slagen als (1) de verhoudingen tussen Amerika en Europa "duurzaam hartelijk" zijn, als (2) de *European External Action Service* zich zodanig hervormd dat er voldoende handelingsvrijheid is om een efficiënt beleid te voeren, en als (3) de EU een geloofwaardigere Defensie opbouwt. Deze drie voorwaarden kunnen in zekere mate samengevat worden door te stellen dat Europa terug respect dient op te bouwen in de ogen van (vooral) de Amerikanen (maar ook in de ogen van Israëli's en Palestijnen), via aantoonbare daadkracht. Dat werd al in beperkte mate getoond in de onderhandelingen met Iran, maar ook daar werkte Europa nog te veel in de marge van Amerika en dus is er meer nodig dan dat.

Ten derde dient geïnvesteerd te worden in de ontwikkeling van een volwaardige Palestijnse samenleving. Het gaat dan over investeringen in onderwijs, economie, goed bestuur, infrastructuur, enzovoort. Op die manier wordt immers niet alleen voorspoed en hoop onder de Palestijnen gestimuleerd, maar wordt ook de voedingsbodem voor terrorisme ingeperkt. Europa doet dergelijke investeringen reeds via het Pegase-project. Wat hier momenteel echter nog ontbreekt is een soort psychologische ondersteuning in hoofde van de Israëli's, maar ook van Amerikanen en soms zelfs van de Palestijnen. Zo gebeurt het momenteel nog te vaak dat wanneer Europa investeert in Palestijnse infrastructuur, deze meteen wordt vernietigd bij de eerstvolgende uitbarsting van geweld tussen Israëli's en Palestijnen. Ook hier dient simultaan gewerkt te worden via gezamenlijke inspanningen en geprivilegieerde partnerschappen. Israëli's, Amerikanen en Palestijnen moeten daarbij overtuigd raken dat dergelijke ontwikkelingsprojecten een langetermijninvestering zijn om de spanning in de regio daadwerkelijk te verminderen.

Wat Europa hierbij te winnen heeft, naast de evidente voordelen van vrede in het Midden-Oosten, is dat het zich verder kan ontpoppen van aanvankelijk oorlogscontinent in de twintigste eeuw tot daadwerkelijk vredescontinent in de eenentwintigste eeuw. Met andere woorden, Europa kan op die manier werken aan daadwerkelijk moreel leiderschap.

Tot slot wordt nog opgemerkt dat de zonet voorgestelde constructie andere vredesinitiatieven niet in de weg hoeft te staan. Zo bestaat vandaag nog steeds het Midden-Oostenkwartet en ook Rusland en Turkije hebben recent aangekondigd zich te engageren voor meer vrede in het Midden-Oosten. Het simultaan bewandelen van wegen naar vrede is in het begin van de jaren 1990 immers ook vruchtbaar gebleken.

Bibliografie

- Antonius, G. (1938). *The Arab Awakening: The Story of the Arab National Movement*. Philadelphia: J.B. Lippincott Company.
- Aruri, N. (Ed.). (2001). *Palestinian Refugees: The Right of Return*. London: Pluto.
- Barr, J. (2012). *A Line in the Sand: Britain, France and the Struggle that Shaped the Middle East*. London: Simon & Schuster.
- Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers. (2015). *Voorstel van Resolutie met het oog op de erkenning van de Palestijnse Staat door België*. Doc 54 0721/ (2014/2015), Tekst aangenomen in plenaire vergadering op 5 februari 2015.
- Bell, W. (2008). Arab Revolt of 1936–1939. In S. Tucker (Ed.), *White Paper (1922)*. Vol. 3, in *The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict. A Political, Social, and Military History*, Editor: Spencer C. Tucker, 1080-1. (pp. 135-7). Santa Barbara (CA) / Oxford: ABC- CLIO, Inc.
- Bowker, R. (2003). *Palestinian Refugees: Mythology, Identity, and the Search for Peace*. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Bush, G. (2001, September 16). *Remarks by the President Upon Arrival*. Retrieved from White House Archives: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html>
- Cornelius, J. (2005, November). The Hidden History of the Balfour Declaration. *Washington Report on Middle East Affairs*, 44-50.
- de Gobineau, A. (1884). *Essai sur l'inégalité des races humaines* (éd. 2, Vol. 1). Paris: Librairie de Firmin-Didotet Cie.
- Eddy, W. (1954). *FDR meets Ibn Saud*. Washington, DC: America-Mideast Educational & Training Services, Inc.
- Elpeleg, Z. (1993). *The Grand Mufti: Haj Amin Al-Hussaini, Founder of the Palestinian National Movement*. London / New York: Routledge Psychology Press.
- Europees Parlement. (10 september 2015). *Resolutie van het Europees Parlement over de rol van de EU in het vredesproces in het Midden-Oosten (2015/2685(RSP))*. Brussel.
- Europees Parlement. (17 december 2014). *Resolutie van het Europees Parlement over de erkenning van Palestina als staat (2014/2964(RSP))*. Brussel.
- Firet, R., & Adwan, S. (2004). *The Israeli-Palestinian Conflict in History and Civics Textbooks of Both Nations*. (F. Pingel, Ed.) Hannover: Verlag Hahnsche Buchhandlung.
- Fisk, R., & Vidal, K. (2017, 06 20). Zolang westerse legers aan de poort staan, zal het Midden-Oosten nooit vrede kennen. *De Morgen*.
- Friedman, I. (1992). *The Question of Palestine: British-Jewish-Arab Relations, 1914-1918*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Fromm, G. (Ed.). (2012). *Lost in Transmission: Studies of Trauma Across Generations*. London: Karnac.

- Gelvin, J. (2005). *The Israel-Palestine Conflict: One Hundred Years of War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ghada, K. (2007). *Married to Another Man. Israel's Dilemma in Palestine*. London: Pluto Press.
- Gil, M. (1997). *A History of Palestine, 634–1099*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goodwin-Gill, G., & McAdam, J. (2007). *The Refugee in International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Grose, P. (1988). The President versus the Diplomats. In W. Louis, & R. Stookey (Eds.), *The end of the Palestine Mandate* (pp. 32-60). Austin: University of Texas.
- Harris, G. (2017, December 05). Rex Tillerson, Visiting Europe, Gets Cold Shoulder. *New York Times*.
- Herf, J. (2009). *Nazi Propaganda for the Arab World*. London: Yale University Press.
- Huneidi, S. (2001). *A Broken Trust: Sir Herbert Samuel, Zionism and the Palestinians*. London: I.B.Tauris & Co Ltd.
- Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 22-49.
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*. New York: Simon and Schuster.
- Johnson, I. (2010). *A Mosque in Munich: Nazis, the CIA and Rise of the Muslim Brotherhood in the West*. New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- Kaplan, M. (1981). *Judaism as a Civilization*. Philadelphia: Reconstructionist Press.
- Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster.
- Koestler, A. (1949). *Promise and Fulfilment, Palestine 1917-1949*. London: Macmillan.
- Laqueur, W., & Schueftan, D. (Eds.). (2016). *The Israel-Arab Reader: A Documentary History of the Middle East Conflict*. New York: Penguin Books.
- Le Goff, J. (1997). *La bourse et la vie: économie et religion au Moyen âge*. Paris: Hachette.
- Lenzowski, G. (1990). *American Presidents and the Middle East*. Durham: Duke University Press.
- Lewis, B. (1993). *Islam and the West*. New York: Oxford University Press.
- Luiten, H., & de Graaf, S. (2016). *Begrijp jij het Midden-Oosten nog?* Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Montefiore, S. S. (2014). *Jeruzalem, een biografie*. Amsterdam: Uitgeverij Rainbow.
- Morris, B. (2004). *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Morris, B. (2008). *1948: A History of the First Arab-Israeli War*. New Haven: Yale University Press.
- Morris, B. (2011). *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict 1881-1999*. New York: Alfred A. Knopf.
- Muravchik, J. (2015). *Making David into Goliath: How the World Turned Against Israel*. New York: Encounter Books.

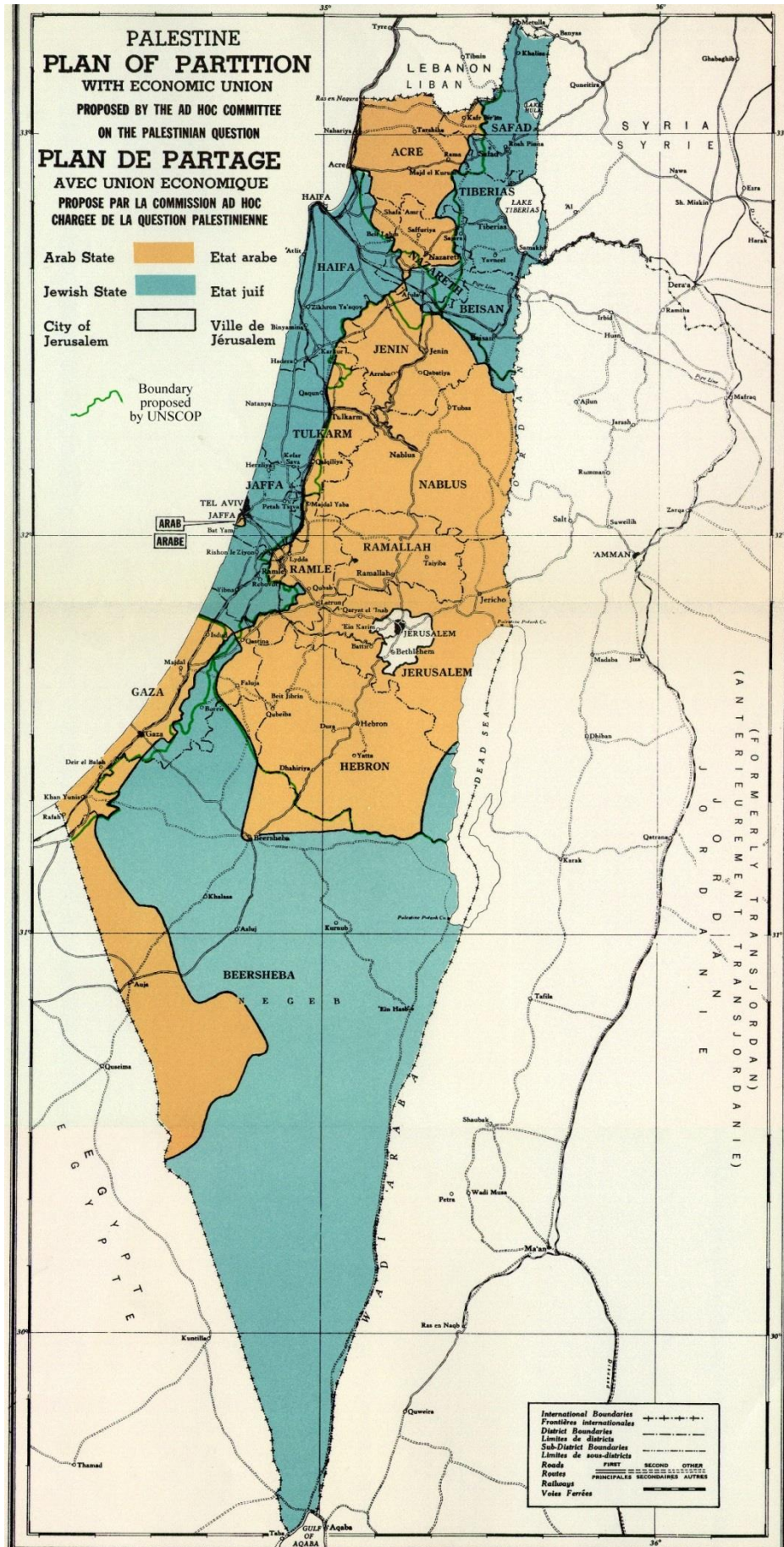
- Nachman, B.-Y. (1996). *Masada Myth: Collective Memory and Mythmaking in Israel*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Noort, E. (1994). *Die Seevölker in Palästina*. Leuven: Peeters Publishers.
- Nugent, N., Amstadter, A., & Koenen, K. (2008). Genetics of Post-Traumatic Stress Disorder: Informing Clinical Conceptualizations and Promoting Future Research. *American Journal of Medical Genetics Part C: Seminars in Medical Genetics*, 148C(2), 127–32.
- Oren, M. B. (2007). *Power, Faith, and Fantasy: America in the Middle East 1776 to the Present*. New York: W.W. Norton & Co.
- Ottolenghi, M. (2004). Harry Truman's Recognition of Israel. *The Historical Journal*, 47(4), 963-88.
- Oz, A. (1996). *Under This Blazing Light: Essays*. (N. de Lange, Trans.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Palestinian Central Bureau of Statistics. (2013). *Israeli Settlements in Palestine—Annual Statistical Report 2012*.
- Pijpers, A. (2001). Een Europese rol in het Midden-Oosten? *Internationale Spectator*, 285-6.
- Podeh, E. (2015). *Chances for Peace: Missed Opportunities in the Arab-Israeli Conflict*. Austin: University of Texas Press.
- Polkehn, K. (1976). The Secret Contacts: Zionism and Nazi Germany, 1933-1941. *Journal of Palestine Studies*, 5(3-4).
- Roberts, P. (2008). Franklin Delano Roosevelt. In *The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict. A Political, Social, and Military History* (Vol. 2, pp. 876-8). Santa Barbara (CA) / Oxford: ABC- CLIO, Inc.
- Rogers, W. (2008). The Palestinian Right of Return. In S. Tucker (Ed.), *The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict. A Political, Social, and Military History* (pp. 873-4). Santa Barbara (CA) / Oxford: ABC - CLIO.
- Rowley, C., & Taylor, J. (2006). An Analytical History, 4000 B.C.E.-1948C.E. *Public Choice*, 128(1/2, The Political Economy of Terrorism), 41-75.
- Rubin, B., & Schwanitz, W. (2014). *Nazis, Islamists, and the Making of the Modern Middle East*. New Haven / London: Yale University Press.
- Russell, B. (1945). *The History of Western Philosophy*. New York: Simon and Schuster, Inc.
- Schneer, J. (2010). *The Balfour Declaration: The Origins of the Arab-Israeli Conflict*. New York: Random House Publishing Group.
- Segev, T. (1999). *One Palestine, Complete*. London: Abacus.
- Seliktar, O. (2005). Turning Water Into Fire : The Jordan River As the Hidden Factor in the Six-Day War. *Middle East Review of International Affairs*, 9(2), 57-71.
- Shlaim, A. (2014). *The Iron Wall. Israel and the Arab World*. New York / London: W.W. Norton & Company.
- Steinberg, A. (1952). *The man from Missouri: the life and times of Harry S. Truman*. New York: Morrow.

- The Economist Intelligence Unit Ltd. (2016). *Democracy Index 2015. Democracy in an age of anxiety*. London: The Economist.
- Transparency International. (2015). *Corruption Perceptions Index 2015*. Berlin: Transparency International.
- Tucker, S. (2008). White Paper (1922). In S. Tucker (Ed.), *The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict. A Political, Social, and Military History* (Vol. 3, pp. 1080-1). Santa Barbara (CA) / Oxford: ABC- CLIO, Inc.
- Tucker, S. C. (Ed.). (2008). *The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict. A Political, Social, and Military History*. Santa Barbara (CA) / Oxford: ABC- CLIO, Inc.
- Wald, J. (2008). Western Wall. In S. Tucker (Ed.), *The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict. A Political, Social, and Military History* (Vol. 3, pp. 1078-80). Santa Barbara (CA) / Oxford: ABC- CLIO, Inc.

Bijlagen

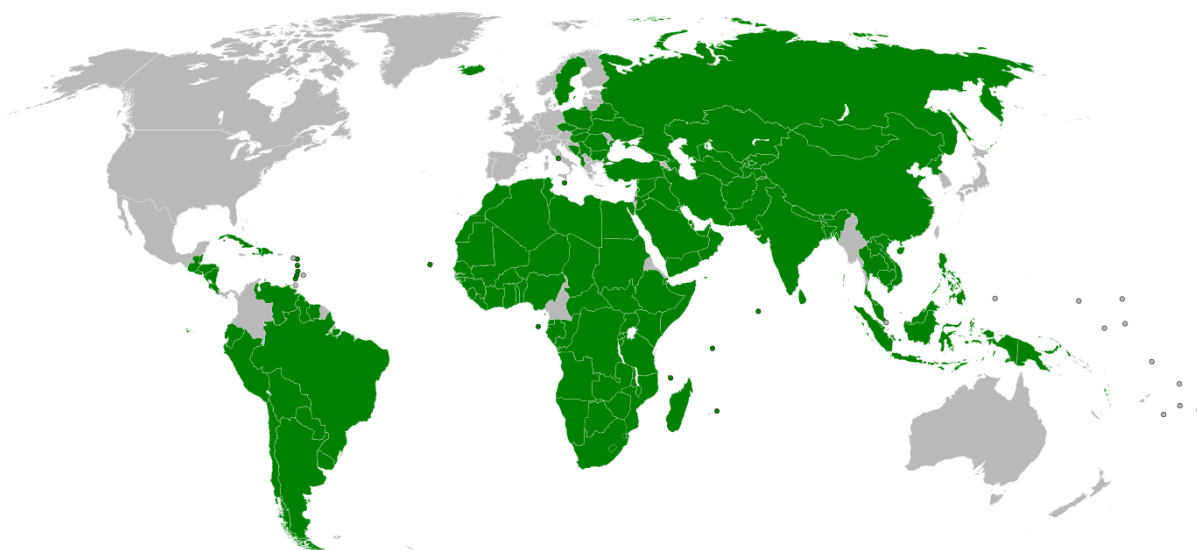
Bijlage B

Bijlage C

In groen de 136 landen die Palestina formeel erkennen als soevereine staat

Institut royal supérieur de défense
Centre d'études de sécurité et défense
30 avenue de la Renaissance
1000 Bruxelles